
Joan Blanco de la Lama

EL MONESTIR DE
SANT FELIU DE GUÍXOLS
(SEGLES X-XI)
LA FORMACIÓ DEL DOMINI

COL·LECCIÓ: ESTUDIS GUIXOLENCES

(Saragossa, 1954).

Catedràtic d'Institut, impartí docència a Sant Feliu de Guíxols en els anys 83-86.

Especialitzat en història medieval, té publicat un altre treball sobre *La "saca" del vino de los Arcos*. (Navarra).

Sant Feliu "l'Africà".

Clau de volta del s. XV.

Església del Monestir de St. Feliu de Guíxols.

(Fotografia: L. Garcia Alonso).

**EL MONESTIR DE
SANT FELIU DE GUÍXOLS
(segles X-XI)
LA FORMACIÓ DEL DOMINI**

AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE GUÍXOLS
Servei de Publicacions i d'Arxiu

Edita: Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols
Servei de Publicacions i d'Arxiu
Impremta: Gràfiques Bigas - Sant Adolf, 16 - St.F.G.
Assessor lingüístic: Núria Fontbernat i Portella
Dipòsit Legal Gi. 869-1991
I.S.B.N. 84-606-0084-X

La història local és el fonament d'allò que s'anomena «Història». Per això qualsevol aportació en aquest camp és digne de lloança i ho és més si, com en aquest cas, el tema que s'estudia ens apropa als orígens històrics d'una població o d'una ciutat.

La sisena aportació de la col·lecció «Estudis Guixolencs» és una peça força diferent a les anteriors, ja que analitza una qüestió històrica des del profund coneixement de les fonts i a partir d'elles apunta una hipòtesi de treball que a poc a poc queda demostrada i ben fonamentada. Aquesta característica dóna més importància a l'obra de Joan Blanco, ultra el seu valor historiogràfic, en afrontar una etapa històrica de difícil estudi i que és estudiada des de punts de vista diferents i contraposats.

L'autor, que des de la seva tasca docent a l'Institut de Batxillerat, s'acostà a la nostra història, és un bon exemple de l'investigador que no s'atura davant les dificultats, ans el contrari, les acara i cerca respostes als problemes que van sorgint.

Aquesta aproximació al Sant Feliu «mil anys enrera», que diria Pierre Bonnassie, és una peça important de la nostra bibliografia local, és una eina que ens ajudarà a conèixer les nostres arrels i ens permetrà d'augmentar la riquesa cultural que suposa l'estudi i acostament al passat.

Quan llegiu aquestes pàgines plenes de noms, de lloc i de personatges històrics, que ens són llunyans però molt nostres, tingueu present que l'aportació de Joan Blanco no és fruit d'una història morta sinó ben el contrari, és una història viva que ens permet d'acostar-nos amb més facilitat al nostre present i que, si així ho volem, ens permetrà de construir un futur millor.

La història local està d'enhorabona, gaudim-ne.

JOSEP MUÑOZ i AYATS
Regidor-delegat de Cultura

M'afanyo a dir que, des d'una perspectiva científica, la monografia del professor Joan Blanco sobre el domini monàstic de Sant Feliu de Guíxols no necessita pròleg ni presentació de cap mena. Els especialistes s'adonaran de seguida que és una investigació documental de primera mà, fonamentada en tècniques paleogràfiques i diplomàtiques de bona escola, en un domini més que suficient del llatí de l'Alta Edat Mitjana i, per descomptat, en el coneixement de la bibliografia particular i general relativa al tema en qüestió. El títol i el subtítol, d'altra banda, identifiquen un tipus de treball de llarga i fecunda tradició historiogràfica.

Tanmateix, raons d'amistat i dèries d'historiador m'empenyen a encetar un comentari que, avui per avui, potser encara resulta escaient. Perquè és fàcil de preveure que en el text s'hi trobaran a faltar referències encomiàstiques a dos «fets» molt celebrats: l'anomenada Reconquesta i, segons deia la propaganda institucional, «el mil·lenari de Catalunya». Ambdós s'han volgut justificar mitjançant interpretacions de l'Alta Edat Mitjana «espanyola» i «catalana», respectivament, però l'autor fila prim: mesura les paraules, s'ajusta a les evidències, considera les implicacions polítiques d'actualitat i, discretament, prescindeix d'aquells plantajaments. El seu bon criteri m'ha fet pensar més d'una vegada, mentre llegia l'original, en la remarca que feia Ramon d'Abadal i de Vinyals abans de cloure la presentació d'Els primers comtes catalans:

«S'ha vingut opinant que la independència política de Catalunya era filla conseqüent de l'existència d'un esperit nacional, que aquest esperit és el que havia donat alè i havia informat, ni que fos subconscientment, les actuacions dels homes que la portaren. Després de treballar aquest llibre confesso que no hi crec. Les actuacions dels nostre comtes que portaren a la independència primer, a la unitat després, tingueren unes motivacions de tot un altre caràcter, molt més personal, molt menys enlairat, que en certa manera es desprenen de la nostra exposició. L'esperit nacional, la consciència d'aquest esperit, el sentit d'unitat, es formaren lentament com una derivació de la vida política independent del país. La independència no fou l'efecte d'aquell esperit, en fou la causa. Quan hi hagué un esperit nacional català, aparegué Catalunya i amb ella el seu nom; abans no existien ni nom ni entitat».

L'esperit nacional de Catalunya? Personalment preferiria substituir «esperit» per «consciència», que és un factor objectiu del fet nacional. Però «al segle X encara no n'hi ha petja», tal com també recora Abadal.

Decididament, Joan Blanco s'estalvia anacronismes i ens condueix pels camins d'una història sòbria i de fets demostrats.

INTRODUCCIÓ

A l'hora de fer uns comentaris sobre la formació del domini del monestir benedictí de Sant Feliu de Guíxols, tan lligat per altra banda a l'origen del propi monestir, he considerat totes les possibilitats que fins ara havien estat treballades, i que, resumint, podríem reduir a les següents:

—Que hi hagués un precedent visigòtic, que en la seva evolució hauria donat el monestir benedictí que veiem aparèixer a mitjans del segle X.

—O que fos una fundació carolíngia, deguda al propi emperador Carlemany, en ocasió de la seva estada a la Península.

—O que fos una fundació més tardana, possiblement del segle X, i amb el casal de Barcelona que dominés els nostres comtats.

Les dues primeres han estat molt estudiades⁽¹⁾ i ja no hi insistiré més, no sens recordar que han de quedar descartades per diversos motius, entre els quals no és el menys important el fet que no es tingui cap notícia del monestir en tot el segle IX i començaments del X, malgrat haver-hi referències documentals sobre la zona.

Queda, doncs, la tercera possibilitat: que el monestir fos fundat en el segle X. Evidentment abans del 968, data del conegut precepte de Lotari per a Sunyer, abat del monestir, i del 955 quan mor la comtessa Riquilda de Barcelona, ja que ella dóna al monestir un alou a la Vall d'Aro, si hem de donar per certa, com crec que és el cas, la notícia d'un document del 1103⁽²⁾. Del 961 és la referència més antiga que conec del monestir, quan el diaca Otger en el seu testament fa una deixa d'un parell de bous i un ase a Sant Feliu de Guíxols⁽³⁾.

Tanmateix el problema que em plantejo en aquest treball no és saber

(1) Mereixen destacar-se els treballs del P. Yepes, el P. Cano, Roig i Jalpí —en la seva falsificació *Libre dels feyts d'armes de Catalunya*— i el P. Argaiz. Vid. GONZÁLEZ HURTEBISE, E.; *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols*. Tesi d'oposició a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de l'any 1905. Sant Feliu de Guíxols. Àncora. 1970, que en fa un bon resum en les pàgines 36-37.

(2) *Liber privilegiorum maior* de Sant Feliu de Guíxols, Arxiu Capitular de Girona, fs. 8r-10r. i GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. «Certamen de la Asociación literaria de Gerona». 1873. ap. 3, pp. 212 i ss. que el treu de CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 48r-50r. Manuscrit del 1606. Biblioteca de Girona «Tomás de Lorenzana».

(3) UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. dct. núm. 10, pp. 155-156. Barcelona. Fundació Noguera. 1984.

la data exacta de la fundació del monestir⁽⁴⁾, sinó tractar d'esbrinar quines foren les condicions històriques que feren possible l'aparició d'un monestir en la badia dels Guixols⁽⁵⁾, i la formació del seu domini. Aquesta és la meva intenció en les línies que segueixen.

LA REPOBLACIÓ

S'ha d'analitzar la fundació del monestir de Sant Feliu dins el marc de la colonització i repoblació del territori en els segles IX i X. És conegut que en els segles IX i X les zones amb més densitat de població eren les zones pirinenques i pre-pirinenques i que les primeres onades migratòries, en establir-se en les terres baixes, tendiren a concentrar-se en àrees muntanyoses, evitant les vies de comunicació més fressades per on podien accedir fàcilment els exèrcits o escamots enemics; només aquelles zones planes que comptaven amb ciutats emmurallades pogueren repoblar-se ràpidament i densament⁽⁶⁾. Aquest seria el cas de Girona, a les nostres contrades. Però a més d'aquestes zones de fàcil accés i desproveïdes de poblacions emmurallades, «hi havia moltes comarques encara més desfavorides i més especialment aquelles que eren prop d'aquests dos pols de repulsió que constituïen per als homes de l'Alta Edat Mitjana: la frontera i la mar»⁽⁷⁾.

Això provocà que les comarques de l'est català, el Baix Empordà sobretot, tinguin durant l'Alta Edat Mitjana un repoblament més feble i

(4) Possiblement no ho sabrem mai, la destrucció del seu arxiu és irreparable en aquest sentit. Una notícia, en lletra del segle XVII, recollida del *Cartoral de Sant Feliu de Guixols. Index cronològic*. fs. 135v. ens informa de la total pèrdua i destrucció de l'arxiu a mitjans del segle X quan en parlant d'un document conservat en l'arxiu del monestir diu: «*Ay así mismo cosido otro que da noticia de como este monasterio fue quemado por los árabes trasladados en él dos escrituras para discernir el tiempo en que fue esta guerra, de forma que desde el año 785 en que se fundo este monasterio asta el de 968 en que fue concedido el privilegio de rei Lothario no halla escritura ni memoria del monasterio ni de sus monges*».

(5) És conegut amb aquest nom un petit penó que es troba situat al mig de la platja de l'actual Sant Feliu de Guixols, que molt probablement devia ser el topònim amb el qual es coneixia la zona antigament abans que el monestir, en honor de sant Feliu, li donés el seu nom actual de Sant Feliu de Guixols.

(6) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, 2 vls. Barcelona. Ed. 62. 1979. v. I, p. 67 i ss.; 93 i ss. i 98 i ss.

(7) BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v.I, p. 97.

més lent que no pas altres de Catalunya allunyades de la frontera i el mar. La repoblació en aquesta zona del Baix Empordà, la Vall d'Aro i voltants; es farà aprofitant la protecció natural que donen les Gavarres i la serralada costanera contra els perills dels atacs marítims.

L'ENTORN DE LA BISBAL I LLAGOSTERA

Si seguim, a cop d'ull, els avenços de la repoblació en el Baix Empordà a través de les possessions del bisbat de Girona, s'observa com les possessions d'aquest, al llarg del segle IX, s'estenen fonamentalment al nord de la serra de les Gavarres. A mitjans del segle IX la repoblació entorn de la Bisbal està prou madura com perquè el bisbat disputi a un cert Lleó, unes terres amb vinyes, cases i corts a Fonteta — *Fonsedictus*⁽⁸⁾—, que Lleó defensava com a pròpies argumentant que: *pater meus, quondam Stavilis, de eremo traxisset sujatarii yspani... meas domos, et curtes, et vineas et terras quae sunt in villa Fonsedictus vel infra suos terminos, quae ego tenebam per aprisione genitoris meo, seu quod ego excolui*⁽⁹⁾. [trad.: El meu pare, el difunt Stavil, súbdit hispà, tregué de l'erm... les meves cases, corts, vinyes, i terres que són en la vila de Fonteta i els seus termes, que jo tinc per l'aprisio del meu pare i jo vaig conrear per primera vegada].

Aquest document del 850 ens dona una valuosa informació sobre la situació dels *hispani* i el procés de repoblació de la zona i el seu intent de control per part del bisbat. D'altra banda ens informa —encara que l'argumentació de Lleó no fos acceptada i perdés la propietat de les terres— del fet que la repoblació de la Bisbal devia ser, com a mínim, una generació anterior al 850, la generació d'Stavil, pare de Lleó.

El 881 el bisbat ja havia aconseguit la possessió de les viles de la Bisbal, Fonteta i Abellars, totes elles en la mateixa zona, segons consta en un precepte de Carloman d'aquesta data⁽¹⁰⁾.

Així no ha de sorprendre que a començaments del segle X la repo-

(8) Cfr. ALSIUS, P. i PUJOL, C.; *Nomenclátor geográfico-histórico de la provincia de Gerona*. Girona. 1883. p. 53.

(9) MARCA P. de i BALUZE E.; *Marca Hispanica sive limes hispanicus, hoc est geographica et historica descriptio Cataloniae*. Paris. 1688. ap 21, cols. 783-784. i MERINO Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada*, de E. FLOREZ. Madrid. 1747 i ss., XLIII, ap. 9, pp. 382-383.

(10) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, 3 vls. Barcelona 1926-1950 v. I, pp. 135-137.

blació estigués prou consolidada com perquè el 904 el bisbe Servus Dei consagrés la reedificada església de Santa Maria de la Bisbal⁽¹¹⁾; la vella era substituïda per una de nova, que imagino més gran i de més qualitat.

No succeeix exactament el mateix al vessant sud de les Gavarres: el retard amb la repoblació de la zona al nord de les Gavarres és si fa no fa d'una generació. De fet, no he trobat cap menció a la zona abans del 881⁽¹²⁾, tot i que podria ser que fos poblada amb anterioritat, més o menys densament.

El primer document que ens parla d'una població estable en la zona és de l'onze d'agost del 919, en el qual Emmó ven a la comtessa Garsenda la seva part de la vila de Llagostera per cinc-cents sous⁽¹³⁾, i també se'ns manifesta que, llevat de la Vall d'Aro, «el territori cedit no té altres límits que la mar. Totes les localitats esmentades (Verneda, Cassà, Caldes, Maçanet) són clarament a l'interior de les terres, més ençà de la seralada costanera⁽¹⁴⁾».

Aquesta dada indicaria que la repoblació costanera estava encara en els seus inicis. La repoblació de Llagostera es deuria iniciar unes dues generacions abans del 919, ja que la frase d'aquest document:

qui mihi advenit ex alode parentorum meorum sive per comparacione seu per qualicumque auctoritate ibidem mereor hereditate, quantum in ipsos preceptos vel regali donacioni insertum est, unde genitor meus, condam Sisegodus, hoc ereditavit per sua comparacione,

[trad.: que m'advingué dels alous dels meus pares o per adquisició, l'heretat que per qualsevol raó mereixi allí, tot allò que es diu en els preceptes o donacions reials d'on el meu pare, el difunt Sisegot, tingué això per la seva adquisició.],

(11) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, 22 vls. Madrid-València. 1803-1852. vl. XIII, ap. 8, ps. 234-236. El document diu: «*veniens vir reverentissimus domnus Servus Dei sedis Jerundensis episcopus ad consecrandas ecclesias quas sitas sunt in pago Jerundense, in terminio de villa Fontanedo, qui sunt edificatas in honore Sanctae Mariae virginis et Sancti Michaelis archangelis et Sancti Johannis Baptistae, praecursoris Christi, quae hedicaverunt homines pro Dei amore...*».

(12) ROVIRA, Manel: *Un diploma desconegut de Carloman per a Teotari bisbe de Girona* (881). «*Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*» vol. XXII. 1974-75. pp. 212-213.

(13) UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X. Estudio crítico de sus fondos*. dct. núm. 63, pp. 193-195. Barcelona 1951., i MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior*, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón. 2 vls. Barcelona. 1945-1947., dct. núm. 391.

(14) BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. I, p. 96.

ens porta, com ja ho féu Abadal⁽¹⁵⁾, a considerar que Sisegot, el pare d'Emmó, havia rebut un precepte reial per a aquest alou a finals del segle IX, l'any 891 possiblement, com també diu Abadal. Si pensem, com crec que és el cas, que l'expressió *preceptos* fa referència a la confirmació reial de les propietats aprisiades en els erms fiscals per un *hispani*, Sisegot⁽¹⁶⁾, ens portaria a fixar els inicis de la repoblació i colonització a Llagostera a mitjans del segle IX⁽¹⁷⁾: semblant opinió en té Riu quan diu que Sisegot «habría obtenido de los carolingios tierras yermas y las habría puesto en explotación en la segunda mitad del siglo IX»⁽¹⁸⁾. La repoblació de la vall de Llagostera, iniciada a mitjans del segle X., estava prou avançada a finals del mateix segle com per a provocar la intervenció reial.

LA VALL D'ARO

La repoblació de la Vall d'Aro deu ser una generació posterior a la de Llagostera. Quan el 881 Carloman concedeix al bisbe Teutari la Vall d'Aro⁽¹⁹⁾,

cum omni integritate et regia in pro- [trad.: íntegrament i en règia
pietate diu el precepte⁽²⁰⁾, propietat],

no sembla que el poblament sigui molt dens, de fet al sud el límit és la llunyana vila de Tossa; al nord, Romanyà i Calonge, colgades per les muntanyes, semblen en els inicis de la seva repoblació, Calonge, *Colonico*, el territori dels colons, seria l'avançada de la repoblació en la davallada cap al pla. Crec que la donació no fa més que activar la presència de

(15) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya* v. II, p. 367.

(16) El nom, de clar origen got, és molt significatiu encara que no definitiu ja que també podia respondre a una moda o a d'altres eventualitats.

(17) Calien trenta anys de possessió i conreu de les terres fiscals tretes de l'erm abans que els *hispani* n'esdevinguessin legítims propietaris, sempre que en fos reconeguda la propietat pels reis. Abadal pensa que Sisegot obtingué la propietat per compra. El terme *comparacione* vol indicar, a més de compra, qualsevol altra forma d'adquisició immoble. Vid. COROMINES, J.; *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Veú: *comprar*. Barcelona. Ed. Curial. 1986.

(18) RIU, M. *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers*. «Excavaciones arqueológicas en España» núm. 88, p. 14.

(19) Teutari degué cedir més tard aquesta propietat personal al bisbat de Girona, ja que en els documents posteriors és reconeguda la propietat de la Vall d'Aro a la Seu. Vid. CALZADA, J.; *Sobre un diploma de Carloman*. «Estudis sobre temes guixolencs», núm. 2. 1980. pp. 5-6.

(20) ROVIRA, Manel: *Un diploma desconegut de Carloman per a Teotari bisbe de Girona (881)*, p. 212-213.

l'església en la Vall, i controlar la colonització d'aquesta.

Així les especificacions de les propietats que Carloman concedeix són més formulàries que res més⁽²¹⁾, allò autènticament important que se concedeix són els drets reials, *et regia in proprietate*, és a dir: impostos, censos, multes, etc., i sobretot la possibilitat de disposar de les terres del fisc, segurament ermes en aquests moments, i aprofitar la seva posada en producció.

Malgrat tot, no combrego amb la hipòtesi que, el 919, a la Vall d'Aro «a tot estirar només és una expressió geogràfica»⁽²²⁾. Em sembla que no, una generació després del precepte de Carloman la colonització a la zona era ja apreciable, sempre serà relativament feble però no una mera circumscripció geogràfica.

El poblament i la posada en explotació del vessant sud de les Gavarres tindria els seus inicis després de mitjans del segle IX, on des de Llagostera i tot endintant-se per les muntanyes seguiria per Panedes⁽²³⁾ i Romanyà fins arribar a Calonge, on aquests dos últims serien nuclis de població prou importants com perquè els seus termes servissin de referència als de la Vall d'Aro⁽²⁴⁾ en la donació de Carloman del 881.

L'actuació a la Vall d'Aro del Bisbe Teutari fou efectiva, el 899 ja hi havia alguns nuclis de població que serien fruit de les antigues fetes en el seu temps. Així ho corrobora un document del 899 en el qual tot confirmant les possessions del bisbat de Girona diu⁽²⁵⁾:

et villares qui sunt in Arece quem adquisivit Teutharius episcopus, in ecclesiis, in terris, in vineis, in pratis, in silvis, seu molendinis. [trad.: i els vilars que són a la Vall d'Aro, que adquirí el bisbe Teutari, en les seves esglésies, terres, vines, prats, boscos o molins.]

És possible que la frase tingui molt de formulària, però no podem considerar igual la menció a *villares*.

Pel que respecta al terme *adquisivit* s'ha d'entendre en el sentit més general del verb adquirir, i per tant no descarta que l'adquisició d'aquests

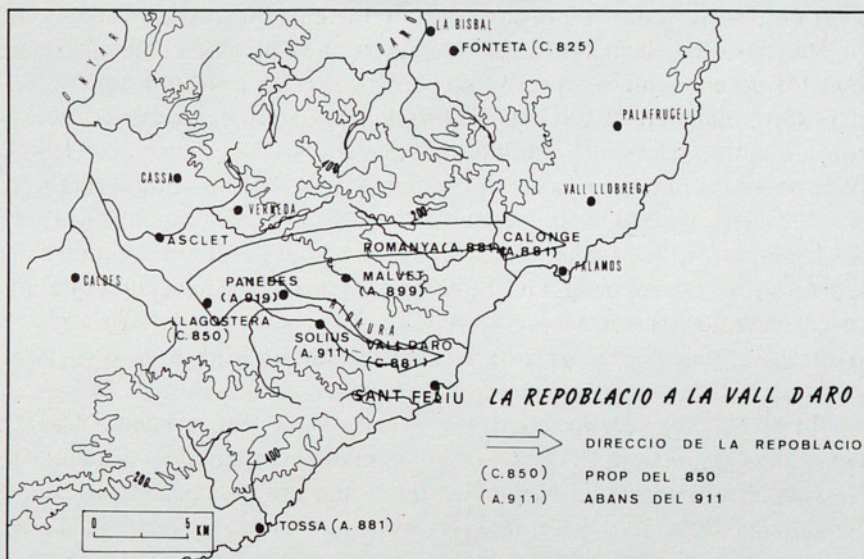
(21) El document indica que les possessions concedides a la Vall d'Aro són: *terris, vineis, pratis, silvis, molendinis, pascuis aquarumque decursibus, cultis et incultis*.

(22) BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. I, p. 96.

(23) Ja citat el 919, vid. UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*. dct. núm. 63, pp. 193-195.

(24) *a parte vero circae usque terminum Rominianum et Colonica*. vid. ROVIRA, Manel: *Un diploma desconegut de Carloman per a Teotari bisbe de Girona (881)*. p. 213.

(25) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya* v. I, pp. 144-147.

Vista general del lloc de Solius. A l'esquerra es veu l'antiga església parroquial —avui monestir cistercenc—. (Fotografia: Luís García Alonso).

vilar fos per artigament, com crec, donat que en les especificacions de la propietat cedida al bisbe Teutari el 881 no se cita cap vilar, per tant hem de pensar que la seva existència és posterior a aquest any⁽²⁶⁾.

Que lluny ens trobem, cap al 900, de la situació descrita a la Bisbal que en aquests moments amplia i modernitza la seva església, però també lluny de ser una mera expressió geogràfica. No sabem segur quins eren aquests vilars, però m'inclino a pensar que fossin l'actual veïnat de Malvet.

En una nova confirmació dels béns del bisbat de Girona, aquesta de Carles el Simple al bisbe Guiu del 922, s'indica que les propietats del bisbat a la Vall d'Aro son

villa Malveto cum terminis suis, et est sita in Areze, et quicquid Wigfredus comes iam dicte ecclesie concessit in Areze⁽²⁷⁾ [trad.: la vila Malvet amb els seus termes, que està situada en la Vall d'Aro, i allò que el comte Guifre concedí al bisbat en la Vall d'Aro].

La colonització de la Vall d'Aro ha avançat prou com perquè els vilars de què abans parlava es transformin en una vila, *villa Malveto*. Ara bé, la situació geogràfica de Malvet ens indica que encara continuem amagats i protegits en part per les muntanyes, pel vessant sud de les Gavarres, igual que Romanya i Calonge.

No ha arribat encara el moment de davallar definitivament al pla i molt menys el de sortir a la costa, però els primers passos ja s'haurien donat, si allò que el comte Guifre Borrell⁽²⁸⁾ donà a la Seu de Girona, obviament abans del 911, fou l'alou de Solius. M'inclino a pensar això, en base a un document del 939 en el qual la comtessa Riquilda permuta amb el bisbe Guiu el seu alou a Palol d'Empordà pel que el bisbe tenia a la Vall d'Aro⁽²⁹⁾. En aquest document les propietats del bisbat consis-

(26) Vid. ROVIRA, Manel: *Un diploma desconegut de carloman per a Teotari bisbe de Girona (881)*. p. 213.

(27) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, pp. 148-151.

(28) Cfr. ABADAL, R.; *Un gran comte de Barcelona pretèrit: Guifre-Borrell (897-911)*. «Dels visigots als catalans». vol. I. Barcelona. Ed. 62. 1969. p. 337.

(29) Citat. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. (Col.lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-110)* Tesi doctoral microfilmada. UAB, vol. II. part I, dct. 67, p. 34. i RIU, M. *Excavaciones en el poblado medieval de Cautlers*, p. 14. Avui extraviat, del qual Mn. Jaume Marquès i Casanovas m'ha facilitat amablement una fotocòpia de la transcripció que penso que es veraç, encara que ignoro la seva procedència. Sospito que la còpia que m'ha arribat té el mateix origen que la que féu servir el Sr. M. Riu i que deuen provenir totes dues de les transcripcions que posseïa el Sr. S. Sobrequès. L'actual arxiver de l'Arxiu Capítular de Girona, Sr. Roura, té en elaboració la publicació d'aquest document amb un estudi sobre la tradició de les còpies.

teixen en les hortes de Malvet i Solius. Penso que l'alou de Solius no devia ser fruit d'artigaments episcopals sinó de la donació del comte Guifre Borrell. Abunda en aquesta hipòtesi el fet que la família comtal posseís propietats a Solius, com ho demostra el testament de Borrell el 993, en el qual llega al monestir de Sant Feliu el seu alou de Solius⁽³⁰⁾.

Les peces encaixen: al 899 les propietats del bisbat a la vall són els vilars que adquirí Teutari, 922 Malvet i allò que donà Guifre Borrell, i el 939 Malvet i Solius.

No crec que la identificació sigui difícil, allò que s'observa és com els artigaments i la consegüent repoblació s'afiancen i es conformen nuclis de població que assoleixen prou importància com per tenir nom propi en la documentació i servir de punts de referència, és a dir per a controlar i organitzar el territori.

Certament que els bisbes no es trobaren sols en la repoblació i el seu control de la Vall d'Aro, hi hagué també la presència comtal i d'altres. Això és després de dos documents que ens informen de possessions de la família comtal en la zona. Del primer, el testament del comte Borrell el 993, ja n'he parlat; el segon és un document del 921, en el qual Sendedred ven a la comtessa vídua Garsenda dos alous, un a la vall d'Aro i l'altre al Vallès⁽³¹⁾. Aquest document, més que una compra és una recompra de terres que la comtessa Garsenda havia venut amb anterioritat a Sendedred. El document diu clarament que Sendedred li ven a la comtessa *quantum ego emi de te*, [trad.: tot allò que vaig comprar-te.], tant en el cas del Vallès com en el de la Vall d'Aro, fet que ens indica que Garsenda posseïa, no sabem per quin motiu, alous a la Vall d'Aro amb anterioritat al 921.

En definitiva el precepte de Carloman a Teutari del 881 no fou suficient per a impedir l'entrada a la Vall d'Aro d'altres importants colonitzadors i que la vall quedés en exclusiva per al bisbat. No sabem ni quan ni com pervingueren als comtes aquestes possessions, però en tot cas és clar que la família comtal posseeix grans propietats en la zona, ja que la comtessa ha de pagar la important quantitat de tres-cents sous per a recuperar el seu alou, encara que en aquesta ocasió el preu inclogués un altre alou en el comtat de Barcelona, en el Vallès concretament.

(30) MARCA, P. i de BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 141, cols. 945 i ss.

(31) Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro. Llibre III, fs. 2105-2110, núm. 454.

LA FUNDACIÓ DEL MONESTIR

En resum, cap al 940 la colonització de la zona de la Vall d'Aro havia avançat apreciablement. Tenint com a base i punt de partida Llagostera havien crescut diversos nuclis de població: Panedes, Romanyà, Calonge, Malvet i Solius. Tots ells instal·lats a la muntanya i protegits per ella, només Solius i Calonge s'havien instal·lat a la plana, però relativament protegits per les muntanyes i sobretot allunyats de la costa. A Calonge, en concret, el procés colonitzador estava prou avançat perquè a més de Calonge hi haguessin altres nuclis de població com la vila de Fonts i el vilar de Riufred, segons es desprèn de la donació del 16 d'abril del 945, que feren els comtes Sunyer i Riquilda al bisbat de Girona⁽³²⁾.

Observi's a més que l'existència del vilar de Riufred devia ser força anterior al 945, ja que el document indica que els comtes donen *ipso nostro alaude quam habemus in comitatu Gerundensi, in appendicio Sancti Martini, in villare quem vocant Rivofredo, vel infra eius terminos, vel infra terminos de villa quam vocant Frontes, quae mihi advenit a predicto Soniario comite per meam comparationem quod ego emi de Sunifredo episcopo*⁽³³⁾ [trad.: el nostre alou que tenim en el comtat de Girona, en l'apèndix de Sant Martí, en el vilar de Rifred, o en el seus termes o dins els termes de la vila que diuen Fonts, que m'advingué, a mi Sunyer, comte, per la meua adquisició quan vaig comprar-ho del bisbe Sunifred].

Havia arribat ja el moment d'instal·lar-se a la línia de mar. És en aquestes condicions quan, al meu parer, es féu factible la creació d'un monestir a la costa, que controlaria la posada en explotació i rendiment del territori, i al mateix temps donaria protecció a la colonització de les terres de l'interior, vella ja d'un segle aproximadament.

Aquest monestir acabaria la colonització de la vall baixa del Ridaura i serviria per a organitzar, arrelar i controlar una població que en aquells moments ja començava a ser considerable.

Que el monestir no s'instal·lés a la Vall d'Aro i sí en un petit apèndix d'aquesta, una petita badia enclavada al sud, la badia dels Guíxols, pot

(32) MARCA, P de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 80, cols. 856-857.

(33) La menció del bisbe Sunifred pot plantejar algun problema, ja que no es coneix cap bisbe Sunifred de Girona coetani del comte Sunyer, llevat de Sunifred II, que pontifica entre el 951 i el 954, posterior, per tant, a la donació comtal de l'alou de Rifred. Vid. J. MARQUÈS; *Episcopologio Gerundense*, Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona, 15 de març de 1964, pp. 83 i ss. Malgrat tot el document és autèntic i res autoritza a posar-ho en dubte.

deure's a diversos motius, entre els quals no es poden negligir: l'existència d'un bon port natural a Calassans, la proximitat de la serralada costanera, que facilitaria la fugida i donaria certa protecció en cas d'atacs marítims, i —no oblidem que es tracta d'una institució religiosa— la possibilitat que la tradició fes de la badia dels Guíxols lloc de martiri de sant Feliu l'africà,⁽³⁴⁾ i, també potser, el record d'una antiga construcció religiosa en el lloc dels Guíxols⁽³⁵⁾.

L'ABAT SUNYER I EL PRECEPTE DE LOTARI

El primer document en què veiem actuar directament⁽³⁶⁾ el monestir de Sant Feliu de Guíxols és el precepte del rei Lotari confirmant Sunyer com a abat de Sant Feliu de Guíxols i Sant Pol de Mar, al Maresme⁽³⁷⁾, al mateix temps que concedeix la immunitat a aquests monestirs i en reconeix llurs propietats del disset de maig del 968⁽³⁸⁾. Aquest document ha de ser posterior, com a mínim, en uns quinze anys a la fundació del monestir⁽³⁹⁾.

El document és, en ell mateix, d'una importància extraordinària; és, dels coneguts, el de major categoria jurídica que afecti al monestir des

(34) La tradició que situa el martiri de sant Feliu l'africà a la badia dels Guíxols és molt tardana, posterior al segle XIII, en el qual la *Llegenda àuria* de J. de la Voragine no ho esmenta, encara que la tradició d'haver estat llançat al mar al llarg del seu martiri és molt anterior, en concret del segle VII. Desconec si hi havia alguna tradició local que relacionés el martiri de sant Feliu amb el lloc dels Guíxols amb anterioritat a la fundació del monestir, possibilitat que no pot descartar-se absolutament. Sobre aquest aspecte, cfr. CALZADA, J. i ESTEVA, Ll.; *Sant Feliu l'africà i Sant Feliu de Guíxols*. «Estudis sobre temes del Baix Empordà», núm 3, pp. 11-30.

(35) Hauria d'aclarir-se quina era la funció exacta de les restes trobades en la base de la torre del Fum. De moment ho dic amb totes les reserves i només a tall d'hipòtesi.

(36) N'hi ha alguns d'anteriors: el testament del diaca Otger del 961, UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*.. dct. 10. pp. 155-156.; el testament de la vescomtessa Riquilda del 962, UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*.. dct. 11, pp. 156-159.; el testament del comte Miró del 966, MONSALVATJE, F. *Noticias históricas del condado de Besalú*, 21 vls. Olot. 1889-1911. t. XV, ap. 2149, pp. 208-210.

(37) Sobre la identificació d'aquest monestir vid. GONZÁLEZ HURTEBISE, E.; *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols*. p. 40.

(38) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, pp. 202-204.

(39) Cfr. MARQUÈS, Jaume; *Consideracions sobre l'origen del monestir de Sant Feliu de Guíxols*. «Estudis sobre temes del Baix Empordà» núm. 1, 1981. p. 207. Tal com he dit, el monestir ha de ser anterior al 955, quan mor la comtessa Riquilda, qui fa una donació al monestir.

Vista general de la Vall d'Aro. S'observa l'amplitud de la plana, formada pel Ridaura, que envolta les Gavarres i la Serralada Litoral. (Fotografia: L.G.A.).

La badia de Sant Feliu, sobresurt la punta dels Guíxols, que la divideix en dos: Calassanç a primer terme, i la platja actual, a segon terme. (Fotografia: L.G.A.).

dels seus orígens fins ben avançat el segle XII⁽⁴⁰⁾. No era fàcil obtenir un precepte reial, s'havien de tenir contactes en dues corts: la comtal i la reial, i si bé la primera era relativament assequible, la segona ho era molt menys.

EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT

«Què anaven a cercar els nous monestirs en el precepte reial? Quina finalitat els empenyia a procurar-se'l? S'hi endevina una intenció de prestigi, el desig d'equiparar-se a les cases antigues, totes les quals gaudien de llurs preceptes, màxims títols d'honor, que encapçalaren més tard, quan es facin, tots els corresponents cartularis. Però continua havent-hi també interès polític d'independència i el jurídic de seguretat dels patrimonis»⁽⁴¹⁾.

Els bisbes i abats catalans buscaren amb afany al llarg de la primera meitat del segle X aquests preceptes, que tenien com a missió protegir les possessions de bisbats i monestirs. Protecció doble, ja que per una banda evitaven les ingerències de les autoritats comtals i llurs funcionaris en dependre, com a immunista, directament del rei, i per altra reconeixia llurs drets sobre els béns esmentats en el privilegi, que d'aquesta manera eren posats a cobert, en la mesura del possible, de qualsevol entrebanc.

No oblidem, però, que l'immunista obtenia a més guanys econòmics ja que «es beneficia directament del producte dels impostos, multes, censos i prestacions en lloc de transmetre'ls al fisc reial... i cosa més important, s'allibera amb la seva gent del servei militar»⁽⁴²⁾, serveis militars que eren susceptibles de transformar-se en ingressos econòmics que, òbviament, només rebia l'immunista. En definitiva un precepte reial d'immunitat i confirmació de béns donava prestigi, seguretat i guanys econòmics.

Ara bé, al llarg del segle X la independència de fet dels comtats catalans, la marxa cap a la sobirania que tan bé definí Abadal, farà que el poder, la importància i el pes dels reis francs i els seus preceptes dismi-

(40) Té també una categoria excepcional la butlla del Papa Alexandre III en favor del monestir del 1163; MERINO Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada* XLV, ap. 42, pp. 338 i ss. i MARCA P. de i BALUZE E., *Marca Hispanica*. ap. 440, cols. 1336-1338.

(41) ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. Barcelona. Ed. Vicens-Vives. 3ª edició. 1980. p. 301.

(42) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, p. VI.

nueixi, «donaren encara preceptes escadussers per a entitats i magnats catalans que aniran a sol·licitar-los a la cort: però com tindrem ocasió de veure, llur significat polític serà poc més que nul»⁽⁴³⁾.

A partir del 970 aproximadament els monestirs catalans començaran a demanar als nostres comtes les garanties i favors que abans demanaven als reis francs⁽⁴⁴⁾, era clar que el poder havia canviat de mans. Això fa que el precepte per a Sant Feliu de Guíxols sigui «l'únic del rei Lotari per a monestirs catalans que creï una situació jurídica, els altres que donà a Cuixà, Sant Genís les Fonts, Ripoll, Rodes, Sant Cugat del Vallès no eren més que confirmacions. És interessant la forma de concedir la immunitat que se separa radicalment de les fórmules reportades ací sobre temps anteriors.»⁽⁴⁵⁾.

Ja parlaré més tard de les conseqüències que tingué per al monestir de Sant Feliu l'originalitat d'aquest precepte, ara voldria centrar-me en un altre aspecte. Quins havien de ser els contactes de l'abat Sunyer a França? Quines les pressions i el joc d'interessos que utilitzà? Perquè el precepte s'aparta radicalment tant en el seu caràcter polític —creà una situació jurídica nova en uns anys en què el rei es limitava a confirmar situacions anteriors— com en el redactat —en la fórmula de concessió d'immunitat—⁽⁴⁶⁾. Encara hi ha una altra originalitat a considerar: Sunyer és confirmat com a abat de dos monestirs, situació poc freqüent i que no devia agradar gaire a la cort, com ho demostra el fet que la concessió fos només durant la vida de Sunyer. Quan s'analitza el precepte de Lotari a Sunyer, ens trobem que està ple d'aspectes únics, excepcio-nals, i això només pot voler dir que el monestir de Sant Feliu i el de Sant Pol vivien situacions excepcionals.

ELS ATACS MARÍTIMS

Crec que la situació excepcional d'aquests monestirs venia donada

(43) ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 277.

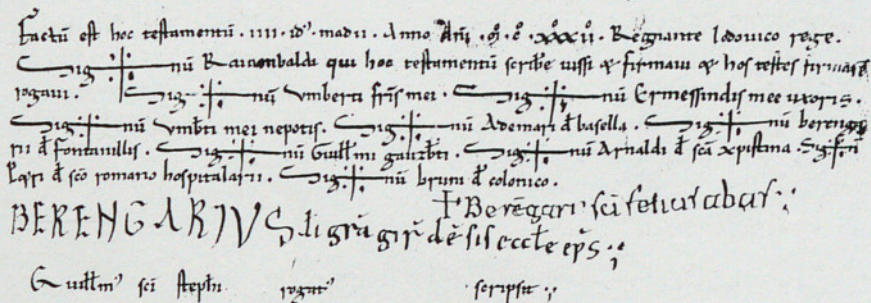
(44) ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 313.

(45) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, p. IX.

(46) Que en lloc d'utilitzar la usual *sub immunitatis nostre tuicione suscipimus* o semblants, vid ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, p. 139, fa servir la següent: *Insuper et hoc predictis monasteriis regalis licencia concedo et pro Dei amore relaxo ut nullum umquam censum vel debitum de aliqua rerum suarum persolvant, sed libere omnia sua nostra regali absolutione possideant et nulli umquam alterius nisi solum regali subdita sint potestati*. ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, pp. 202-204.

per un factor comú: la seva posició marítima, exposada a tota mena d'atacs. No és el moment d'insistir en el perill de la mar, ja ho he fet abans amb paraules de Bonnassie, però no està de més recordar aquest perill que estava representat pels atacs pirates de normands i musulmans, sobretot, que eren freqüents en les costes de l'Empordà per aquells anys. La potència d'aquests atacs pirates ens la pot donar el del 935, quan un estol de naus musulmanes atacà Empúries i l'arrasà, això tingué com a conseqüència per a Empúries la pèrdua definitiva de la capitalitat del comtat⁽⁴⁷⁾.

És una notícia que dona A. Cano, abat del monestir de Sant Feliu, la que ara ens interessa, en la qual diu que el 965 els musulmans atacaren el monestir de Sant Feliu i «no sólo lo destruyeron vengando su cólera infiel en la presa de las reliquias, cruces, ornamentos y otras alhajas de aquellos benditos monjes, sino que como gente impía abrasaron todas las memorias, actas, instrumentos y libros que en esta santa casa hallaron, hasta pegar fuego a sus paredes que solas quedaron de ellas en pie las que la inclemencia de las llamas no pudo empecer por su extremada fortaleza, como fueron las torres del Cuerno, la de las Campanas y la del Fum»⁽⁴⁸⁾.

Factu est hoc testamentu . . . Anno dñi .m.cccc. . . Berengarius Dei gratia Gerundensis ecclesie episcopus . . .

BERENGARIUS Dei gratia Gerundensis ecclesie episcopus . . .

Signatura autògrafa del bisbe Berenguer de Girona, en el testament de Rimbau de Basella, del 1.132. (A.C.G. pergami original núm. 218). Hi diu: *Berengarius Dei gratia Gerundensis ecclesie episcopus*.

(47) Cfr. BALAÑA, P. *Les destruccions de l'Empúries medieval i la capitalitat comtal*. «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos» vol. XV. 1981-82. pp. 125-135.

(48) CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sancti Feliu de Guixols*. Manuscrit del 1606. Biblioteca de Girona «Tomàs de Lorenzana». p. 19.

Abunda en la mateixa notícia un altre cronista del monestir, el P. Gil Dalmau⁽⁴⁹⁾. Aquesta dada concorda amb la de l'historiador al-Maqqari quan, seguint Ibn Khaldun, diu que l'any 354 de l'Hègira, el 965 de la nostra era, «Alhaqam II envià Ahmed b. Yalí y Yahya b. Mohamed el Totxibí, contra el territori de Barcelona; també envià Hodail b. Hàxim. Feren incursions pels encontorns i retornaren»⁽⁵⁰⁾. L'expedició fou un èxit per als musulmans i el comte Borrell s'apressà a demanar la pau a Còrdova⁽⁵¹⁾.

La notícia de A. Cano és certa i exacta, fou llavors, el 965, quan el monestir degué patir una forta falconada musulmana que el desorganitzà i estigué a punt d'enfonsar-lo. És en aquests moments, com explica el P. Cano, quan es perderen els documents originals de consagració i dotació del monestir, juntament amb les primeres donacions, que es conservaven a l'arxiu. També farien referència a aquests escrits originals els comtes Ramon Borrell i Ermessenda quan, esmentant el document de donació dels comtes Sunyer i Riquilda, diuen:

*et illa perdita fuit pro sola negligentia, casu, atque incuria et infestatio-
ne paganorum igne combusta*⁽⁵²⁾.

[trad.: i aquest document es perdé únicament per negligència, desgràcia i despreocupació i, també, per un atac dels infidels].

També s'ha de donar per certa l'afirmació de A. Cano⁽⁵³⁾ quan diu que el monestir fou atacat, però no destruït el 985, quan al-Mansur arrasà Barcelona. L'atac musulmà del 965 seria la causa de la situació d'excepcionalitat que vivia el monestir de Sant Feliu de Guíxols, amb l'arxiu cremat i l'edifici arrassat. Calia reconstruir, tornar a començar, el cenobi. Aquest atac i les seves conseqüències obligarien Sunyer a fer-se càrrec dels dos monestirs, Sant Feliu de Guíxols i Sant Pol de Mar, fet infreqüent a l'època.

(49) GIL DALMAU, I.; *Sinopsis cronológica de los sucesos principales de la historia del monasterio de Sant Feliu de Guíxols*. Editat per E. ZARAGOZA. «Estudis del Baix Empordà», vol. 9. 1990. p. 165. Vid. també ZARAGOZA, E.; *Historia de los abades del monasterio de Sant Feliu de Guíxols. (Siglos X-XIX)*. 1982. p. 11 i GONZÁLEZ HURTEBISE, E.; *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols*. p. 40. Recordi's també la notícia recollida pel Cartoral de Sant Feliu. Índex cronològic, vid. la nota 4 d'aquest treball.

(50) MILLAS VALLICROSA, J. M^a; *Els textos d'historiadors musulmans referents a la Catalunya carolíngia*. «Quaderns d'Estudi». XIV. 1922. pp. 156-157.

(51) ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 331.

(52) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 173, cols. 996-998.

(53) CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. p. 27.

LA PERSONALITAT DE L'ABAT SUNYER

Si hem de seguir Abadal —i m'inclino a fer-ho— quan creu que Sunyer havia estat monjo de Cuixà i era un important personatge⁽⁵⁴⁾, ens farem càrrec de com havia de ser crítica la situació del monestir que necessités una tan forta personalitat al seu front. Crec que l'emprenedor i hàbil polític Sunyer de Cuixà i l'abat de Sant Feliu són el mateix personatge, i el propi precepte de Lotari del 968 ens forneix prou dades com per fer probable aquesta identificació.

En la tramitació i en la redacció del precepte del 968 trobem que juga un important paper la reina Gerberga, que es repeteix en un altre precepte, del 958, en què s'hi endevina la presència del monjo Sunyer de Cuixà. En el precepte del 968 es diu:

et ex consilio gloriossae genitricis nostrae domnae Gerbergae sublimus reginae⁽⁵⁵⁾ [Trad.: amb el consell de la nostra gloriossíssima mare, domna Gerberga, magnífica reina].

En el del 952, donat també per al monestir de Cuixà pel rei Lluís, no se cita la presència de la reina Gerberga però sí la del monjo Sunyer: *quendam suorum monachum nomine Suniarium nostram humiliter expetiit reverentiam*⁽⁵⁶⁾ [Trad.: un cert monjo, de nom Sunyer, va demanar acudir a la nostra majestat].

En el del 958, també pel monestir de Cuixà s'indica: *quod domina mea mater reginaque Girberga imperiali monitu accedens*⁽⁵⁷⁾ [Trad.: que ve recomanat per la nostra senyora mare i imperial reina, Gerberga].

Hi ha, tal i com diu Abadal⁽⁵⁸⁾, una intervenció constant de la reina Gerberga en favor dels monestirs catalans, en concret de Sant Pere de les Puel·les, Santa Cecília de Montserrat, Sant Miquel de Cuixà i Sant Feliu de Guíxols⁽⁵⁹⁾.

(54) Sobre la personalitat de Sunyer vid. ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. pp. 295-299.

(55) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, pp. 202-204.

(56) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, p. 92.

(57) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, p. 95.

(58) Cfr. ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. pp. 298-299.

(59) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya* v. I.; Precepte del rei Lluís al monestir de Sant Pere de les Puel·les de [desembre del 951] p. 74; Precepte del rei Lotari al monestir de Cuixà, de nou de febrer del 958, pp. 94-98; Precepte del rei Lluís al monestir de Santa Cecília de Montserrat, de cinc de desembre del 951, pp. 255 i ss.; Precepte del rei Lotari als monestirs de Sant Feliu de Guíxols i Sant Pol de Mar, de disset de maig del 968, pp. 202-204.

En tots aquests preceptes sovint apareix la reina Gerberga i algunes vegades Odalric. És simptomàtica, també, la presència d'aquest personatge. Encara que el 951 se l'anomeni comte i el 968 arquebisbe, crec que pot tractar-se de la mateixa persona⁽⁶⁰⁾. Abadal ja diu que no es té més notícia d'aquest comte Odalric que la del 951⁽⁶¹⁾.

Sembla com si l'abat Cesari de Montserrat⁽⁶²⁾ —que obtingué preceptes per al seu monestir en les mateixes dates i en condicions semblants— i Sunyer utilitzessin els mateixos contactes en la cort franca per obtenir els seus preceptes, contactes que també semblen els mateixos que indirectament utilitzà la comtessa Riquilda per recaptar preceptes en favor dels monestirs que protegeix, ja que en aquest preceptes es repeteixen, també, les aparicions de la reina Gerberga i d'Odalric.

Una frase del precepte de 968 fa referència a anteriors estades de l'abat Sunyer a la cort francesa⁽⁶³⁾ que poden identificar-se amb la que féu el monjo Sunyer el 952 per tal d'obtenir un precepte per a Cuixà.

Sunyer, l'abat de Sant Feliu i monjo de Cuixà⁽⁶⁴⁾, formava part del grup de monjos emprenedors que recaptaren preceptes dels reis francs i butlles papals per aquells anys. Juntament amb Sunyer, el formaven Cesari de Montserrat i Gotmar de Sant Cugat⁽⁶⁵⁾. Gotmar fou després bisbe de Girona i abat de Sant Cugat. ¿Qui sap si no fou ell, quan era bisbe de Girona, uns dels que reclamà Sunyer com a abat de Sant Feliu? No oblidem que el monestir de Sant Pol també pertanyia al seu bisbat.

No crec que haguem de tenir gaires dificultats per a identificar l'abat Sunyer amb l'emprenedor monjo de Cuixà, si afegim a més que el nostre abat hauria de ser una figura excepcional. No tothom recaptava precep-

(60) Els document on apareix citat com a comte és una còpia tardana del XVIII i feta d'altra còpia, on podia haver-se esllavissat algun error en el títol d'Odalric.

(61) ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 293 i ABADAL, R.; *L'espirit de Cluny i les relacions de Catalunya amb Roma i Itàlia al segle X* «Dels visigots als catalans». vol. I. Barcelona. Ed. 62. 1969. p. 26.

(62) Sobre la personalitat de Cesari vid. ABADAL, R.; *L'abat Cesari, fundador de Santa Cecília de Montserrat i pretès arquebisbe de Tarragona. La falsa butlla de Santa Cecília*. «Dels visigots als catalans». vol. I. Barcelona, Ed. 62. 1969. pp. 25-56. i ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. pp. 292-295.

(63) *olim a partibus gothici regni advenientem*. ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, pp. 202-204.

(64) Sobre Sunyer, monjo de Cuixà, vid. ABADAL, R.; *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*. «Dels visigots als catalans». vol. I. Barcelona. Ed. 62. 1969. pp. 423 i 427.

(65) Sobre la personalitat de Gotmar, vid. ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 287 i ss.

tes i molt menys quan aquests creaven una situació jurídica nova⁽⁶⁶⁾. A més, els de Sant Feliu i Sant Pol són els darrers privilegis d'immunitat que concedeixen els reis francs per al nostres monestirs⁽⁶⁷⁾. Molts i molt bons havien de ser els contactes de Sunyer prop del rei Lotari perquè aquest li concedís el precepte. Sunyer els havia adquirit uns anys abans quan negociava amb la cort franca preceptes per a Cuixà i els nostres comtes, ara tornava a fer servir els camins que ja coneixia en benefici dels monestirs de Sant Feliu de Guíxols i Sant Pol de Mar. La resta ho faria la seva personalitat i habilitat política.

EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT I LA FORMACIÓ DEL DOMINI MONÀSTIC

Troblem doncs, que poc abans del 968 Sunyer és posat al davant del monestir, es necessitava al seu front un home amb capacitat, empenta i contactes polítics que pogués dur a terme la feina iniciada uns anys abans: consolidar el monestir de Sant Feliu de Guíxols fundat feia poc més d'una generació. Sunyer partia gairebé de zero, i dissenyà un pla d'acció que donés de forma ràpida al monestir de Sant Feliu la capacitat econòmica suficient per a assegurar-ne l'existència.

Sunyaer volia prestigiar el cenobi i assegurar-li un patrimoni potent que permetés la seva estabilitat. Per això busca el precepte de Lotari, amb qual obtenia tres objectius:

El primer era una qüestió del prestigi, tenir un precepte reial donava prestigi, i molt, als nous monestirs⁽⁶⁸⁾. Les raons són tan òbvies que ja no hi insistiré més.

El segon objectiu era més pràctic. Després de la destrucció de l'arxiu per l'atac musulmà del 965, calia endegar tot un llarg tràmit processal de reconstrucció jurídica dels documents perduts. El precepte d'immunitat i de reconeixement de béns ho estalviava, donava la sanció reial a les pretensions del cenobi sobre la propietat de les terres i els drets que assegurava posseir; era còmode i ràpid, i qui sap si la situació de la zona, potser arrasada per l'atac musulmà del 965, no ajudava als tràmits judicials.

(66) En el precepte no es fa la mínima referència a una confirmació, cosa que contrasta amb la que sí es fa d'anteriors estades de Sunyer. Shi hagués hagut algun precepte anterior és segur que ho indicaria.

(67) Cfr. ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, p. IX.

(68) ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 288.

Per últim, i aquest era l'objectiu més ambiciós, el privilegi d'immunitat donava al monestir independència dels comtes i sobretot poder econòmic. Ja he parlat abans dels beneficis que obtenia l'immunista, però no puc deixar de destacar que la immunitat era la forma més ràpida d'assolir el domini monàstic que donés al monestir la potència econòmica que buscava.

LA FORMACIÓ DELS GRANS DOMINIS

Quan Sunyer vol crear un domini, no fa pas res de nou a la zona. En el decurs del segle X s'havien anat constituint importants dominis laics⁽⁶⁹⁾ i eclesiàstics⁽⁷⁰⁾ en la zona del Gironès i l'Empordà. Ja ho veié perfectament Bonnassie quan, parlant de l'extensió de la micropropietat aloera dels petits pagesos enfront de la gran propietat en el segle X, avisa que convé matisar aquesta afirmació «en allò que fa referència a les comarques del nord-est de Catalunya (l'Empordà i el Rosselló), allí la presència de nombroses i puixants abadies (Banyoles, Sant Pere de Rodés, Cuixà, Sant Genís de Fontanes...) així com les importants concessions de terres efectuades pels carolingis als *hispani* refugiats reduïen potser la part de la petita propietat»⁽⁷¹⁾. I més endavant, el mateix Bonnassie dóna la causa del fenomen del predomini de la gran propietat en aquesta zona, que «es pot trobar sens dubte en les condicions particulars que presidiren el repoblament d'aquestes comarques: aquest hi fou molt precoç —puix que començà sota el regnat de Carlemany— però restà relativament incomplet. La seva antiguitat comportà la desaparició, des d'abans de l'any 1000, de molts alous capdavaners absorbits per les grans propietats laiques o eclesiàstiques. El seu caràcter parcial [de la micropropietat pagesa], principalment a les zones marítimes molt exposades, deixà d'altra banda subsistir vastes extensions de boscos i garrigues quasi desertes, on la gran propietat es pogué imposar sense entrebancs»⁽⁷²⁾.

El privilegi d'immunitat als extensos terrenys de boscos, garrigues i erms que el monestir posseïa li permetia un total control i assegurava

(69) Recordi's els alous que posseïen Emmo, Sendered i la família comtal, dels quals ja he parlat.

(70) Sobre aquest aspecte vid. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*; i del mateix *La integració a l'alou feudal de la Seu de Girona de les terres beneficiades pel «règim dels hispani»*. *Els casos de Bàscara i Ullà. Segles IX-XI*. Col·loqui «La formació i expansió del feudalisme català». CUG 1985-86. pp. 49-62.

(71) BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, v. I. pp. 200-201.

(72) BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, v. I. pp. 203-204.

la propietat d'aquests terrenys, que en una època de repoblació sempre podien ser disputats. Donat que en un territori que havia iniciat de feia poc la seva colonització les finques en explotació devien ser escasses i el seu rendiment encara baix, era amb les rompudes i artigues a boscos i erms com el territori es valoritzava i augmentava la seva riquesa, en créixer la població i el terreny conreat.

Encara que el monestir de Sant Feliu i els comtes poguessin menar processos de repoblació i artigament a través dels seus homes, el pes de la colonització i posada en explotació del territori queia sobre les espatlles d'innombrables pagesos. Els camperols endegaven un procés espontani de petits artigaments que anava cobrint de reduïdes peces de conreu les artigues i fent clarianes al bosc, procés que no controlaven ni comtes ni església⁽⁷³⁾. La propietat dels erms i boscos suposava també que els pagesos mai podien ser amos d'aquestes artigues i petites finques posades en explotació per ells mateixos i com a conseqüència havien de pagar una renda al propietari legal dels antics boscos i erms. Veiem com n'era d'útil el privilegi d'immunitat per al particular immunista a l'assegurar la possessió d'aquests erms i boscos enfront els petits pagesos artigaires.

L'EFFECTE JURÍDICO-POLÍTIC DEL PRECEPTE

Ara bé, el precepte d'immunitat per a Sant Feliu de Guíxols arribà tard. Feia temps que els reis francs no gosaven intervenir en la política interior dels nostres comtats⁽⁷⁴⁾, els seus preceptes no tenien des de començaments del segle X gaire significat polític, no alteraven la situació, i els nostres comtes no els prestaven massa atenció⁽⁷⁵⁾.

De fet, a mesura que el segle X avança el poder reial s'esvaeix i el comtal s'enforteix, i en aquest enfortiment els comtes també volen inspeccionar i controlar els territoris dels immunistes⁽⁷⁶⁾. Amb això els comtes desitgen evitar la desintegració del patrimoni reial, base del seu poder econòmic, que les circumstàncies polítiques els ha fet heretar⁽⁷⁷⁾, i en la mesura del possible recuperar-lo.

(73) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v.I, p. 89.

(74) Potser la consagració del bisbe Guiu de Girona fos l'última important, vid. ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 273 i ss.

(75) Cfr. ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 275.

(76) Cfr. SALRACH, Josep M^a; *El procés de feudalització (segles III-XII)*, en «Història de Catalunya», vol. II, Barcelona. Ed. 62. 1989. p. 293.

(77) Cfr. ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya v. I, p. IV*.

Aquest canvi es produïa pels volts del 970, just en la concessió del precepte de Lotari per al nostre monestir —no oblidem que és el darrer d'immunitat. En aquestes circumstàncies el precepte d'immunitat del rei Lotari havia de perdre molt del seu valor i força. Els comtes no sembla que estiguessin predisposats a admetre més desintegracions per part dels reis d'uns béns que consideraven propietat seva, i la immunitat afectava els drets públics i les terres del fisc dels quals se sentien propietaris: impostos, boscos, garrigues, erms amb els seus drets de caça, pesca, llenya, concessió d'artigues, etc...

Els monestirs catalans copsaren la situació i a partir del 970, aproximadament, les noves fundacions prescindeixen de la sanció i la protecció reials i sol·liciten la comtal⁽⁷⁸⁾. Ara són els nostres comtes els que donen decrets comtals reconeixent o concedint els mateixos drets que fins llavors s'obtenien dels preceptes reials francs.

Sunyer no ho féu així, malgrat ser la tendència general en aquells anys, i no obtingué la protecció comtal. M'inclino a pensar que Sunyer ho féu així perquè no tenia altra possibilitat que la del precepte reial, encara que aquesta plantegés a la llarga molts problemes. Morts els tradicionals protectors de Sunyer i del monestir abans del 965, el comte Borrell no tindria excessiu interès a beneficiar el monestir a costa dels seus béns fiscals en la zona de la Vall d'Aro. Malgrat tot, el comte no s'oposaria a l'existència i manteniment del monestir de Sant Feliu i per això li fa una deixa en el seu testament⁽⁷⁹⁾, encara que no puguem apreciar-ne el valor, i que consistia en el seu alou de Solius on el monestir ja posseïa béns segons el precepte del 968. Sunyer no devia tenir altra sortida que la solució audaç d'anar a França i recaptar un precepte del rei franc, i és més que probable que els comtes es neguessin a acceptar el valor jurídic i polític del precepte de Lotari⁽⁸⁰⁾.

Aquí sorgeix un dels grans problemes del monestir de Sant Feliu: el cenobi volia constituir un domini en base als drets públics i fiscals⁽⁸¹⁾ concedits pel precepte d'immunitat del 968, drets que els comtes posseïen i que es negarien a cedir fàcilment. La controvèrsia consegüent entre comtes i monestir sobre la possessió d'aquests drets dóna un caràcter particular a la documentació referent a les propietats del cenobi guixolenc.

(78) Cfr. ABADAL, R.; *Els primers comtes catalans*. p. 313.

(79) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 141, cols. 945 i ss.

(80) La documentació posterior no l'esmenta mai quan parla de les possessions i drets del monestir, però en canvi sí que recorda continuament les concessions comtals.

(81) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, v. I, p. 223.

Escut del monestir de Sant Feliu de Guíxols. Hi destaquen les flors de lis i el castell, que simbolitzen un suposat origen carolingi i els seus drets dominicals, basats en un precepte del rei Lotari que els nostres comtes —ja en clar procés d'independència del poder franc— mai no reconegueren. (Fotografia: L.G.A.).

No voldria, però, cloure aquest paràgraf sense recordar les disputes contínues que tingueren monestir i vila sobre el senyoriu que aquell exercia sobre aquesta, i que s'allargaren fins al segle XVII i encara l'ultrapassaren⁽⁸²⁾. És possible que la indefinició jurídica que donà lloc a les disputes que ambdues parts sostingueren sobre la legalitat del domini senyorial del monestir sobre la vila de Sant Feliu, la realitat d'una vila no depenent del monestir, tingui els seus orígens en els efectes que causà el precepte de Lotari del 968. Ho dic amb totes les reserves, però és una hipòtesi que convindria estudiar quan s'analitza l'origen de la vila, en el qual el tema de les relacions jurídiques d'aquesta amb el monestir és bàsic.

EL PATRIMONI DEL SEGLE X

De tot el que hem vist fins ara resulta obvi considerar que el precepte de Lotari a Sunyer ha de fixar amb exactitud tot el patrimoni del monestir de Sant Feliu de Guíxols. El cenobi no posseiria res a part del citat en el precepte. Analitzem, doncs, quin era el patrimoni del monestir al 968, molt petit per cert si el comparem amb el d'una altra confirmació del 1163, en aquest cas papal⁽⁸³⁾. El patrimoni havia crescut i variat en aquells dos-cents anys.

L'ORIGEN DEL PATRIMONI

El patrimoni és relativament escàs el 968 perquè el monestir és recent i encara no l'ha pogut fer créixer. Aquest aspecte és el que ens ofereix la millor via per a tractar d'esbrinar quin fou l'origen del patrimoni del cenobi. El precepte reconeix així les propietats del monestir el 968: *At monasterium Sancti Felicis aloda sua et ecclesias suas, hoc est: Fenalis cum ecclesia Sancte Marie, et Bierto cum ecclesia Sancti Martini, et Olivos, et Valle Lubrica, et Romaniano, in Valle Araze, et in Colonico,*

(82) Hi ha una llarga sèrie de plets entre el monestir i la vila sobre aquest aspecte, els del segle XVII sobre el fet de ser el monestir «Castell Termenat» i que duraren 84 anys, són molt coneguts. De fet la crònica de A. Cano respon —en part— a la necessitat de donar suport històric a les pretensions del monestir. Sobre aquest aspecte vid. GONZÁLEZ HURTEBISE, E.; *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols*. pp. 59,61,65,67 i molts altres llocs, vid. també ZARAGOZA, E.; *Historia de los abades del monasterio de Sant Feliu de Guíxols*, pp. 76,78,83 i altres llocs.

(83) MERINO, Fra A. i CANAL, Fra J. de la ; *España Sagrada* XLV, ap. 42, pp. 338 i ss. i MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 440, cols. 1336-1338.

et Spanitate et in Vallense comitatu⁽⁸⁴⁾ [Trad.: Al monestir de Sant Feliu els seus alous i les seves esglésies, és a dir: Fanals amb l'església de Santa Maria, Biert amb l'església de Sant Martí i Solius, Vall-llobrega, Romanyà, *Spanedat*, i els alous a la Vall d'Aro, a Calonge i al comtat del Vallès).

El primer problema amb què ens trobem en estudiar l'origen del patrimoni és l'escassetat de notícies, la documentació conservada deixa entreveure molt poca cosa sobre com adquirí el monestir de Sant Feliu de Guíxols les propietats dels alous reconeguts el 968. Només es pot documentar amb certesa l'origen de l'alou de la Vall d'Aro, els altres es queden en el nivell de les hipòtesis, i de vegades de la simple conjectura. Les donacions comtals de Ramon Borrell i Ermessenda del 1014⁽⁸⁵⁾ i la de Ramon Berenguer el 1103⁽⁸⁶⁾ destaquen el paper que tingueren els comtes Sunyer i Riquilda de Barcelona en l'origen dels alous que el monestir posseiria el 968, i els en fan donadors d'una part important.

Ara bé, si estudiem detingudament l'actuació dels comtes Sunyer i Riquilda, observem que només posseïm un document que ens doni notícia directa de la seva activitat en la zona, és la permuta que fa la comtessa Riquilda de Barcelona amb el bisbe Guiu del 939, per la qual la comtessa bescanvia el seu alou a Palol d'Empordà pel que el bisbe tenia a la Vall d'Aro⁽⁸⁷⁾. Conservem mencions posteriors en les quals es recorden les donacions de la comtessa Riquilda de Barcelona i del seu marit, el comte Sunyer.

Llevat de les donacions del comtes Ramon Borrell i Ermessenda i Ramon Berenguer, només ens han arribat dos documents més: la restitució de béns al monestir de Sant Feliu, del 1103, que fa Oliver Bernard de Pals⁽⁸⁸⁾, i la butlla papal del 1163⁽⁸⁹⁾. En tots dos documents els alous

(84) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya* v. I, pp. 202-204.

(85) MARCA P. de i BALUZE E.; *Marca Hispanica*. ap. 173, cols. 996-998.

(86) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 2, pp 211-212, que el treu de CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 43-44.

(87) Citat. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part I, dct. 67, p. 34. i RIU, M. *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers*. p. 14.

(88) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 212 i ss..

(89) MERINO Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada* LXXIII. ap. 42, pp. 338 i ss. i MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*, ap. 440. cols. 1336-1338.

que recorden la donació de la comtessa Riquilda estan situats a la Vall d'Aro. En el cas de la restitució de béns d'Oliver Bernat de Pals es diu, àdhuc, que es tracta de l'alou que la comtessa permutà amb el bisbe Guiu, i que ja hem vist que es trobava en la Vall d'Aro:

illud alodium quod cumque Sonnaricus comes et Rechellis comitissa per scripturam donationis prefato Sancto Felice dederunt, quod etiam iam dicte comitissa per commutationem Guigonis episcopi et canonicorum eius habuit⁽⁹⁰⁾,

[Trad.: l'alou que els comtes Sunyer i Riquilda donaren plenament al monestir de Sant Feliu, i que la comtessa obtingué per permuta amb el bisbe Guiu].

En la butlla papal es diu: *alodium Vallis Aradi cum ipsa fexa quae fuit Richelis comitissae*⁽⁹¹⁾. També es parla d'un alou que fou del comte Sunyer, i que en la relació d'alous reconeguts com a possessions del monestir és citat entre els de Fanals i Calonge.

Així ens trobem que, malgrat la importància que li donen les donacions comtals del 1014 i 1103, només podem afirmar amb certesa que la comtessa Riquilda donà al monestir el seu alou de la Vall d'Aro, que devia ser el que el monestir posseïa en el 968, i que el 1014 estava englobat en el nom genèric de l'alou d'*Spanedat*.

No conservem cap document que ens doni notícia d'alguna actuació directa del comte Sunyer, llevat de la que recull la butlla papal del 1163 que és massa tardana, més de dos-cents anys posterior a la donació, i marginal per a no oferir dubtes de la seva veracitat.

L'actuació de la comtessa Riquilda de Barcelona es fa a títol particular. És ella personalment la que té interès en el monestir de Sant Feliu de Guíxols. Això es desprèn de la permuta entre el bisbe i la comtessa, ja que Riquilda la fa sense la intervenció del comte Sunyer, cosa que indica que es tracta de propietats particulars seves. Si no fos així, si es tractés de propietats del fisc comtal o del seu marit, seria obligatòria la intervenció del comte Sunyer. Per tant l'única donació certament documentada de la comtessa Riquilda de Barcelona és la cessió de la Vall d'Aro i no suposa una intervenció comtal directa, sinó la de Riquilda de Barcelona privadament, a més es redueix a un únic alou i no a la globalitat

(90) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 212 i ss.

(91) MERINO, Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada* XLV. ap. 42, pp. 338 i ss. i MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 440. cols. 1336-1338.

dels que són citats com a donats per ells en la donació comtal del 1014⁽⁹²⁾.

Sí tenim documentades més actuacions en la zona de la comtessa Garsenda de Barcelona i la seva filla, la vescomtessa Riquilda de Narbona. Riquilda era filla única dels comtes Guifre Borrell i Garsenda de Barcelona. Casada amb el vescomte Odó de Narbona, tingué dues filles: Adelaïda i Garsenda; la primera, heretà el vescomtat i casà amb Matfred; la segona, casà amb el comte Ramon Ponç de Tolosa⁽⁹³⁾.

La vescomtessa devia tenir importants propietats a les comarques del nord-est català (Rosselló, Empordà, Gironés, la Selva) heretades de la seva mare, la comtessa Garsenda de Barcelona. Aquesta, com hem vist posseïa importants alous a Llagostera⁽⁹⁴⁾ i la Vall d'Aro⁽⁹⁵⁾. Tenim altres documents que ens donen notícia de més possessions en aquestes zones de la comtessa Garsenda de Barcelona i sa filla, la vescomtessa Riquilda de Narbona. El 910 la comtessa Garsenda de Barcelona comprà unes terres a Vilopriu⁽⁹⁶⁾, que col·lindaven amb les seves possessions, d'aquesta manera arrodonia la seva propietat. Un altre document, aquest del 936, ens informa de la venda que fa la vescomtessa Riquilda de Narbona del seu alou al Rosselló per una lliura d'or, extraordinària quantitat que ens indica la seva importància⁽⁹⁷⁾. En el testament de la vescomtessa Riquilda del 962, a més; es mencionen diversos alous al comtat d'Osona i a Sils, Caldes, Rosselló, etc.⁽⁹⁸⁾.

Allò que relaciona directament Riquilda de Narbona amb el nostre monestir de Sant Feliu és la deixa important que li fa del seu alou en la Vall d'Aro en aquest mateix testament:

et ipsum alaude quod habebat in Araz iussit donare a Pontio, nepoto suo, ut dum vivit teneat et pos- [Trad.: i alou que tenia a la Vall d'Aro va manar que es donés al seu nebot Ponç perquè el tingués i pos-

(92) MARÇA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 173, cols. 996-998.

(93) Cfr. ABADAL, R.; *Un gran comte de Barcelona preïerit: Guifre-Borrell (897-911)*. pp. 362; i Dom CL. DEVIS i Dom J. VAISSETTE; *Histoire générale du Languedoc*, t. v. 2ª edició, Toulouse. 1875. IV. pp. 27 i ss. i 51 i ss.

(94) UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*. dct. núm. 63, pp. 193-195. Barcelona. 1951.

(95) Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro. Llibre III, fs. 2105-2110, núm. 454.

(96) UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*. dct. núm. 30, pp. 146-148.

(97) MARÇA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 72, col. 847.

(98) UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval..* dct. 11, pp. 156-159.

sideat, post obitum Pontioni remaneat ipsum alaude de Araz ad Sancti Felicis Guissalis.

seis mentre visqués, i després de la mort del seu nebot Ponç, que aquest alou passí a poder del monestir de Sant Feliu de Guíxols].

Que Ponç, era el seu nét, el comte d'Albí i de Tolosa, fill dels comtes Ramon Ponç i Garsenda de Tolosa, no té dubte⁽⁹⁹⁾, tampoc n'ha de tenir com li pervingué l'alou de la Vall d'Aro a la vescomtessa Riquilda: l'heretà de la seva mare, la comtessa Garsenda, i aquesta el recompra el 921, com ja he esmentat⁽¹⁰⁰⁾.

En el testament de la vescomtessa Riquilda de Narbona del 962, tot i mencionar-se molts alous en els nostres comtats, no es fa cap menció de dos alous que sabem que comprà la seva mare i que en principi havia d'heretar: el del Vallès i el de Llagostera⁽¹⁰¹⁾. Del primer que la seva mare havia recomprat a Sendered el 921⁽¹⁰²⁾, no en sabem res, i res no permet identificar-lo amb el que el monestir posseïa el 968 a la mateixa zona. El de Llagostera, que la seva mare havia comprat a Emmo el 919, sí que l'identifiquem amb el que apareix el 1014 englobat dins de l'alou d'*Spanedat*, i en parlaré en profunditat més tard. També desconeixem per quin mitjà se cedí la propietat d'aquests alous, ni si fou la comtessa Garsenda o sa filla, la vescomtessa Riquilda, qui els cedí. Tampoc no sabem com li advingué al monestir de Sant Feliu aquest alou de Llagostera, si per intervenció directa de Riquilda o per altres camins⁽¹⁰³⁾.

LA LOCALITZACIÓ DEL PATRIMONI

El reconeixement de propietats que fa el precepte del 968 deixa clar que aquestes es troben totes, amb les excepcions del Vallès i potser Biert, entorn del monestir: Fanals, Solius, Vall-llobrega, Vall d'Aro i Calonge. La majoria d'elles estan perfectament identificades i es localitzen al vessant sud de les Gavarres. Més o menys enfilades per les muntanyes, es troben prop de Sant Feliu. Poca cosa se'n pot dir d'elles, alguns d'aquests topònims és la primera vegada que els trobo documentats: d'altres no-

(99) Dom CL. DEVIS i Dom J. VAISSETTE; *Histoire générale du Languedoc*, t. v. pp. 27 i ss.

(100) Arxiu Capítular de Girona, Pabordia d'Aro. Llibre III, fs. 2105-2110, núm. 454.

(101) UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. dct. II, pp. 156-159.

(102) Arxiu Capítular de Girona, Pabordia d'Aro. Llibre III, fs. 2105-2110, núm. 454.

(103) La hipòtesi que aquests alous del Vallès i de Llagostera fossin heretats per la vescomtessa Riquilda de Narbona i després donats per ella al monestir és més que possible, però cap document ho demostra, ni tampoc permet identificar l'alou del Vallès que comprà la comtessa Garsenda i el del monestir de Sant Feliu amb un mínim de certesa. Quedi aquesta hipòtesi com la conjectura més versemblant.

més tinc referències marginals. Sabem que Calonge i Romanyà existien ja el 881, són els límits que es fixen a la Vall d'Aro en la donació de Carloman al Bisbe guiu de Girona⁽¹⁰⁴⁾, i res més pel que fa a Romanyà.

De Calonge sí que sabem que el bisbat posseïa béns a Rifred des del 945⁽¹⁰⁵⁾, en què els comtes Sunyer i Riquilda li donaren aquestes possessions, però no sabem si les del monestir a Calonge el 968 comprenien aquest alou o altra cosa. En definitiva, no tenim dades ni de quines eren les possessions del monestir a Calonge i a Romanyà, ni com les adquirí.

De Vall-llobrega no en sabem res, i cal que no ho confonguem amb les mencions que es fan a un riu *Lubricatus o Rubricatus* els anys 921⁽¹⁰⁶⁾ i 939⁽¹⁰⁷⁾ en què es citat com a límit d'uns alous, ja que aquest és la riera Llobregat que es troba en la Vall d'Aro⁽¹⁰⁸⁾.

Encara és major l'absència de referències documentals per a Fanals, que és citat per primera vegada el 968. Pot ser que la frase *sive in ipso Far* del testament del comte Miró del 966⁽¹⁰⁹⁾ es refereixi a Fanals.

Pel que fa a Biert, ni tan sols el localitzem amb seguretat. És molt possible que es tracti del petit poble a la vora del Revardit que, el 1165, consagra la seva església, dedicada a Sant Martí⁽¹¹⁰⁾, encara que cau massa lluny del monestir, mentre que totes les altres propietats —llevat de les del Vallès— formen un conjunt agrupat entorn de la Vall d'Aro.

Pel que fa referència a l'alou del Vallès cap document ens autoritza a identificar-lo amb seguretat amb el que la comtessa Garsenda recomprà, juntament amb el de la Vall d'Aro, a Sendered el 921⁽¹¹¹⁾, única referència documental que conec que el pugui relacionar amb la zona de Sant Feliu de Guíxols.

(104) ROVIRA, Manel: *Un diploma desconegut de Carloman per a Teotari bisbe de Girona* (881). p. 231.

(105) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica.*, ap. 80, cols. 856-857.

(106) Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro. Llibre III, fs. 2105-2110, núm. 454.

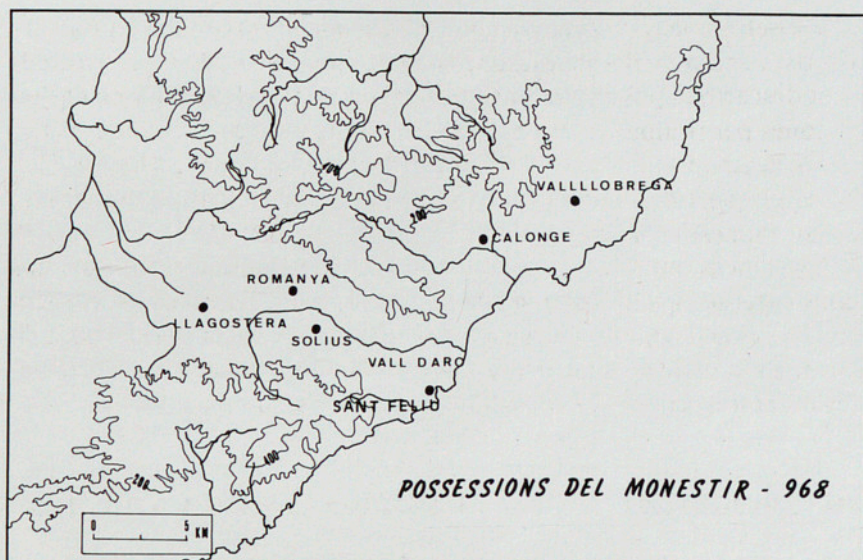
(107) Citat. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part I, dct. 67, p. 34; i RIU, M. *Excavacions en el poblado medieval de Caulers* «Excavaciones arqueológicas en España» núm. 88, p. 14. Avui extraviat.

(108) En un document del 1369 se situa aquesta riera en la Vall d'Aro, prop de la torre de Sant Miquel. Vid. Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro, Llibre I, fs. 706-711, núm. 175.

(109) MONSALVATJE, F. *Noticias históricas del condado de Besalú*, XV, ap. 2149, pp. 208-210.

(110) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XIII, ap. 32, pp. 273-274.

(111) Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro. Llibre III, fs. 2105-2110, núm. 454.

Església de Santa Maria de Fanals, del segle XI —segons J. Badia, *Catalunya Romànica. L'Empordà*—. Encimbellada en un turó al mig de les Gavarres era, en el seu temps, una delicada església romànica. Avui és un magatzem agrícola. Administracions i particulars haurein de posar fi a aquesta lamentable situació i restaurar-la. (Fotografia: L.G.A.).

En definitiva, no sabem ni com es posaren en explotació aquests territoris, ni com arribà la seva propietat al monestir ni de qui. Personalment descarto la possibilitat que el monestir adquirís els alous en aquestes zones per rompudes d'erms i boscos. Si pensem que el monestir només podia disposar d'uns vint-i-cinc anys per a adquirir-les⁽¹¹²⁾, semblen massa propietats per a tan poc temps i per a tantes ocupacions com tenia un monestir de recent fundació.

Concloent, no podem més que afirmar que el monestir posseïa uns alous —sense especificar si inclouen boscos, erms, terres, cases, etc., encara que és probable— i unes esglésies en aquestes zones, sense que sapiguem, en la majoria dels casos, quan foren obtinguts ni com, si per donació comtal, episcopal o particular o d'altres maneres.

EL PROBLEMA DE LA DONACIÓ COMTAL DEL 1014

Em queda parlar, doncs, de l'alou d'*Spanitate* i del de la Vall d'Aro, però abans d'entrar en el que és un dels punts claus per a entendre la formació del domini del monestir de Sant Feliu de Guíxols, voldria fer unes consideracions prèvies que ens ajudaran a entendre quin és el problema que envolta el patrimoni del monestir i l'alou d'*Spanedat*.

L'ESTRUCTURA DELS GRANS DOMINIS

El patrimoni del monestir s'havia d'organitzar en la reserva i les tinences, com els altres dominis laics i eclesiàstics de finals del segle X i començaments del segle XI⁽¹¹³⁾. La primera, la reserva, que suposaria el treball directe de les terres pels monjos, ajudats en tot cas per un nombre de servents reduït segons era el costum de l'època, té dues limitacions: l'extensió i la distància al monestir d'aquestes terres, que s'haurien de limitar a l'hort del monestir i a algunes finques entorn de la ba-

(112) És admès generalment que el monestir es funda després del 939, data de la permuta de l'alou de la Vall d'Aro, entre el bisbe Guiu i la comtessa Riquilda, i en què no és citat el monestir. Vid. MARQUÈS, J.; *Consideracions sobre l'origen del monestir de Sant Feliu de Guíxols*. p. 207; i ZARAGOZA, E.; *Historia de los abades del monasterio de Sant Feliu de Guíxols*. p. 13; vid. també CALZADA, J.; *Sobre un diploma de Carloman*. «Estudis sobre temes guixolencs», núm. 2. 1980. p. 13 i ss., que opina diferent.

(113) Sobre l'organització d'aquests dominis vid. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys en-tera* v. I, pp. 211 i ss.

dia dels Guíxols. La segona, les tinences, la més extensa, seria donada en cens.

Per tant, en la immensa major part del patrimoni, del domini del monestir, les terres serien donades en tinença pagant una imposició que seria la tasca. Ho testimonia la donació dels comtes Ramon Borrell i Ermessenda del 1014, quan parlant dels alous del monestir diu: *et per singulos annos thasca ad mensuram legitimam exinde accipiant*⁽¹¹⁴⁾. La tasca era ja abans de l'any mil la forma d'imposició en parceria més estesa a les nostres terres, i suposava una onzena part de la collita⁽¹¹⁵⁾.

Ja he dit abans que l'origen dels dominis, tant laics com eclesiàstics, és l'apropiació dels drets públics i del fisc, que pertanyien als reis francs primer i als comtes després, i com el privilegi d'immunitat a l'abat Sunyer pretenia crear aquest domini.

I és que immunitat volia dir, a part d'altres avantatges que he comentat, «d'una banda l'aportació de cereals i per l'altra prestacions en caps de bestiar i en carn de poc assecada»⁽¹¹⁶⁾ que deuen tots els habitants de la circumscripció que normalment és la parròquia⁽¹¹⁷⁾. Són aquests drets —imposicions, censos, multes, prestacions, etc.—, que es reben de tot el territori sobre el qual es concedí la immunitat els que tenen un rendiment econòmic més alt. Si a això s'hi afegeixen les tasques⁽¹¹⁸⁾ i els drets parroquials, el domini està perfectament constituït.

En definitiva, un domini monacal, episcopal o laic vol dir, per una banda una propietat immobiliària molt concreta i que no coneix restriccions en el seu ús, i per altra els drets públics sobre les terres i els homes del territori⁽¹¹⁹⁾.

Aquesta situació pot comportar per a nosaltres, que analitzem la situació a mil anys de distància, una certa confusió sobre els tipus jurídics a què pertanyen les imposicions percebudes en un territori concret, confusió que no tingueren els homes de l'any mil⁽¹²⁰⁾. Ens ho demostra el

(114) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998.

(115) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. I, p. 221.

(116) BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. I, p. 139.

(117) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. I, p. 139.

(118) Hem de tenir present que moltes d'aquestes tasques tenen un origen públic a través de les antigues fetes en boscos i garrigues, originàriament propietat del fisc reial i comtal. Drets que el posseïdor del domini feia seus d'una forma o altra.

(119) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. I, 190-191.

(120) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, v. I, p. 136.

bisbe Miró de Girona quan el 980⁽¹²¹⁾, eximeix els homes de Palau de la majoria de les imposicions que li deuen per llurs tinences, però conserva, i així ho fa saber, les que tenen el seu origen en drets públics⁽¹²²⁾.

LA «RE-DONACIÓ» COMTAL DELS ALOUS.

Queda clar que, a diferència de nosaltres, els homes de l'any mil no confonien els dos tipus d'imposició: la rendal i la pública; però no és menys cert que hi ha possibilitat de fer-ho, i tampoc ho és menys que es podia intentar confondre-les i així rebre unes imposicions més grans o petites segons quins fossin els drets trets o afegits en la confusió. Això és el que succeí amb el patrimoni del monestir de Sant Feliu de Guíxols.

Ja he analitzat les circumstàncies polítiques que envoltaren el precepte d'immunitat de Lotari, devien ser aquestes les que provocaren la confusió que apareix quan s'analitza la documentació sobre el patrimoni monacal. Confusió que afecta tant als drets de propietat com al nom de les finques. Qualsevol que llegeixi el conegut document de donació que el 1014 fan els comtes de Barcelona i Girona al monestir de Sant Feliu ha de sorprendre's de la repetida donació de les mateixes finques.

En la donació dels comtes Ramon Borrell i Ermessenda del set de maig del 1014⁽¹²³⁾ hi ha un aspecte certament curiós, els comtes Ramon Borrell i Ermessenda donen allò que ja donaren a mitjans del segle X els comtes Sunyer i Riquilda de Barcelona. Allò més sorprenent és que ho saben i a més ho diuen:

Idcirco ego supradictus comes et supradicta comitissa donamus atque concedimus ad domum Sancti Felicis cenobii Guixolensis, situmque in pago Gerundense, supra litus

[Trad.: per això nosaltres, els esmentats comtes, donem al monestir de Sant Feliu de Guíxols, situat en el comtat de Girona a la vora del

(121) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, v. I, p. 137.

(122) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XIII, ap. 18, que diu: *Sub ista videlicet ratione, ut de ipsas terras taschas non donent, nec de ipsas vineas quartum nec medium. Caeteras vero functiones et redibitiones persolvent, quemadmodum caetera praedia prefatae ecclesiae solvere consueverunt. Oblas quoque in octavas natalis Domini persolvant... vendere, aut donare aut commutare ipsum alodem non presumant, nisi inter se commamentes ipsius villae. Seniores exterum aut mundanum sibi non eligant aut me aut successoribus meis fuerit largitum atque concessum.*

(123) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 173, cols. 996-998.

maris... quae antecessores nostri quondam bonae memoriae Sunario comite et Richelis comitissae dudum dederunt a predicto monasterio per scripturam donationis.

mar... allò que els nostres antecessors, de bona memòria, els difunts comtes Sunyer i Riquilda, donaren fa temps al monestir].

És una de les donacions més estranyes que conec, ja que es dona una propietat tot reconeixent que ja havia estat donada amb anterioritat⁽¹²⁴⁾. No es tracta ni d'una confirmació ni d'una restitució de béns, si fos així ho diria, i els comtes a més declaren posseir-la legítimament. Tampoc no crec que es tracti d'una reconstrucció *pro charta combusta*, encara que la presència de *Guillermus iudex*⁽¹²⁵⁾ ofereix alguna possibilitat en aquest sentit. Però el document s'aparta de les característiques diplomàtiques que tenen els de les reconstruccions judicials en aquests casos⁽¹²⁶⁾.

Per altra banda, la presència d'*Udalardi mandatarario filio quondam Gaucefredi* [Trad.: Udalard, procurador del fill del difunt Gaufred] entre les subscripcions, fa pensar que hi havia alguna mena de controvèrsia jurídica entre els descendents de Gaufred i el monestir sobre les possessions que el document reconeix al cenobi. D'aquesta manera, la funció del jutge Guillem⁽¹²⁷⁾ tindria com a misiò assegurar que l'actuació

(124) El mateix efecte d'estranyesa causà aquesta donació en els assessors del Capítol de la catedral de Girona, en els plets que aquest mantenia amb el monestir de Sant Feliu de Guíxols sobre diverses possessions a la Vall d'Aro, i que arriben a opinar que el document és subreptici. És el que es desprèn d'un memorial en lletra dels segles XVII-XVIII de l'Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro. Lligalls diversos. Inventari de Savarrès, on referint-se a la donació de Sunyer i Riquilda el 1014 diu: «según todo su contexto parece falsa i supuesta y se contradice, pues suponiéndose que havia dado al Monasterio aquel alodio de Panedas dichos condes Sunyer i Resselis... y sin embargo desa anterior donación los condes Ramón y Ermessendis lo dan como cosa propia de su patrimonio».

(125) El document diu: *Ego Guillermus iudex huius editionis, tactus necessitate oculorum signo quod impressionis coroboro*. MARCA, P. de i BALUZE, E.: *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998.

(126) Sobre aquest aspecte vid. GIRY, A.; *Manuel de Diplomatie*. New-York. 1893. pp. 14-15; i FLORIANO CUMBREÑO, A.; *Curso general de paleografía y paleografía y diplomática españolas*. Oviedo. 1946. pp. 245-246. Vid. també el dct. del 921, Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro, Llibre III, pp. 2105-2110, dct. 454 el tenor del qual és molt diferent, i malgrat haver-hi hagut canvis, al llarg dels anys, en el procediment *pro charta combusta* aquests no afectaven tan dràsticament al tenor documental.

(127) El jutge Guillem el trobem actuant també en els comtats de Besalú i Empúries els anys 1004 i 1013, sempre amb la mateixa subscripció: *Ego Guillermus iudex huius editions, tactus necessitate oculorum signo quod impressionis coroboro*, o molt semblant. Vid. MONSALVATJE, F. *Noticias históricas del condado del Besalú*, t. II, ap. 24, pp. 274-276. i t. XII, ap. 573, pp. 10-13.

comtal finalitzava el contenciós. La mateixa funció tindria la subscripció del mandatari o procurador Udalard.

No té volta de full: *donamus atque concedimus*, és una donació, curiosa si es vol, però donació. No desconcerta menys el fet que aquesta donació no faci el més mínim esment al precepte del rei Lotari del 968, malgrat que els alous «re-donats» pels comtes fossin reconeguts per Lotari com a propietats del monestir.

ELS TIPUS DE PROPIETAT: ELS DRETS PÚBLICS

És evident que aquest problema de les repetides donacions comtals i l'oblit del precepte de Lotari del 968 havien de tenir unes causes, que crec que no eren més que l'intent del monestir de constituir un domini en els seves possessions i apropiar-se així dels drets públics en base al precepte de Lotari. Però aquesta temptativa, a més de topar amb l'oposició dels comtes i pagesos, hagué de trobar també l'oposició dels magnats de la zona. En aquesta disputa a quatre bandes —monestir, magnats, comtes i pagesos, aquests darrers els més febles— el monestir cercaria sempre l'ajut comtal. L'actuació d'Ermessenda i Ramon Borrell devia respondre a aquesta situació.

El que hi ha és una confusió sobre els drets que el monestir declara: uns en terres i finques, i uns altres d'origen fiscal. En definitiva, les imposicions a què el monestir deia tenir dret eren de dos tipus: rendals i públiques. Les primeres tindrien el seu origen en la propietat de les terres, les altres en la cessió dels drets públics, i el monestir s'havia recolzat per a això en el seu privilegi d'immunitat.

Sobre el primer tipus de dret, el de les terres, pervingut, fonamentalment, per donacions particulars de finques, no crec que hi hagués cap problema i penso que els comtes i llurs agents i els magnats de la zona degueren respectar-lo sempre.

Però en canvi, l'autoritat comtal, els pagesos descendents dels primitius artigaires, i els magnats sí que s'oposarien a la pretesa propietat del monestir sobre els drets públics. Aquesta possessió plantejaria disputes amb els comtes i magnats de la zona i fou objecte de donació el 1014 pels comtes Ramon Borrell i Ermessenda. Finalment, el 1103 fou venuda per Ramon Berenguer en vint unces⁽¹²⁸⁾ que implicaven, probable-

(128) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 2, pp. 211-212. que el treu de A. CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 46v-47r.

ment, l'actuació comtal en favor del monestir enfront dels feudals de la zona encapçalats pel llinatge de Pals⁽¹²⁹⁾.

Que la disputa és de drets públics no ofereix cap mena de dubte, en la donació del 1014 els comtes Ramon Borrell i Ermessenda assenyalen que el monestir té aquests drets en els alous cedit:

per singulos annos thasca ad mensuram legitimam ex inde accipiant et redibitiones quam melius potuerint⁽¹³⁰⁾. [Trad.: per cada any rebin d'allí la tasca en mesura legítima i les *redibitiones* (impostos) que millor pogueren].

De la tasca ja n'he parlat, les *redibitiones* són un conjunt d'imposicions d'origen públic⁽¹³¹⁾. Abunda en aquest sentit l'afirmació que fan els comtes en el mateix document:

et advenit nobis hec omnia tam per parentes quam per regni apice vel praecepta regalia [Trad.: i ens advingué tot això tant pels nostres antecessors com pels preceptes reials o la potestat règia].

Només pot tractar-se de drets públics aquells que es tenen per l'exercici màxim de la potestat règia.

Les terres i finques que els monjos declaren que els havien estat sotretes⁽¹³²⁾, devien originar-se per aprisions en la segona meitat del segle X. El problema rau a saber si els erms aprisiats pertanyien al monestir o al comte, segons la llei general que feia propietat del fisc reial i comtal, després, totes les terres ermes.

El monestir deuria pretendre que els aprisiadors d'aquestes finques li paguessin la tasca i els drets fiscals basant-se en el privilegi d'immuni-

(129) Recordi's que pels mateixos anys es produeix la restitució de béns al monestir de Sant Feliu per part d'Oliver Bernat de Pals, vid GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 212 i ss. que el treu de CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 48r-50r. Sobre això vid. també CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 47v-48r. que en té una opinió semblant.

(130) MARCA P. de i BALUZE E.; *Marca Hispanica*. ap. 173, cols. 996-998.

(131) Cfr. DUCANGE, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. VI Akademische Druck-V. Verlag Sanstalt. Graz. 1954; veu *Redhibere* i BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. I, p. 137 i ss.

(132) *et pro hac occasione de praedictum alode partem diminutum est, id sunt: casas casales, hortis hortalis, arboribus pomiferis vel impomiferis, terris, vineis, silvis et garricis, moleninis, cultum et heremum, lapides et fontes, glandiferis maioris et minoris, pratis, pascuis, aquis aquarumve, ductibus vel reductibus*. MARCA P. de i BALUZE E.; *Marca Hispanica*. ap. 173, cols. 996-998. L'expressió molt extensa i un xic formulària, vol indicar qualsevol tipus d'immoble.

tat i que els erms aprisiats eren seus amb anterioritat a les artigues en base al mateix privilegi. Els artigaires, o els seus descendents, argumentarien que els erms artigats eren del fisc comtal i per tant havien passat ja a la seva propietat⁽¹³³⁾ i no devien tasca a ningú; i sí només els impostos d'origen fiscal als comtes, pretensió que recolzarien, probablement, els agents comtals.

Per altra banda el monestir entrava, també, en competència amb els magnats de la zona que pel mateix temps tractarien de constituir també els seus dominis en base als idèntics artigaires, aprofitant que la colonització estava prou avançada. Entre aquests magnats hi devia ser el fill de Gaufred, que es feia representar pel seu procurador Udalard.

Ens tornem a trobar amb les conseqüències del rebuig per part dels comtes del precepte d'immunitat del 968, situació agreujada ara per l'aparició dels magnats que disputen al monestir la creació del seu domini a la zona i amb els qual havia entrat en col·lisió el cenobi⁽¹³⁴⁾.

LA SOLUCIÓ POLÍTICA

És en aquest context quan s'entén que els comtes Ramon Borrell i Ermessenda diguin que la propietat els advingué per herència i l'exercici del govern en els comtats, sense que reconeguïn mai cap mena d'usurpació de béns del monestir, ja que intervenen, fonamentalment, per solucionar la disputa entre el fill de Gaufred i el monestir de Sant Feliu, a petició d'aquest.

És obvi que només els comtes devien poder solucionar el problema de la disminució de la propietat monacal, ja que és a ells a qui reclama el monestir i a ningú més, i són Ramon Borrell i Ermessenda els que solucionen el problema donant allò que era seu: els erms i drets fiscals. De fet, no perdien gaire cosa, ja que en reconèixer les eixarmades com a propietat dels artigaires mai havien cobrat la tasca ni possiblement tam-

(133) Aplicant la *Lex Wisigothorum* al cap de trenta anys de possessió ininterrompuda i no reclamada de les terres del rei, aquestes passaven a ser propietat del posseïdor. Cfr, BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. I, p. 182.

(134) El 1057, en la delimitació que fan els comtes Ramon Berenguer i Almodis de l'alou de Ramon Seniofred d'Olius es reserven expressament els drets del monestir de Sant Feliu, probablement per evitar futures disputes que en altres casos foren inevitables, vid. Arxiu Capitular de Girona, *Liber privilegiorum maior* de Sant Feliu de Guíxols. fs. 21r-v. i 24r-25r.

poc els drets fiscals a la Vall d'Aro. Tenim dades per les quals sabem que el bisbat posseï la Vall d'Aro *et regia in proprietate* segons la donació de Carloman del 881⁽¹³⁵⁾. En tot cas prenien part en favor del monestir en les disputes que aquest tenia amb els magnats de la zona sobre la possessió dels drets dels petits pagesos repobladors.

Una situació semblant seria la provocada per les disputes entre el monestir de Sant Cugat i el llinatge de Sant Martí Sarroca sobre els erms de l'estany de Calders. Els mateixos comtes Ramon Borrell i Ermessenda tracten de solucionar el problema el 1017 en favor del monestir de Sant Cugat del Vallès, i per això donen al monestir els alous disputats. No obstant, el cenobi ja havia declarat aquestes propietats com a pròpies basant-se en un precepte carolingi perdut —com la concessió comtal per al monestir de Sant Feliu— encara que el de Sant Cugat aportà testimonis que permeteren reconstruir el precepte.

El document del 1017 diu: *Propterea iudicatum est in ipso iudicio melius et verius esse hec terra iuris principalis, sicut et cetera spacia heremarum terrarum quam aut ipsius iuris hoc petebat, aut iuris supra meminiti monasterii. Idcirco conclamatum est ab omnibus permanere debere hec terra, cum hiis que infra eius terminos sunt in potestate principis Raimundi sicuti et mansit; sed ille compulsus timore Domini concessit atque donavit prenotatam terram heremam cum aliis terrarum positionibus cum omnibus que infra illorum terminos sunt iuri et dominio et in potestate S. Cucuphatis et serviencium ei, simul cum coniuge sua Ermesinde et filio suo Berengario*.⁽¹³⁶⁾ És tracta d'una «confirmació-donació» semblant al cas del monestir de Sant Feliu.

Malgrat tot, la solució no fou definitiva i els descendents del llinatge de Sant Martí Sarroca tornaren a reclamar al monestir la propietat dels béns artigats⁽¹³⁷⁾.

Una certa semblança també té la solució que els comtes donaren a la qüestió suscitada pel monestir de Santa Maria de Ripoll sobre la propietat dels alous que aquest reclamava a Montserrat. Ara també es reconeixen els drets que el reclamant demana i s'hi afegixen els drets sobre el cenobi de Santa Cecília de Montserrat⁽¹³⁸⁾.

(135) ROVIRA, Manel: *Un diploma desconegut de Carloman per a Teotari bisbe de Girona (881)*. pp. 213.

(136) RIUS, J; *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*. dct. 464, pp. 110-113.

(137) Sobre això vid. ABADAL, R.; *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*. «Dels visigots als catalans». vol. I. Barcelona. Ed. 62. 1969. pp. 232 i ss.. Vid. també RIUS, J; *Cartulari de Sant Cugat del Vallès*. dct. 452, pp. 98-100, dct. 527, pp. 180-183, dct. 529, pp. 184-189.

Allò que relaciona aquests tres casos —el del monestir de Sant Feliu de Guíxols, Sant Cugat del Vallès i Santa Maria de Ripoll— és el tipus de solució que els comtes Ramon Borrell i Ermessenda donen a la disputa sobre els drets en aquests alous, drets basats en antigues concessions carolíngies o comtals i que amb el pas del temps han estat qüestionats.

Els comtes troben una solució política basada en tots els casos en l'exercici de la potestat règia en els seus comtats. És una realitat que es plasma jurídicament en la donació dels drets disputats als monestirs reclamants⁽¹³⁹⁾, obviant la qüestió sobre els drets derivats de les antigues concessions carolíngies o, en el cas oposat, de les artigues. Aquest fet és el que permet que en tots els casos l'acte jurídic sigui considerat com una donació i els comtes siguin anomenats *donatores*, i és que en part, i la més important ja que soluciona el plet, constitueix una donació.

És possible que els comtes Ramon Borrell i Ermessenda sospitessin que els drets reclamats pel monestir no eren clars —per això parlen de donació i no de restitució i es precisa tant sobre la *Spanedat*—. No els devia agradar gaire la inexistència de documentació per a tots aquests assumptes i així, encara que reconeixen que el document de la donació original fou cremat en un atac, no deixen d'acusar el cenobi de negligència i despreocupació, i és que el monestir no té escriptures per a demostrar les seves pretensions.

En fi, es donaren els drets que el monestir reclamava, però l'assump-te, sense les escriptures originals, no devia quedar clar, i a més els comtes i, sobretot, els magnats de la zona perdien uns drets en favor del monestir.

(138) El document diu: *recogniscimus rectitudinem in his documentis esse alodem Sanctae Mariae, et propter amorem Dei et genitricis eiusdem Christi Iesu et praeium vitae eter-nae confirmamus predictum coenobium Sanctae Ceciliae in potestate et dominatione Sanctae Mariae... Quae vero praedicta omnia Sanctae Ceciliae pertinentia in comitatu Ausonense, vel Barchinonense, sive in ipsa marcha, in potestate et dominatione Sanctae Ripipollensis Mariae omnem vocem nostram transfundimus perpetim permanenda cum omnibus... Quod si nos donatores aut ullusque homo qui contra hanc donationem venerit... Vid. MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*, ap. 195, cols. 1035-1037. Sobre això vid. també ABADAL, R.; *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*. pp. 215 i s.*

(139) És molt interessant aquest sistema de solucionar complicades qüestions jurídiques i que preludia la fallida total del sistema legal visigòtic. Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. II, pp. 27 i ss.

L'ALOU D'SPANEDAT

El primer que s'ha d'esclarir quan es parla de l'alou d'Spanedat és l'origen i la significació del nom. És admès generalment que *Spanitate*⁽¹⁴⁰⁾ o *Spanedat*⁽¹⁴¹⁾ és una evolució fonètica del terme *Hispanitate*, derivat d'*hispani*, i per tant es refereix al règim propi dels hispans⁽¹⁴²⁾. Aquest sistema afavoria els artigaments en terres ermes que serien propietat de l'artigaire al cap de trenta anys. Això és el que es dedueix de la donació del 1014, quan els comtes donen

alode quem dicunt Spanitate, vel quantum tractum fuit de heremo per vocem Spanitate⁽¹⁴³⁾. [Trad.: l'alou que diuen Hispanitat o tot allò que fou tret de l'erm sota el règim dels hispans].

Ja González Hurtebise avançà aquesta solució⁽¹⁴⁴⁾ i ha estat admesa generalment. La qüestió consisteix a saber qui féu les artigues i quan. És clar que no les feren els monjos, ja que els comtes Ramon Borrell i Ermessenda indiquen que aquest alou fou donat al monestir *quae antecessores nostri quondam bonae memoriae Suniario comite et Richellis comitissae dudum dederunt a predicto cenobio per scripturam donationis*. Ara bé, no hem fet més que traslladar el problema als dits comtes; ens queda per saber com i quan els pervingué a ells l'alou d'*Spanedat*, si per artigament o d'altres maneres, i quan el donaren al monestir de Sant Feliu.

LA LOCALITZACIÓ DE L'ALOU D'SPANEDAT

Un dels aspectes que més fixa l'atenció en la localització de l'alou d'Spanedat és la seva ambigüitat i consegüent confusió. L'any 968 era una propietat més de la que posseïa el monestir. Així el precepte del rei Lotari cita: «Fanals i Biert amb llurs esglésies, els alous de Solius, Vall-

(140) Així es citat en el precepte del 968, ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, pp. 202-204. i en la donació del 1014, MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998.

(141) Així és citat en el del 1103, GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 212 i ss. i en el del 1014; MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998.

(142) MARQUÈS, J.; *Consideracions sobre l'origen del monestir de Sant Feliu de Guíxols*. p. 206.

(143) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998.

(144) GONZÁLEZ HURTEBISE, E.; *Bosquejo histórico de la Villa de San Feliu de Guíxols*. p. 40.

llobrega, Romanyà i *Spanedat* i els alous a la Vall d'Aro, a Calonge i al Vallès».

L'any 1014 la situació ha canviat radicalment, l'alou d'*Spanedat* s'ha estès considerablement, els comtes donen

alodem quem dicunt Spanedat, qui est in predicto comitatu infra termines de Valle Araci, vel de Lagustaria, et in Romaniano, et in ipsos Turnes, vel in Olivos, et in Fanals, et in Colonico et in Panedes, vel infra illorum terminos⁽¹⁴⁵⁾.

[Trad.: l'alou que diuen *Spanedat*, que està en el comtat mencionat, dins dels termes de la Vall d'Aro, Llagostera, a Romanyà, a Torns, a Solius, a Fanals, a Calonge, a Penedes o dins dels límits d'aquests].

Apareixen noms nous: Panedes, Llagostera i *ipsos Turnes*⁽¹⁴⁶⁾, però allò més sorprenent és que l'alou d'*Spanedat* ara engloba antigues possessions independents, i ell mateix ha desaparegut com a tal alou independent, ara és un nom genèric que engloba diverses propietats⁽¹⁴⁷⁾.

Una altra menció d'aquest alou encara aporta més confusió, és la restitució de béns que fa Oliver Bernard de Pals al monestir de Sant Feliu l'u de setembre de 1103 i entre els quals hi ha el d'*Spanedat*⁽¹⁴⁸⁾. El problema és que ara es troba situat només en la Vall d'Aro, segons es conclou del document: *illud alodium quod cumque Sonnarius comes et Rechellis comitissa per scripturam donationis prefato Sancto Felice dederunt, quod etiam iam dicte comitissa per commutatione Guigonis episcopi et canonicorum eius habuit, et istum alodium est ipsa Spanedat, quam fevum vetulum vocant*⁽¹⁴⁹⁾.

No hi ha manera de fer encaixar les peces: si el 968 els alous de la Vall d'Aro i el d'*Spanedat* eren diferents, ¿com es pot entendre que el 1103 fossin el mateix, i abans, el 1014, *Spanedat* fos un nom genèric?

(145) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998.

(146) Torns, alou situat a la Vall d'Aro; vid. la delimitació de termes de Ramon Seniofred d'Olius, Arxiu Capitular de Girona, *Liber privilegiorum maior* de Sant Feliu de Guíxols. fs. 21r-v i 24r-25r.

(147) Cfr. MARQUÉS, J.; *Consideracions sobre l'origen del monestir de Sant Feliu de Guíxols* p. 205. i GONZÁLEZ HURTEBISE, E.; *Bosquejo historico de la villa de San Feliu de Guíxols*. p. 39.

(148) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 212 i ss., que el copia del CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 48-50.

(149) Citat. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part I, dct. 67, p. 34; i RIU, M. *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers*. p. 14. Avui extraviat. Ja hem vist com l'alou permutat el 939 entre Riquilda i Guiu se situava a la Vall d'Aro i consistia en Malvet i Solius.

Abans, però, de respondre a aquestes preguntes hauríem de saber amb exactitud quins eren els límits de l'alou d'*Spanedat*. Estudiem, doncs, quins són els límits geogràfics i concrets d'aquestes propietats, que la donació de 1014 fixa així:

Et habet ipsum alode affrontationes, de parte orientis in ipsa mare; et de meridie in ipsa mare et pervadit usque ad portum de Torsa; de occiduo subiungit etiam termes de Rio Claro vel Calidas; et circi anecit cum termes de Aclet, et pervadit usque in ipsos vancellos de Romaniano et inde vertit usque ad mare.

[Trad.: L'alou té els següents límits, a orient el mar; al sud el mar i arriba fins al port de Tossa; a occident limita amb els termes de Riclar i Caldes; al nord toca els termes d'Asclet i arriba fins a les cingleres de Romanyà i d'allà va al mar].

És a dir, al nord: Asclet, els *vancellos*⁽¹⁵⁰⁾ de Romanyà i el mar; al sud: el mar fins a Tossa; a l'est: el mar; a l'oest: Caldes. La zona és enorme i engloba a més de la Vall d'Aro, Sant Feliu, Llagostera i probablement part de Calonge i Romanyà.

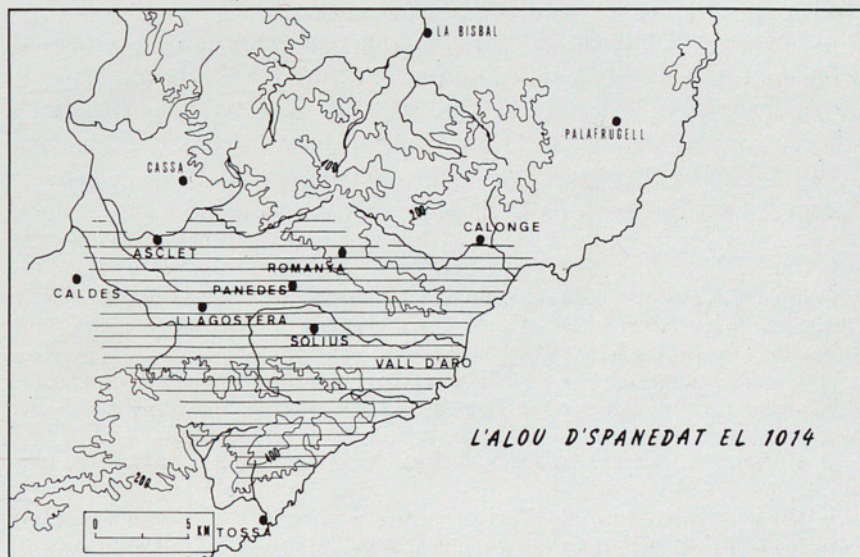
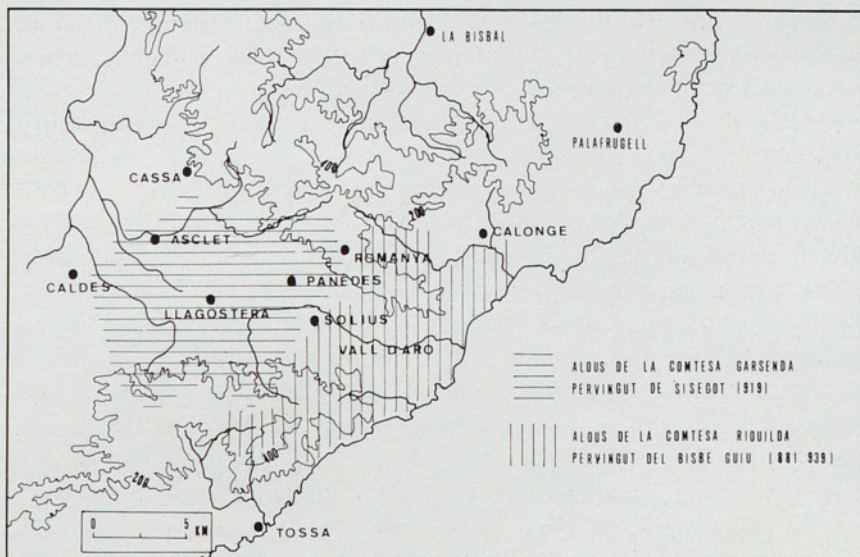
Analitzem ara les afrontacions de l'alou de la Vall d'Aro que la comtessa Riquilda permutà amb el bisbe Guiu el 939⁽¹⁵¹⁾ i que provenia de la primitiva concessió feta per Carloman al bisbe Teutari el 881 i que en aquest document són: *ad orientisque parte usque ad mare; a parte meridiē usque Tursam, ab occidentali usque terminum Locustarii; a parte vero circae usque terminum Rominianum et Colonica*⁽¹⁵²⁾. És a dir al nord: Romanyà i Calonge; al sud: fins a Tossa; a l'est: el mar; a l'oest: Llagostera⁽¹⁵³⁾.

(150) *Vancellos* o *Vaucellos*, és el diminutiu en forma vulgar de «balç», que encara és usat en algunes comarques dels Països Catalans. És sinònim de cinglera o estimballs. GONZÁLEZ HURTEBISE, E.; *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols*. p. 39.; COROMINES, J.; *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. veu: *balç*. Ed. Curial. Barcelona. 1983. i ALCOVER, J.; *Diccionari Català, Valencià, Balear*. veu: *bancells* i altres. Barcelona-Palma de Mallorca. 1964-1969.

(151) Citat. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part I, dct. 67, p. 34. i RIU, M. *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers*. p. 14.

(152) ROVIRA, Manel: *Un diploma desconegut de Carloman per a Teotari bisbe de Girona* (881). pp. 212-213.

(153) Encara que la permuta entre la comtessa Riquilda i el bisbe Guiu dóna només les afrontacions concretes de Malvet i Solius, aquest darrer també limita al sud i a l'oest amb Llagostera i al nord i a l'est amb Romanyà, les altres afrontacions són amb el riu *Lubricato*. Les de Mal-

Si comparem els límits dels dos alous observem que hi ha fortes coincidències, sobretot en el sud i l'est⁽¹⁵⁴⁾. En canvi al nord i a l'oest difereixen considerablement, ja que el 881 són Romanyà i Calonge al nord i a l'oest Llagostera, mentre que el 1014 són al nord Asclet i Romanyà i a l'oest Caldes, els límits s'han eixamplat notablement en direcció nord-oest.

Estudiarem ara un interessant document, la venda d'Emmó a la comtessa Garsenda de Barcelona de la seva part de la vall de Llagostera el 919, en el qual es fixen els següents límits a l'alou comprat per la comtessa: *de parte orientis: in termines de Valle Arece vel Penitese sive in mare; et de meridie: pervenit usque in mare, vel in termines de Caldese, vel fines de Mazanedo, vel in fines de Calidas, et inde vadit usque, condam genitor meus Sisegodus, termines de villa Ascleto; de parte vero circi: in termines de Villa Caciano, vel in ipsa Verneta*⁽¹⁵⁵⁾. [Trad.: a orient: amb els termes de la Vall d'Aro, Penedes i al mar; al sud: va fins al mar, el termes de Caulers, Maçanet i Caldes, i des d'allà arriba fins al terme de la vila d'Asclet, don era el meu pare, el difunt Sisegot; al nord: amb els termes de la vila de Cassà i la Verneda].

És a dir, al nord: Cassà i Verneda; al sud: el mar, Caulers i Maçanet; a l'est: Penedes, la Vall d'Aro i el mar; a l'oest: Maçanet, Caldes i Asclet. Aquests límits també són molt semblants als de l'alou d'*Spanedat* del 1014, però difereixen sensiblement en el sud i l'est.

Curiosament allà on l'alou de la comtessa Garsenda de Barcelona difereix és on coincideix el de la comtessa Riquilda de Barcelona, i allí on difereix el de Riquilda hi coincideix el de Garsenda⁽¹⁵⁶⁾. Només aquesta concordança ja ens fa veure que els límits de l'alou d'*Spanedat* del 1014 inclouen les possessions que adquiriren les comtesses Garsenda i Riquilda a Llagostera i la Vall d'Aro, respectivament.

vet semblen finques de particular i canyaverals. Citat. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part I, dct. 67, p. 34; i RIU, M. Excavaciones en el poblado medieval de Caulers., p. 14. Avui extraviat.

(154) Ja ho veíem en part E. Zaragoza, encara que ell creu que l'alou d'*Spanedat* és el de la Vall d'Aro, indicant que els límits «son exactamente los mismos». És obvi que no és així. ZARAGOZA, E.; *Historia de los abades del monasterio de Sant Feliu de Guíxols*. p. 12.

(155) UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*. dct. núm. 63, pp. 193-195.

(156) Tothom que conegui una mica la zona sap que Asclet té una posició nord-occidental envers Llagostera, d'aquí ve que en un cas limítim per l'oest, encara que al final i amb l'expressió *et inde vadit* —el que ja és significatiu de la posició nord-occidental—, i en l'altre pel nord.

Hi ha dos aspectes més, però, que ens ajuden a identificar amb més precisió aquest alou. El primer es troba en la comparació de les possessions del monestir en el precepte del 968⁽¹⁵⁷⁾ i en la donació dels comtes Sunyer i Riquilda del 1014⁽¹⁵⁸⁾. En el del 968 les propietats del cenobi són: Fanals, Biert, Romanyà, Calonge, Vall-llobrega, Solius, Vall d'Aro, Vallès i *Spanedat*; en el del 1014 són: Vall d'Aro, Llagostera, Romanyà, Torns, Solius, Fanals, Calonge i Panedes. Fixem-nos atentament i observarem que en el document del 1014 no solament ha aparegut la vall de Llagostera sinó que a més ha desaparegut l'alou d'*Spanedat*, que ara s'ha transformat en un nom genèric que engloba diversos alous de la zona.

El segon aspecte ens el dóna el propi document del 919. En ell Emmó afirma que li pervingué del seu pare Sisegot i *quantum in ipsos preceptos vel regali donacioni insertum est*⁽¹⁵⁹⁾. Ja he dit que aquests preceptes són la confirmació reial a les aprisions fetes per l'*hispani* Sisegot. Aquest alou —el que Emmó heretà del seu pare Sisegot i que després vengué a la comtessa Garsenda— sí que fou tret de l'erm sota el règim dels hispans, *vocem Spanitate*, i sí que podia rebre el nom d'*Spanedat* i sota d'ell quedà amagat el nom del territori que només sortiria a la llum quan el nom d'*Spanedat* deixà de designar un alou concret per a transformar-se en un nom genèric.

A més l'alou que permutà la comtessa Riquilda el 939 no tingué mai el regim dels *Hispani*, Teutari el rebé per donació del rei, i per altra banda el precepte del 968 deixa clar que els alous de la Vall d'Aro i el d'*Spanedat* són diferents.

Així, doncs, hem de concloure que el primitiu alou d'*Spanedat*, el del 968, era només aquell que Sisegot havia obtingut dels reis francs a la vall de Llagostera pel privilegi dels *Hispani* i que, òbviament, quan es convertí, el 1014, en un nom genèric que designà la totalitat dels alous del monestir de Sant Feliu el territori que el formava aparegué amb un altre nom, el seu, el de Llagostera. L'alou d'*Spanedat* del 1014, quan el terme s'ha transformat en un nom genèric, sí que engloba els alous que adquiriren la comtessa Garsenda el 919 i la comtessa Riquilda el 939, a més d'altres alous dels quals no en sabem de cert gaire cosa més que el que ens diu el propi document del 1014.

(157) ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v. I, pp. 202-204.

(158) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998.

(159) UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*. dct. núm. 63, pp. 193-195.

EL RÈGIM DELS HISPANS

Voldria analitzar ara per què l'alou d'*Spanedat* passà de designar un alou concret a ser un nom genèric que englobava diversos alous. Aquesta indefinició del nom d'*Spanedat* va íntimament lligada a les previsions del monestir de crear un domini monacal, basades al començament en el privilegi d'immunitat.

Ja ha quedat clar que els comtes no reconegueren el precepte de Lotari del 968. Però no he parlat encara de les possibilitats que oferia per a constituir un domini el règim dels hispans quan la propietat de les apriacions estava confirmada per un precepte reial, i que «són aquestes: els hispans apriacionadors compliran el servei militar sota la conducció dels respectius comtes com els altres súbdits; no estaran subjectes al servei d'allotjaments i bagatges a favor dels comtes i sí únicament en obsequi dels «misi» o legats reials i dels legats que al rei fossin tramesos des d'Espanya; queden eximits de tot cens o tribut al comte o subordinats, i si per la benignitat d'aquests els fessin algun obsequi no podrà mai ésser computat com a cens o tribut al comte o subordinats, ni exigit com a costum, queden sotmesos a la jurisdicció del comte per les causes majors... les causes menors podran definir-les entre ells segons costum»⁽¹⁶⁰⁾.

Si ens hi fixem, comprovarem que la concessió a un particular i ses propietats del règim dels hispans tenia conseqüències molt semblants a les del privilegi d'immunitat. La subjecció dels hispans als comtes i no al rei com era el cas dels immunistes —principal diferència entre els privilegis dels *hispani* i d'immunitat⁽¹⁶¹⁾— no devia ser gaire apreciable a finals del segle X, quan els comtes havien substituït el rei en totes les seves funcions.

Una altra diferència entre el règim dels immunistes i els hispans consistia en dos aspectes: l'atenció als legats i el servei militar dels quals estava exempt l'immunista. La primera, atendre als legats del rei o que al rei anaven no havia de ser gravosa en una època, entorn de l'any mil, en què la relació entre els comtes i el rei franc es debilitava i gairebé era inexistent. La segona marcava clares diferències amb els immunistes; ja que aquests, que eren majoritàriament institucions eclesiàstiques, no estaven obligats a combatre sota les ordres de ningú, però sí que havien de fer-ho els magnats hispans a qui es concedissin aquests privilegis, la

(160) ABADAL, R. d' ; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolíngis a Catalunya*, v.I, p. XIII.

(161) ABADAL, R. d' ; *Catalunya Carolíngia. El domini carolíngi a Catalunya*. Barcelona 1986. IEC p. 80.

seva funció era assegurar la defensa del territori enfront dels musulmans. Però els hispans tampoc devien —igual que els immunistes— els altres serveis militars, com ara d'allotjament i bagatges, molt gravosos tots dos, que també eren susceptibles de convertir-se en una font d'ingressos econòmics en benefici de l'*hispans* receptor del privilegi de confirmació de les terres apropiades.

Aquests preceptes de confirmació incloïen els boscos i erms per a pastura i llenya⁽¹⁶²⁾, per això Emmó pot dir el 919 quan ven el seu alou de Llagostera que aquest és:

ipsa medietate de valle que vocant Lacustaria, cum finibus et terminibus suis, cum villis et villaribus et cum omnibus adiacencis eorum, id est ipsam meam porcionem totum ab integre, id est, in [ecclesias], domos, curtes, ortos, terras, et vineas, pratis, pascuis, silvis, garricis, aquis, aquarum, viaductibus vel redeuntibus⁽¹⁶³⁾.

[Trad.: la part de la vall que diuen Llagostera, amb els seus límits i termes, amb viles i llocs i tots els seus apèndixs, és a dir tota la meua part integra, això és: esglésies, cases, corts, horts, terres, vinyes, prats, pastures, boscos, garrigues, aigües i recs i camins]

englobant en ell a més dels terrenys conreats els no conreats i altres drets.

Per tant la diferència del privilegi dels *Hispani* amb el d'immunitat en allò que afectava als interessos del monestir de constituir un domini en la zona era gairebé nul·la. Descartada pels comtes l'autoritat del privilegi de Lotari, el monestir no abandonaria per això l'intent de constituir el seu domini, i llavors tractaria d'estendre el règim dels hispans a la resta de les seves propietats. Aquest règim encara era reconegut i regia en moltes propietats en el segle X⁽¹⁶⁴⁾ i també a Llagostera, com a mínim fins al 919, i probablement els monjos el conservaven encara en aquesta zona el 1014, i gairebé segur el 968 quan l'alou encara es diu *Spanedat*.

Amb l'extensió a tot el patrimoni del règim hispà el monestir aconseguia, gairebé, els mateixos objectius que amb el d'immunitat, ja que allò autènticament important eren els drets d'origen públic, entre ells la propietat dels erms i boscos, que en tots dos casos eren rebuts pel beneficia-

(162) Cfr. ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*, v.II, p. 406; i ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolíngia. El domini carolingi a Catalunya*, 3 vls. Barcelona. 1986. IEC p. 79-80.

(163) UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X.*, dct. núm. 63, pp. 193-195.

(164) Molts dels grans dominis laics tenen el seu origen en els privilegis dels hispans. Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, v.I, pp. 203-204.

Façana de l'església del monestir de Sant Feliu de Guíxols. D'esquerra a dreta: la torre del Fum, la Porta Ferrada i la torre del Corn. Segons J. Badia la seva datació és imprecisa, però cal situar-les en època alt-medieval. La Porta Ferrada, en concret, no després de mitjans del segle X. (Fotografia: L.G.A.).

Vista general del sistema defensiu del monestir. En primer terme, la torre del Fum. (Fotografia: L.G.A.).

ri del privilegi en detriment dels comtes i llurs agents. L'extensió del règim dels *hispani* a altres possessions no deixava de plantejar problemes, ja que els hispans tenien limitada la lliure disposició de llurs apriacions⁽¹⁶⁵⁾, encara que és possible que aquesta limitació se suavitzés amb el temps⁽¹⁶⁶⁾.

L'EXTENSIÓ DEL RÈGIM HISPÀ

És aquest engany, l'extensió a tot el seu patrimoni del règim d'*Hispanitate*, que el monestir va dur a terme per tal de constituir el seu domini, el que provocà que el nom d'*Spanedat* s'estengués a totes les seves possessions per tal de poder aplicar el privilegi dels hispans a tot el seu patrimoni. És amb aquest argument, el privilegi dels *hispani*, que els monjos convenceren als comtes Ramon Borrell i Ermessenda, que, d'aquesta manera, donaren els drets que el monestir desitjava.

Els monjos no ensenyaven el precepte d'immunitat atorgat pel rei franc⁽¹⁶⁷⁾, els quedava clar que el comtes no li reconeixerien cap valor jurídic a començaments del segle XI, com tampoc ho feren a finals del segle X. El monestir basava els seus arguments en favor de la possessió dels drets públics en la concessió dels comtes Sunyer i Riquilda i el règim dels hispans, que originàriament només gaudia la vall de Llagostera, i que els monjos estengueren, fraudulentament, als territoris contigus de la Vall d'Aro.

Aquesta ampliació fraudulenta tingué dues conseqüències més. Per una banda l'engany dels monjos féu desaparèixer del record la vescomtessa Riquilda de Narbona com a benefactora del monestir: la similitud de noms de la vescomtessa Riquilda de Narbona amb la seva tia, la comtessa Riquilda de Barcelona; el fet de pertànyer totes dues a la família comtal i que actuessin i desapareguessin pels mateixos anys⁽¹⁶⁸⁾, juntament amb la controvèrsia sobre la possessió dels drets públics que tenia el monestir en foren la causa.

Els monjos, que ja no mostraven el precepte reial del 968, perquè estaven molt més interessats a destacar l'actuació comtal en l'origen del

(165) Cfr. ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolingia. El domini carolingi a Catalunya* p. 80.

(166) Així la pròpia venda que Emmó fa de l'alou de Llagostera el 919 en seria un exemple. UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*. dct. núm. 63, pp. 193-195. El propi document del 1014, la donació de Borrell i Ermessenda no té present aquesta limitació, malgrat afirmar que els alous provenien del règim dels hispans.

(167) El precepte es conservava encara a l'arxiu del monestir, i els monjos el coneixerien. D'aquí el copiaren en el segle XVII els autors de la *Marca Hispànica*.

(168) La vescomtessa Riquilda morí el 962, com es conclou del seu testament del qual ja n'hem parlat. La comtessa Riquilda finí el 955, cfr. ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolingia. Els diplomes carolingis a Catalunya* v. II, p. 254.

seu patrimoni, no podien estar interessats a recordar les donacions d'una família vescomtal a l'altre vessant dels Pirineus. Això no donava més força a les seves pretensions que el precepte de Lotari i el monestir tractava de comprometre a la família comtal en la seva fundació, era qüestió d'ampliar la importància de l'actuació comtal en els orígens del patrimoni del monestir, destacar-la i fer-la fonamental. Per això, amb el temps, la vescomtessa Riquilda de Narbona desaparegué del record, fins i tot l'alou de la Vall d'Aro passà a ser el 1014 donació única de l'altra Riquilda, la comtessa⁽¹⁶⁹⁾, la de Barcelona, i s'oblidà la concessió de la vescomtessa de Narbona⁽¹⁷⁰⁾.

L'altra conseqüència plantejà greus problemes, ja que el frau del monestir topà amb l'oposició dels magnats i els membres del llinatge dominant a la Vall d'Aro. Aquests grups es veien invadits per les pretensions del monestir en fer-se reconèixer uns suposats drets a la Vall d'Aro d'una forma subreptícia, estenent el règim dels hispans allí on mai no s'hi havia aplicat, com tampoc no s'hi aplicà mai el privilegi d'immunitat del 968. La resposta dels magnats nobiliaris fou clara, defensaren els seus drets i béns i —allò que és més important— el seu intent de constituir un domini senyorial a la Vall d'Aro. Domini que es basava, òbviament, en l'apropiació dels drets fiscals i públics a la zona.

Magnats i monestir cobejaven els mateixos drets i sobre els mateixos homes i terres, encara que basant-se en arguments i actuacions diferents. Els comtes i els pagesos, sobretot, es convertiren en els grans perdedors, ja que hagueren de cedir, de grat o per força, els seus drets en favor dels magnats i el monestir.

En aquestes condicions, la intenció del monestir d'apropiar-se dels drets públics i fiscals suposava vèncer l'oposició pagesa i sobretot la nobiliària, encapçalada pel fill de Gaufred⁽¹⁷¹⁾ que també tractava de controlar i dominar la Vall d'Aro i la renuència dels comtes. Per aquest motiu el cenobi hagué de recórrer a l'ajut comtal per tal de consolidar el seu domini, frenar-ne les possibles disminucions d'aquest i vèncer l'oposició nobiliària.

Aquestes disputes tingueren un primer intent de solució amb l'actuació comtal del 1014 en la qual els comtes «confirmaren-donaren» al monestir els drets en litigi en la Vall d'Aro.

(169) Vid. MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998., en qual només se citen els comtes Sunyer i Riquilda com a donants del monestir.

(170) El comte Ponç d'Albi i Tolosa morí el 987, i per tant el 1014 el monestir ja havia pres possessió de l'alou llegat per la vescomtessa Riquilda a la Vall d'Aro.

(171) *Udalardi mandatario filio quondam Gaucefredi*, vid. MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols 996-998.

L'OPOSICIÓ NOBILIÀRIA

És indubtable que el procés colonitzador i el seu control subsegüent a la Vall d'Aro i zones contigües de Romanyà, Calonge, Llagostera, etc. acabà comportant l'aparició en aquesta zona del Gironès i del Baix Empordà d'un grup d'importants magnats; ja ho he dit abans amb paraules de Bonnassie⁽¹⁷²⁾ i no hi insistiré més. Entre aquests magnats hem de recordar: Emmó⁽¹⁷³⁾, Sendered⁽¹⁷⁴⁾, un tal Endicó que el 930 llega a la Seu de Girona la vila d'Asclet⁽¹⁷⁵⁾ i les dones de la família comtal: les comtesses Garsenda⁽¹⁷⁶⁾ i Riquilda de Barcelona⁽¹⁷⁷⁾ i la vescomtessa Riquilda de Narbona⁽¹⁷⁸⁾.

Encara que la documentació es escassíssima per als primers anys del segle XI, tot ens fa pensar que aquest grup del segle X fou succeït sense solució de continuïtat, d'una forma o altra, en el segle següent. És el que sembla desprendre's d'un document del 1011, en el qual l'arxilevita Seniofred llega a la Seu de Girona son alou de Calonge valorat en la important quantitat de dues unces d'or⁽¹⁷⁹⁾. Allò que remuntaria la presència d'importants propietaris en la zona pels volts de l'any mil, és la menció que fa el mateix testament d'un anterior amo d'aquest valuós alou, propietari al qual hem de situar cronològicament en els anys del canvi de segle⁽¹⁸⁰⁾.

ELS MAGNATS DE LA ZONA

Per a mitjans del segle XI la documentació sobre la zona és més abun-

(172) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, v. II, pp. 200 i ss.

(173) UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*. dct. núm. 63, pp. 193-195.

(174) Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro, Llibre III, fs. 2105-2110, dct. 454.

(175) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 13, pp. 242-243.

(176) Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro, Llibre III, fs. 2105-2110, dct. 454.; i UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*. dct. núm. 63, pp. 193-195.

(177) Citat. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II, part I, dct. 67, p. 34.; i RIU, M. *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers* p. 14.

(178) UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. dct. 11, pp. 156-159.

(179) UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. dct. 90, pp. 250-252.

(180) El document diu: *Et ipsum alodem, quod habeo in termines Gerundensis, qui est in Colonico, qui fuit de Guifredo, remaneat ad Sanctam Mariam de Gerundensis sede, in ea videlicet ratione, ut donare faciant filios fratris mei Seniofio: Oliba, Aadalberto et Reimundo et Bernardo, uncias II de auro ad eundem sedis Sancta Maria et abeant ipsi suprascripti nepotes mei ipsum alodem liberum vel solidum, si ipsas uncias II dederint.*

dant i permet observar clarament l'existència, a la Vall d'Aro i voltants, d'un important grup de magnats que formen part dels llinatges aristocràtics que governaven en els nostres comtats.

Tots ells es caracteritzen per tenir importants possessions escampades pel comtat de Girona o, fins i tot, per altres comtats: l'arxilevita Seniofred posseeix, per exemple, a més del seu alou de Calonge un seguit de propietats en el comtat d'Osona⁽¹⁸¹⁾; el cabíscol Ponç, que el 1064, a més de l'alou de Malvet reparteix les seves possessions per tot el comtat de Girona: Canapost, Monells, Riudellots, el pla i la ciutat de Girona, etc.⁽¹⁸²⁾; el canonge Guillem Guifre, que el 1065 a més de posseir diversos béns en feu del monestir de Sant Feliu de Guíxols i d'altres cenobis, té importants possessions a la vall del Llémena, Cassà i altres llocs⁽¹⁸³⁾; o el levita i jutge Guitard, que el 1064 a més dels seus alous i béns a la Vall d'Aro en té uns altres a Jafre, Maçanet, Llampaias, etc.⁽¹⁸⁴⁾.

La riquesa immobiliària no és l'única de la qual frueixen aquests personatges, també es caracteritzen per la possessió d'objectes en plata i or i la disponibilitat de numerari en or, que en alguns casos arriba a quantitats elevades. El cabíscol Ponç llega un total d'onze unces d'or i més de quatre-cents cinquanta mancusos, també d'or, en el seu testament⁽¹⁸⁵⁾, a més de diversos objectes de plata⁽¹⁸⁶⁾. El 1064, el levita Guitard mana ser enterrat amb el seu anell d'or⁽¹⁸⁷⁾. Aquests magnats, els homes

(181) UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. pp. 250-252, dct. 90.

(182) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307.

(183) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 29, pp. 309-312.

(184) Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 64.; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*, vol. II. part II, dct. 274, pp. 293-300.

(185) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307. El 1067 Bonfill Donuç en disposa de quinze unces i quaranta mancusos. vid. Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 77. i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 302, pp. 349-354.

(186) El testament de Ponç diu: *Item dimitto iam dictae canonicae duas copas argenteas cum quinque coleras argenteas... Et ipsa mea plata dimitto Sancto Martino predicto et faciat inde crucem et calicem*. El 1011 l'arxilevita Seniofred llega: *...et parilio uno de enapos argenteos Adalberto, et ipsa cupa argentea ad matre mea...*

(187) *Et reliquit suum anulum aureum in sepulturam suam*. Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 64.; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 274, ps. 293-300. L'arxilevita Seniofred llega *Et ipsos meos anulos dos ad Witardo levita, et alio anulo a Sancia*. vid. UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. pp. 250-252, dct. 90.

poderosíssims com els anomenen alguns documents de l'època⁽¹⁸⁸⁾, posseeixen viles⁽¹⁸⁹⁾, esglésies⁽¹⁹⁰⁾ i homes⁽¹⁹¹⁾, fins al punt de tenir esclaus, com el levita Guitard que allibera la seva esclava en el seu testament⁽¹⁹²⁾. Un cas semblant deu ser el del cabíscol Ponç qui en les seves últimes voluntats mana batejar els seus musulmans⁽¹⁹³⁾, que suposo esclaus.

Però potser la característica més important d'aquestes personalitats és la pertinença als llinatges aristocràtics que governen en els nostres comtats. Tenen les mateixes formes externes de vida⁽¹⁹⁴⁾: posseeixen ca-

(188) *Viri potentissimi*. Cfr. MAGNOU-NORTIER, E.; *La société laïque et l'église dans la province ecclésiastique de Narbone (zone cypirénéenne) de la fin de VIIIe. a la fin du XIe. siècle*. Université de Toulouse-Le Mirail. 1974. p. 241.

(189) Un tal Arnust és el propietari de la meitat de la vila i parròquia de Sant Esteve a Romanyà, segons es dedueix de la dotació a la Canonja de Girona els anys 1019 i 1031. El 1019 dóna: *medietatem decimarum de parrochia Sancti Stephani quae est sub appendicio Sancti Martini de Romaniano*. MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 182, cols. 1016-1019; i MERINO, Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada*, XLIII, ap. 28, pp. 425-430, i VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 30, pp. 312-317. El 1031 concedeix: *ipsa mediante [sic] de ipsas domos de villa Sancti Stephan quae est appenditium Sancti Martini de Romaniano...* VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 31, pp. 317-321.

(190) Guillem Guifre el 1065 posseeix dues esglésies a la vall de Llémèna: *Primum concessit Canonicae sanctae Mariae Sedis Gerundae duas ecclesias quae sunt in comitatu Gerundensi in valle Lemine, videlicet ecclesiam Sancti Martini et ecclesiam Sancti Michaelis, cum eorum cymiteriis, et sacriis, et alodiis, et decimis, et primiciis, et oblationibus et cum presbiteratico et cum omnibus sibi pertinentibus et cum suis mansionibus dominicis quae sunt iuxta ecclesiam predicti Sancti Martini praedicti novam quam ego edificavi in ipsa Costa...* VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307.

(191) Entre els béns donats són freqüents les mencions a mansos indicant el nom de qui el treballa. Vid. el testament del cabíscol Ponç del 1064, VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 29, pp. 309-312 i també el testament de Guillem Guifre del 1065, VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 29, pp. 309-312. L'arxilevita Seniofred lleva la seva torre amb els seus homes: *et ipsa mea torre cum ipso alode quem ego dimitto a matre mea et nepotes meos cum ipsos meos homines...* UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. pp. 250-252, dct. 90.

(192) El document diu: *Et dimisit Mariam famulam suam liberam et ab omni iugo servitutis solutam propter amorem Dei et remedium anime sue*. Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 64 i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 274, pp. 293-300.

(193) *Et iubeo ut faciant baptizare sarracenum meum et sarracenam propter remedium anime meae*. VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307.

(194) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. II, ps. 225 i ss.

valls⁽¹⁹⁵⁾, armes⁽¹⁹⁶⁾ i és clar, fortificacions, com és el cas de l'arxilevita Seniofred que en el seu testament del 1011 llega la seva torre⁽¹⁹⁷⁾. És interessant el cas d'un noble de Solius, Ramon Seniofred d'Olius, a qui, el 1057, li és prohibit aixecar fortificacions en les seves possessions, això és el que li ordenen els comtes Ramon Berenguer i Almodis en la delimitació dels seus alous⁽¹⁹⁸⁾.

Les relacions dels magnants amb la família comtal, bisbes i vescomtes és molt intensa: els fan préstecs⁽¹⁹⁹⁾, lleguen en els seus testaments⁽²⁰⁰⁾ o els fan marmessors⁽²⁰¹⁾, o són el seus fidels, com és el cas de l'arxile-

(195) Cfr. el testament de l'arxilevita Seniofred del 1011, UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. pp. 250-252, dct. 90.; el testament del cabíscol Ponç del 1064, VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307.; el testament de Guillem Guifre del 1065 VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 29, pp. 309-312.; el de Bonfill Donuç del 1067, Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 77; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 302, pp. 349-354; el del levita Guitard el 1064, Arxiu Capitular de Girona, Pergamí Original núm. 64. i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de la producció al bisbat de Girona* vol. II, part II, dct. 274, pp. 293-300.

(196) L'arxilevita Seniofred llega tres ausbergs i una espasa, UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. pp. 250-252, dct. 90. És interessant el llegat que institueix el jutge i levita Guitard el 1064, en favor dels fills clergues d'Amat i Adelaida indicant que mai portin armes. Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 64; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 274, pp. 293-300.

(197) *Et ipsa mea torre quod est in villa Igilanus, cum ipsas meas terras quod ibidem sunt: terras cultas quam ermas simul cum ipso alode... simul cum ipso molino*. UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. pp. 250-252, dct. 90.

(198) *excepto vt non habeas nec facias castrum, neque castellum neque turrem intra terminos prescriptos sine nostro consilio et voluntate*. Arxiu Capitular de Girona, *Liber privilegiorum maior* de Sant Feliu de Guixols., f. 21r-v i 24r-25r; i MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior*, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón. . dct. 393, pp. 411 i ss, encara que no el localitza a Solius.

(199) El cabíscol Ponç llega a la Canonja de Girona: *ipsum meum avere quod comitissa domna Almodis mihi debet...* VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307. El 1064 el levita i jutge Guitard diu en el seu testament: *precatus est domnam Almodem comitissam per Deum ut redderet eidem Gaucberto mulam eius quam habebat*. Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 64 i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*, vol. II. part II, dct. 274, pp. 293-300.

(200) L'arxilevita Seniofred llega al vescomte Adalbert uns *chabetanes* amb les seves espores, UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. pp. 250-252, dct. 90. El cabíscol Ponç llega a la comtessa Almodis un cavall, una euga i tres vaques, VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307.

(201) Així el cabíscol Ponç, VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307; i el canonge Guillem Guifre, VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 29, pp. 309-312.

vita Seniofred i el cabíscol Ponç, que declaren els seus bisbes com a senyors⁽²⁰²⁾.

Aquest magnats els documentem establerts a la Vall d'Aro i zones contigües: a Calonge, l'arxilevita Seniofred⁽²⁰³⁾ i un tal Adalbert que el 1058 compra uns alous a Riufred per vint-i-un mancusos⁽²⁰⁴⁾; a Romanya, Arnust⁽²⁰⁵⁾ i Bonfill Donuç⁽²⁰⁶⁾; a Malvet, el cabíscol Ponç⁽²⁰⁷⁾; a Solius, Ramon Seniofred d'Olius⁽²⁰⁸⁾; a Santa Cristina d'Aro, el jutge i levita Guitard⁽²⁰⁹⁾ i un tal Amat i la seva esposa Adelaida⁽²¹⁰⁾.

És amb aquestes famílies de magnats establertes en aquesta zona del Baix Empordà des del segle X, amb qui el monestir de Sant Feliu s'enfrontarà⁽²¹¹⁾ quan vulgui crear un domini en la Vall d'Aro. Els litigis més

(202) Per al cabíscol Ponç, vid. VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307. L'arxilevita Seniofred posa els seus parents *in potestate vel seniore meo domno Borrello episcopo, vel in sua bagulia ut ille pro sua mercede faciat exinde, sicut ego bene confido in illo*. UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*, pp. 250-252, dct. 90.

(203) UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*, pp. 250-252, dct. 90.

(204) MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*, vol. II. part II, dct. 257, pp. 350-351.

(205) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 182, cols. 1016-1019; i MERINO, Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada*, XLIII, ap. 28, pp. 425-430; i VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 30, pp. 312-317. VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 31, pp. 317-321.

(206) Arxiu Capítular de Girona, Pergamí original, núm. 77; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*, vol. II. part II, dct. 302, pp. 349-354.

(207) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 301-307.

(208) Arxiu Capítular de Girona, *Liber privilegiorum maior* de Sant Feliu de Guíxols., f. 21r-v. i 24r-25r; i MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. dct. 393, pp. 411 i ss.

(209) Arxiu Capítular de Girona, Pergamí original, núm. 64; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*, vol. II. part II, dct. 274, pp. 293-300.

(210) El 1063 compren una vinya a la Ruscalleda de Santa Crisitina d'Aro per dos mancusos, MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 271, pp. 287-288. Arxiu Capítular de Girona. Pergamí original, núm. 61. Són els mateixos que es beneficien del llegat supletori que estableix el jutge i levita Guitard el 1064, vid. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 274, pp. 293-300. i Arxiu Capítular de Girona, Pergamí original, núm. 64.

(211) La delimitació dels alous i drets entre el comtes Ramon Berenguer i Almodis i Ramon Seniofred d'Olius fa reserva expressa dels drets que pertanyin al monestir de Sant Feliu de Guíxols, per tal d'evitar possibles col·lisions. Arxiu Capítular de Girona, *Liber privilegiorum maior* de Sant Feliu de Guíxols., f. 21r-v. i 24r-25r; i MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior, cartulario que conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. . dct. 393, ps. 411 i ss.

forts es portaran a terme amb els membres del llinatge de Pals, autèntics dominadors de la Vall.

EL LLINATGE DE PALS

No he parlat encara del llinatge dels senyors de Pals, però aquest respon a les mateixes característiques que abans comentava per als altres magnats: contacte amb la família comtal⁽²¹²⁾, possessions escampades per diversos comtats⁽²¹³⁾ i pel propi comtat de Girona⁽²¹⁴⁾, possessió de castells⁽²¹⁵⁾, esglésies⁽²¹⁶⁾, etc.. Sembla que aquest llinatge en els seus orígens s'establia fonamentalment a la Vall d'Aro i, per tant, dominava la zona. No ens ha d'estranyar doncs, que quan el monestir de Sant Feliu de Guíxols va pretendre crear el domini monàstic estenent els privilegis del règim dels hispans a tota la vall, comencessin les disputes entre cenobi i aquesta família prepotent. Els senyors de Pals s'oposaran amb tota la seva força al domini del monestir i provocaran una llarga disputa que s'allargarà fins començaments del segle XII⁽²¹⁷⁾.

(212) Uzalard Gaufred, parent de Gaufred Vidal de Pals, nomena en el seu testament marmessora a la comtessa Ermessenda, segons es desprèn de la restitució de béns al monestir de Sant Feliu que fa el 1103 Oliver Bernat de Pals, on diu: *et evacuamus omnem illud alodium de Fanals quod Uzalardus Gaufredi, filius Gaufredi, qui vocabatur longus, dimissit prefato Sancto Felici in suo testamento et precepit suis elemosinariis, videlicet: Ermessende comitis et omnibus aliis.. GRAHIT, E.; Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 2, pp. 211-212., que el treu de A. CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 46v-47r.

(213) El testament de Bernat Gaufred de Pals, fill de Gaufred Vidal, esmenta possessions *in Barchinonensi comitatu, et in Penitensi et in Gerundensi*, Arxiu Capitular de Girona, Pergami original, núm. 125; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 435, pp. 586-589.

(214) Gaufred Vidal llega a la Canonja de Girona propietats a Sant Martí Vell, com es dedueix de l'execució testamentària que fa la seva vídua Qixol el 1046. Arxiu Capitular de Girona, Pergami original, núm. 49.

(215) Gaufred Vidal era senyor del castell de Pals, segons es desprèn de la venda que fa del mateix castell el seu fill Bernat Gaufred als comtes Ramon Berenguer i Almodis el 1065. MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. dct. 392, pp. 410-411.

(216) El 1078 Bernat Gaufred rep l'església de Santa Maria, l'església de Castell d'Aro, llavors dins la parròquia de Santa Cristina d'Aro, VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 268-269; i Arxiu Capitular de Girona, Pergami original, núm. 90; i Arxiu Capitular de Girona, Pabòrdia d'Aro, Llibre III, fs. 2110-2111, núm. 455.

(217) Quan Riembau de Basella, darrer descendent del llinatge de Pals, llegui a la canonja de Girona les seves possessions a la Vall d'Aro en el seu testament del 1132. Arxiu Capitular

Encara que la documentació que es conserva sobre la Vall d'Aro és escassíssima per al primer terç del segle XI⁽²¹⁸⁾, sí que es pot intentar rastrejar l'existència a la Vall d'Aro del llinatge de magnats que també seran senyors de Pals.

En la donació dels comtes Ramon Borrell i Ermessenda al monestir de Sant Feliu de Guíxols del 1014 s'esmenta el procurador del fill de Gaufréd; el document diu: *Udalardi mandatario filio quondam Gaucefredi*⁽²¹⁹⁾. Ja hem vist abans a què obeïa aquesta menció.

També tenim documentada l'existència d'un propietari a la Vall d'Aro anomenat Vidal, ja mort el 1057. És en la delimitació d'alous i drets que els comtes Ramon Berenguer i Almodis fan a Ramon Seniofred d'Olius⁽²²⁰⁾, en la qual els comtes es reserven el
recept quod nobis debet exire de ipsa francheda que fuit de Vital et suis heredibus⁽²²¹⁾. [Trad.: l'impost d'alberga que nosaltres rebem de la franquesa que fou d'en Vidal i els seus hereus].

De la frase es dedueix per una banda que els comtes adquiriren la *francheda* dels hereus de Vidal, i per tant que aquest devia morir força abans del 1057, i per l'altra que Vidal havia de ser un magnat, ja que aquest tipus de propietat, els drets fiscals sobre les terres i els homes, era el tret que distingia a aquest grup prepotent.

El primer membre identificat del llinatge dominant a la Vall d'Aro és Gaufréd Vidal de Pals⁽²²²⁾, el fill de Vidal⁽²²³⁾, a qui veiem actuar per

de Girona, Pergamí original, núm. 218, i Arxiu Capitular de Girona, Pabòrdia d'Aro, Llibre III, fs. 2111-2116, núm. 456.

(218) Només un document ens dóna informació directa sobre la zona, la resta són referències marginals.

(219) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*. ap. 173, cols. 996-998.

(220) Arxiu Capitular de Girona, *Liber privilegiorum maior de Sant Feliu de Guíxols*, f. 21r-v. i 24r-25r.; i MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. dct. 393, pp. 411 i ss.

(221) El *recept*, derivat de *receptum* és els dret d'alberga del senyor del castell, DUCANGE, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. VI Akademische Druck-V. Verlag Sanstalt. Graz. 1954; veu: *receptum*; i també BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. II, pp. 50-51. La *francheda* és el territori lliure de càrregues fiscals, càrregues que deuria cobrar en interès seu el propietari del territori. Vid. COROMINES, J.; *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. veu: *franc*. Ed. Curial. Barcelona. 1986., i DUCANGE, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. VI Akademische Druck-V. Verlag Sanstalt. Graz. 1954; veu: *franchisia*.

(222) Gaufréd Vidal fou senyor del castell de Pals, així s'afirma en la venda del mateix castell que fa el seu fill als comtes Ramon Berenguer i Almodis el 1065, en què diu: *Quod predictum castrum vel predicta omnia advenerunt mihi per genitorem meum Gaucefredum vel per genitricem meam Chixol, vel per quascumque voces*. MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. dct. 392, pp. 410-411.

(223) El document l'anomena *Gaucefredus Vitalis*.

primera vegada el 1041⁽²²⁴⁾. Encara que no en tinc cap prova documental, m'inclino a pensar que aquest Gaufred Vidal era el fill de Vidal, magnat i propietari de la *francheda*, i el nét del Gaufred que el 1014, en la donació dels comtes Ramon Borrell i Ermessenda, és mencionat com el pare, ja mort, de qui representa Udalard. Així Gaufred Vidal tindria el mateix nom que el seu avi, costum freqüent a l'època⁽²²⁵⁾.

El fet que identifiquem a dos com a magnats, Vidal i Gaufred Vidal, i que altres dos —Gaufred⁽²²⁶⁾ i Gaufred Vidal— disputin al monestir possessions a la Vall d'Aro abunda en la meua hipòtesi de considerar tots ells membres del mateix llinatge i fills l'un de l'altre.

A partir de Gaufred Vidal de Pals la successió dels caps del llinatge de Pals és molt clara. Gaufred Vidal devia morir poc abans del febrer del 1047, quan la seva esposa Quixol fa l'execució testamentària dels alous a Sant Martí Vell que Gaufred Vidal havia llegat a la Canonja de la Seu i Sant Feliu de Girona⁽²²⁷⁾. El succeí com a cap del llinatge el seu fill Bernat Gaufred de Pals⁽²²⁸⁾, qui degué morir el 1098⁽²²⁹⁾, quan en el seu tes-

(224) Quan es constitueix el castell de *Benedormiens*. MERINO, Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada*, XLIII, ap. 30, pp. 437-439, i MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 223, cols. 1083-1084.

(225) Recordi's l'alternança de noms característica, en els segles X i XI, dels comtes de Barcelona amb Berenguer Ramon i Ramon Berenguer, la dels comtes d'Empúries amb la d'Huc i Ponç, i la dels comtes de Rosselló amb Gelabert, Gerard i Gaufred. Aquesta alternança en els noms de Gaufred i Vidal, en la família dels senyors de Pals, podria arribar a remontar-se, igual que l'origen d'aquest llinatge, a finals del segle X, si identifiquessim com l'avi de Gaufred Vidal de Pals un cert Gaufred Vidal que el 1010 posseeix una torre a les muralles de Girona. El document diu: *Quod affrontat predictum alodem... et de parte circii in ipso muro Gerunda vel in turre de Gaufre Vidal*. Vid. MARQUÈS, J. *Los judíos de Gerona en el siglo XI*. p. 437. Observi's, a més, que tots dos posseeixen fortificacions, tret característic dels magnats.

(226) La menció *filio quondam Gaucefredi*, de la donació del 1014, crec que es deu al fet que qui planteja les primeres qüestions amb el monestir de Sant Feliu fou Gaufred, i el seu fill continua la disputa a la mort del seu pare Gaufred, MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 173, cols. 996-998.

(227) Arxiu Capítular de Girona, Pergamí original núm. 49.

(228) Cfr. la venda del castell de Pals, de què parlàvem abans; MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. . dct. 392, pp. 410-411. i la restitució de béns que fa Oliver Bernat de Pals de 1103, en què diu: *omne illud alodium quod Gaufredus Vitalis de Pals dimissit Sancto Felici iam dicto et mandavit suis elemosinariis, videlicet: Chixoli uxori sue et Bernardo filio suo...*, GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 2, pp. 211-212. que el treu de CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 46v-47r.

(229) En aquesta data fa testament. Arxiu Capítular de Girona, Pergamí original, núm. 125; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 435, pp. 586-589.

tament institueix el seu fill Oliver Bernat de Pals com a cap del llinatge: *Alia vero mea honor, videlicet ipsum castrum de Pals cum omnibus suis terminis et pertinentiis, et feus quos teneo in omnibus locis, comitales, vicecomitales, nec non et episcopales sive per alicuius scholaris personam, et omnes meas baiulias et franchedas quas habeo in omnibus locis, et omnia mea alodia que habeo in Barchinonensi comitatu, et in Penitensi et in Gerundensi* [Trad.: la resta dels meus béns, això és: el castell de Pals amb els seus termes i pertinences, tots els feus que tinc en molts llocs tant comtals, com vescomtals, episcopals o de qualsevol altre persona, totes les meves batllies i franqueses que tinc en molts llocs, i tots els meus alous que tinc en els comtats de Barcelona, Penedès i Girona].

El 1105 Oliver Bernat de Pals feia testament abans de partir a Terra Santa⁽²³⁰⁾ i hi degué llegar tots els béns del llinatge a la seva filla Ermessenda, única descendent directa seva, i al seu espòs Riembau de Basella⁽²³¹⁾. Riembau de Basella morí sense fills i fou l'últim membre d'aquest llinatge de Pals⁽²³²⁾, segons es dedueix del seu propi testament del 1132⁽²³³⁾, segons aquest llega tots els seus béns i castells als seus parents —germans i nebots, fonamentalment— llevat del castell d'Aro⁽²³⁴⁾ que llega a la Canonja de la seu de Girona, per bé que reservant-ne, juntament amb el castell de Pals, l'usdefruit vitalici a la seva esposa Ermessenda.

Els senyors de Pals eren poderosos⁽²³⁵⁾ i importants membres de la noblesa que des del primer terç del segle XI es forma en els comtats

(230) Segons una notícia que dona CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 50v-51r.

(231) En la restitució de béns que fa Oliver Bernat de Pals el 1103, quan se cita els seus parents es diu: *et Stephania mater eorum et Ermisendis filia predicti Olivarii et Rayamballus sponsus eius...* GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 212 i ss. que el treu de CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 48r-50r.

(232) Encara que la seva pertinença al llinatge de Pals fos a través del seu matrimoni amb Ermessenda, filla d'Oliver Bernat de Pals. Sobre el llinatge dels Basella vid. PONS GURI, J.M.; *La successió de Guillem Umbert de Basella*.

(233) Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 218, i Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro, Llibre III, fs. 2111-2116, núm. 456.

(234) És obvi que es tracta del castell que coneixem amb el nom de *Benedormiens* i que posseïa per l'herència de la seva esposa Ermessenda.

(235) Sobre la importància d'aquest llinatge cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys en- rera* v. II, p. 143.

catalans i amb contactes entre tots ells⁽²³⁷⁾. Les disputes entre el llinatge de Pals i el monestir de Sant Feliu obligarien el cenobi a demanar la intervenció dels comtes i trobar una primera solució, en la donació comtal del 1014⁽²³⁸⁾.

A l'igual que succeí amb la disputa que mantenien el monestir de Sant Cugat i el llinatge de Sant Martí Sarroca sobre el estanys de Calders⁽²³⁹⁾, la solució dels comtes Ramon Borrell i Ermessenda a les disputes entre el monestir de Sant Feliu i la família de Pals, no fou definitiva. Uns anys més tard, el llinatge de Pals tornaria a disputar les mateixes possessions al cenobi. És el que es desprèn de la constitució del castell de *Benedormiens* el 1041 en la qual, quan parla de la constitució del castell, el document diu:

Unde non parva dissona verba referentes, sedatis iam omnibus [Trad.: les discussions sobre aquest aspecte eren fortíssimes, tranquil·litats tots...].
...⁽²⁴⁰⁾

Un cop més, la comtessa Ermessenda hagué de tornar a intervenir per solucionar la disputa i pacificar els ànims de tots —*sedatis iam omnibus*—; els féu reunir a l'església de Santa Cristina d'Aro i forçà un acord⁽²⁴¹⁾. Allí, Ermessenda, el bisbe Pere Rotger i Gaufred Vidal de Pals lliuraven al monestir de Sant Feliu el castell de

Benedormiens cum omnibus quae ad illum custodiendum pertinet, [Trad.: Benedormiens —que identifico amb el castell d'Aro— amb tot el que li pertany custodiar]

al temps que s'afegeixen els delmes i primícies que la comtessa i el bisbe posseïssin a Santa Cristina i a la zona del castell i els alous i drets que

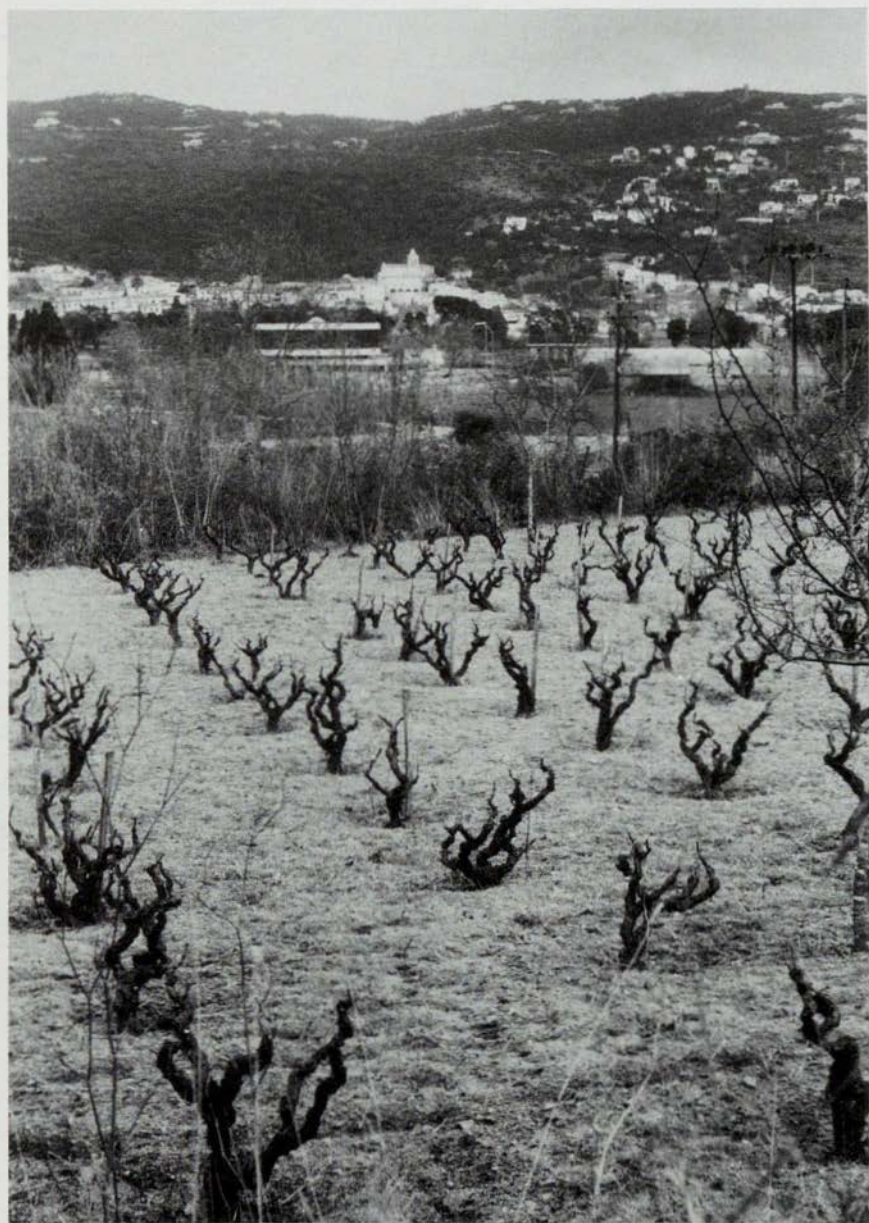
(237) Molt estrets si hem d'identificar Gaufred Vidal amb el *Iozfredi Vitalis*, antic propietari de la casa de Barcelona que el 1048 acull el moribund senyor del castell de Fornells, Bernat Ermengol. El document diu: *hec omnia ordinavit Barchinone civitatis in mansione Iozfredi Vitalis, condam, egritudine maxima fessus*. L'havia convidat a casa seva, Amat *Iozfredi*, que en seria el seu marmessor, i obviament fill de *Iozfredi Vitalis*. MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. dct. 431, pp. 450-452. Una notícia d'A. Cano pot abundar en aquesta hipòtesi, quan afirma que Oliver Bernat de Pals posseïa cases a Barcelona i a Girona el 1105, CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 50v-51r.

(238) MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 173, cols. 996-998.

(239) Sobre això vid. ABADAL, R.; *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*. pp. 232 i ss; i BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. II, p. 13.

(240) MERINO, Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada*, XLIII, ap. 30, pp. 437-439, i MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispanica*. ap. 223, cols. 1083-1084.

(241) El document diu: *convenere ad ecclesiam Sanctae Christinae Vallis Aradi, ubi statuentes et disponentes utrique ordinauerunt*.

Vista general de Castell d'Aro, es veu el campanar de l'església contigua al castell, situat en les primeres costes de les Gavarres; protegeia la Vall d'Aro en tancar l'accés al seu interior. (Fotografia: L.G.A.).

Gaufred Vidal tingués a la mateixa zona. L'acord tingué la sanció del jove comte Ramon Berenguer⁽²⁴²⁾.

Molt fortes devien ser les qüestions entre Gaufred Vidal i el monestir de Sant Feliu quan el document es fa ressò de la seva virulència i cal, altra vegada, la intervenció d'Ermessenda per actuar en favor del cenobi, com ja ho féu el 1014. La comtessa fou la gran valedora del monestir enfront del llinatge de Pals i mantingué fins al final dels seus dies el recolzament a la solució trobada el 1014 i la protecció al monestir⁽²⁴³⁾.

LA SOLUCIÓ DE L'ABAT ARNAU

No finalitzaren aquí les disputes, l'acord fou momentani. El 1043 la situació devia ser molt tibant i la comtessa Ermessenda tornà a intervenir-hi. En aquest sentit s'ha d'interpretar el nomenament del monjo Arnau de Cuixà com a abat de Sant Feliu de Guíxols el 1043⁽²⁴⁴⁾. La situació devia ser tan conflictiva que el monestir no era capaç de trobar un abat que el dirigís després de la mort de l'abat Bofill i tornava a demanar l'actuació de la comtessa en aquest assumpte⁽²⁴⁵⁾.

La solució no fou fàcil de trobar. Ermessenda demanà a Oliba — bisbe de Vic, abat de Cuixà i Ripoll i membre de la família comtal — que acollís sota la seva protecció el monestir⁽²⁴⁶⁾.

Ja copsà clarament la situació A. Mundó quan, descrivint l'elecció d'Arnau, deia: «Un autre exemple, celui de Sant Feliu de Guíxols, nous

(242) Així s'ha de deduir de la seva signatura entre els testimonis.

(243) La comtessa Ermessenda afavorí el monestir en el seu testament quan li llega setanta mancusos per a fer un retaule de plata. El document diu: *Et cenobio Sancti Felicis Gissalis similiter* [setanta mancusos], *et faciant fieri tabulam argenteam cum ipso argenti quod eis dedi*. MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior*, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón. dct. 490, pp. 520-522.

(244) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 1, pp. 209-213; i CERVERA I BERTA, J.M. *Història del monestir de Sant Feliu de Guíxols*, «La Caixa de Girona» 1981. pp. 92-94, que en dona la traducció feta per J. Calzada.

(245) El document diu: *Quapropter nos monachi cenobii Gixalensis sub regimine degentes martiris Christi Felicis, destiti solacio Landerici patris, qui miro nos fovebat amore dilectionis, necne orbatu solamine Bonifilii venerandi abbatis, qui pauco post eum rexit locum termino temporis, tantorum patrum imbuti testimoniis prevenimus domnam Ermessindem natu Dei comitissam, amatricem sancte religionis, domnumque Petrum pontificem ecclesie Gerundensis virum summe virtutis nepotumque eorum domnum Reimundum gratia Dei comitem excellentissime nobilitatis, petentes dari nobis pastorem ab eis, sub quo viveremus in ordine beati sanctissimique patris Benedicti*. VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 1, pp. 209-213.

(246) Sobre la possibilitat que l'abat Oliba formés una congregació monàstica a l'estil de Cluny, vid. MUNDO, A.; Moissac, *Cluny et les mouvements monastiques de l'est des Pyrénées du Xe. au XIIe. siècle*. «Annales du Midi». 1963. pp. 551-563.

en dit long sur les liens qui unissaient à Oliba presque tous les moines catalans de son époque. Les moines de Sant Feliu de Guíxols, sur le côte maritime de Gérone, vont voir la comtesse Ermessende, en 1043, afin d'obtenir un pasteur pour leur communauté. Ermessende s'adresse à Oliba, de passage à Gérone «*qui in sui regiminis curam magnam regebat monachorum normam*», en le priant de lui céder son inséparable secrétaire, le moine Arnau. Celui-ci, très humblement, refuse. Oliba n'insiste pas non plus, faute de quoi, Ermessende doit adjurer l'évêque en lui rappelant: «*Ego tibi mille in servicio Dei homines dedi; saltem unum non mihi studeas prohiberi*». Oliba cède. Mai Arnau, l'écu, ne veut accepter qu'à la condition de n'avoir pas le titre d'abbé; il ne le prendra qu'après la mort d'Oliba. Tout ceci permet de deviner que Guíxols s'est rallié aussi à la congrégation olibaine, par le système d'un abbé sur place délégué du chef»⁽²⁴⁷⁾.

És obvi quina solució prengué la comtessa Ermessenda: posar el monestir de Sant Feliu de Guíxols sota la protecció de l'abat Oliba, una figura poderosa i prestigiada que en tindria cura a través de l'abat Arnau, resolució que Oliba no acceptà amb facilitat.

Oliba, juntament amb Ermessenda i el bisbe Pere de Girona, formaven el grup més poderós que s'oposava a les pretensions dels magnats de canviar les formes polítiques en els nostres comtats⁽²⁴⁸⁾. Oliba representava, entre l'alt clergat, el màxim exponent de la defensa dels interessos de les institucions eclesiàstiques enfront d'aquests mateixos magnats. Recordi's entre altres coses el decret d'excomunió que llançà contra els usurpadors de béns del monestir de Santa Maria de Ripoll⁽²⁴⁹⁾ i l'important paper que jugà en la creació de les institucions de pau i treva⁽²⁵⁰⁾.

Si havia de ser extremadament greu la situació del monestir de Sant Feliu, incapaç de trobar abat i enfrontat amb el llinatge dominant a la zona, que l'única solució fos la protecció conjunta del poder polític i eclesiàstic, de la família comtal i del bisbe Pere i l'abat Oliba; aquest darrer seria qui se'n fes càrrec directe mitjançant un home interposat, el seu secretari Arnau.

A. Mundó creu que Arnau no es féu consagrar abat fins després de la mort d'Oliba per respecte a aquest, però això només és vàlid fins el

(247) MUNDO, A.; *Moissac, Cluny et les mouvements monastiques...* p. 558.

(248) Cfr. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. II, pp. 92 i ss.

(249) vid. VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. VIII, ap. 3, pp. 215-216.

(250) ABADAL, R.; *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*. pp. 263 i ss.

1046 en què mor l'abat i bisbe Oliba, i Arnau no es consagrà fins el 1052, sis anys més tard. Aquest retard en la consagració d'Arnau com a abat⁽²⁵¹⁾, per altra banda tan lligat a la resistència que ell mateix oferí a «separar-se del seu senyor (l'abat Oliba) i acceptar un càrrec pel qual no sentia cap apetència»⁽²⁵²⁾ com ja veié Abadal, venia motivat per la crítica situació que vivia el monestir a causa dels enfrontaments amb el llinatge de Pals.

És simptomàtic que en la consagració de l'abat Arnau el 1052, l'únic laic, llevat dels membres de les famílies comtals, que figura en les subscripcions sigui Bernat Gaufred, el cap del llinatge de Pals en aquells moments⁽²⁵³⁾. No és menys significatiu que el mateix any 1052, el propi abat Arnau concedeixi en violari⁽²⁵⁴⁾ a Bernat Gaufred els alous de Tueda i Fanals i la riba dreta del Ridaura que son pare havia donat al monestir⁽²⁵⁵⁾. La particularitat més important és que la donació no és purament voluntària i espontània, sinó que és un pacte feudal —*conveniència* diu el document⁽²⁵⁶⁾— entre el monestir de Sant Feliu i Bernat Gaufred, forçat per la comtessa Ermessenda que en garantiria el compliment. És el que es desprèn de la data del document que diu:

Facta es conveniencia in presencia domne Ermessindis comitisse, aliorumque multorum magnatum hominum Ierundensium, Barchinonensium atque Vallensium in anno XXII regni regis Enrici.

[Trad.: Aquest pacte es fa en presència de la comtessa Ermessenda i molts altres magnats dels comtats de Girona, Barcelona i Vallès en l'any vint-i-dos del rei Enric].

La situació entre Bernat Gaufred i el monestir obligava la presència de tants magnats i tan llunyans perquè fossin testimonis i garants de l'acord. Bernat Gaufred es comprometia a fer un reconeixement clar i explícit dels drets del monestir sobre aquest alou, i al mateix temps es feia vasall —això l'impedia atacar al Monestir sense ser acusat de deslleialtat—. El document diu: *Atque sit nobis et omnibus successoribus*

(251) No està de més recordar que mentre Arnau no fos consagrat abat, el monestir vivia una situació d'interinitat.

(252) ABADAL, R.; *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*. p. 207.

(253) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 1, pp. 209-213.

(254) *per vivolarium*, diu el document.

(255) Arxiu Diocesà de Girona, Pergamí original, fons de Sant Feliu de Guíxols.; i MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*, vol. II. part II, dct. 239, pp. 226-228. Possiblement es refereixi aquest acta la notícia de A. Cano en la qual s'esmenta que Bernat Gaufred obtení el Castell d'Aro. *Discurso de este antiquísimo castillo y Monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. Fs. 40r.-40v.

(256) Sobre el significat i importància d'aquest pactes, *convenientiae*, en aquesta època, vid. BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera* v. II, pp. 32 i ss, 129 i ss i 184 i ss.

bus nostris fidelis sicut unusquisque homo debet esse senior i suo. [trad. I siguiu fidel a nosaltres i tots els nostres successors com cada home ha de ser-ho al seu senyor]. Per això fou ell mateix qui personalment portà al monestir el cens degut, una mitgera d'oli, per aquestes possessions⁽²⁵⁷⁾.

Arnau només es féu consagrar abat després de solucionar la controvèrsia amb el llinatge de Pals, al temps que Bernat Gaufred es convertia definitivament en l'autèntic dominador de la vall d'Aro, encara que reconeixia al monestir alguns dels seus drets.

El 1064, segons consta en un cartoral escrit en castellà, Bernat Gaufred concedeix a Dalmau Riera *toda la heredad y derechos que tenía en la parroquia de Santa Christina de la Vall d'Aro, sus massías y sus terminos, mar, pezes y las aguas de rio de Aro, con los del Pla y Balsa asta los llanos del mar para hazer molinos, etc.*⁽²⁵⁸⁾, possiblement integrés Dalmau Riera en els seus lligams d'aliança.

El 1078 contribueix a la dotació de l'església de Santa Maria de Castell d'Aro, llavors dins la parròquia de Santa Cristina, a canvi la Canonja de la seu de Girona li concedeix aquesta església per un petit cens, que és un pur reconeixement teòric dels drets de la Canonja⁽²⁵⁹⁾, semblant al que hem vist per l'abat Arnau.

El testament de Bernat Gaufred el 1098⁽²⁶⁰⁾, en el qual estableix diversos llegats al monestir de Sant Feliu de Guíxols i la voluntat de ser enterrat en ell, és la prova que l'acord amb el monestir, la *convenientia*, es complí.

EL PERLLONGAMENT DE LES DISPUTES

Semblava que després del pacte feudal entre Bernat Gaufred i l'abat

(257) Sovint, doncs, els «feus eclesiàstics» són gravats amb cens en argent o en espècie, i aquesta situació es pot presentar fins i tot quan l'objecte de la concessió és un castell i el feudatari és un baró d'alt llinatge. Pel castell de Banyeres, que té del capítol de Barcelona, Mir Llob Sanç paga, per exemple, «tres eminas de forment, cinc sesters de vi i una mitgera d'oli». BONNASSIE, P. *Catalunya mil anys enrera*, v. II, p. 194.

(258) Arxiu Capitular de Girona, *Cartulari de Sant Feliu. Índex cronològic*. f. 163v.

(259) VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, vl. XII, ap. 28, pp. 268-269, i Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original, núm. 90 i Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro, Llibre III, fs. 2110-2111, núm. 455.

(260) Arxiu Capitular de Girona, pergamí núm. 125. MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. vol. II. part II, dct. 435, pp. 586-589.

Arnau totes les controvèrsies havien desaparegut, però no era així. La mort de Bernat Gaufred tornà a disparar els plets entre els seus parents i descendents i el cenobi. El 1099 el monestir de Sant Feliu de Guíxols tornava a tenir *altercatione, placita cum Raymundo Gaucefredi*⁽²⁶¹⁾ *atque cum suis parentibus et amicis... de ipsa castellania Benedormientis castri,* [Trad.: controvèrsies, judicis amb Ramon Gaufred i els seus parents i amics sobre el castell i la castellania de Benedormiens] que finalitzà amb la consabuda *convenientia quam facit de sepe dicto castro*⁽²⁶²⁾.

El març del 1103 el monestir hagué de comprar, finalment, per vint unces d'or en espècie, a Ramon Berenguer III⁽²⁶³⁾ l'actuació comtal en el seu favor, igual que les que féu la comtessa Ermessenda. A més es torna a repetir el fenomen de la donació del 1014, amb l'agreuament que ara són dues les donacions que es reconeixen: la de Sunyer i Riquilda i la de Ramon Borrell i Ermessenda, per bé que ara el comte reconeix rescatar els drets del monestir:

Itemque cumque predia vel donaria unusquisque predecessorum nostrorum venerabilium comitum, videlicet: Sunnarius comes et Rechellis comitissa, atque Ermisendis et Raimundus vir eius, huic iam dicto almi martiris Felicis monasterio

[Trad.: Els predis i béns que lliuraren i concediren al monestir, en honor al màrtir Sant Feliu, pel remei dels seus pecats, salut i ànima, cadascun dels nostres predecessors en els comtats, és a dir: els comtes Su-

(261) Ramon Gaufred era parent de Bernat Gaufred, la coincidència del patronímic: Gaufred, i el fet que la conveniència tracti del castell de Benedormiens i els seus drets, que havien pertangut —en part, com a mínim— a Gaufred Vidal, pare de Bernat Gaufred així semblen indicar-ho. Afegim, a més, que Ramon De Basella, espòs d'Ermessenda Oliver, filla d'Oliver Bernat i néta de Bernat Gaufred disposa en el seu testament del castell de Benedormiens: *quod uxor mea Ermessindi teneat et possideat... cum ipso castro de Arado atque cum ipso honore cum dimissi Sancte Mariae omnibus diebus vitae suae et post obitum suum remaneat ipsum castrum de Arado cum omnem honorem Canonicae Sanctae Mariae...* —vid. Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro. Llibre III, fs. 2111-2116, núm. 456—. El llinatge de Bernat Gaufred considerarà el castell d'Aro o *Benedormiens* com a propietat patrimonial seva, i era posseït successivament per diversos membres del llinatge, com era habitual a l'època.

(262) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 1, p. 211. que el treu d'A. CANO; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 43r.—44r.

(263) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 2, pp. 211-212. que el treu de CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 46-47.

(264) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 2, pp. 211-212. que el treu de CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 46-47.

La torre del Corn, peça clau en el sistema defensiu del monestir. En la fotografia s'ha suprimit l'edifici conventual, construït en el segle XVIII, per tal restituir, en la mesura del possible, la impressió original que causaria la seva enorme alçada, tot i estar estroncada actualment. (Fotografia: L.G.A.).

pro remedio peccatorum suorum vel salute vel requie animarum contulerunt aut certe reliquerunt, firma et incontaminata subducimus, prelibati monasterii usibus omni tempore commanere decernimus⁽²⁶⁴⁾

L'actuació no era gratuïta, Ramon Berenguer accepta una mula: *unde mulam viginti uncias auri valentem a Stephano abate suisque monachis, hoc nobis digne postulantibus recipere curavimus.*

La intervenció del comte Ramon Berenguer fou efectiva. Uns mesos més tard, pel setembre del 1103⁽²⁶⁵⁾, Oliver Bernat de Pals —el fill de Bernat Gaufred— restituïa al monestir de Sant Feliu de Guíxols les possessions que li retenia, i que havien estat de la seva família. L'actuació i amenaces dels bisbes Bernard de Girona, Arnau de Vic, Bernat de Toledo i el llegat papal, Ricard, juntament amb la intervenció del comte Ramon Berenguer havia fet efecte. Les vint unces d'or en espècie no eren vanes, ni les excomunionis papals menyspreables, i el monestir tornava a veure reconeguts els seus drets i a disposar dels seus béns.

Oliver Bernat de Pals morí aviat, el 1105, si hem de fer cas de la notícia que dona A. Cano⁽²⁶⁶⁾. El seu gendre Riembau de Basella, casat amb Ermessenda, la filla d'Oliver Bernat de Pals, heretà la direcció del llinatge i desconec si tingué problemes greus amb el monestir sobre la possessió d'aquests drets tan llargament disputats⁽²⁶⁷⁾. Riembau de Basella morí sense fills el 1132 i en el seu testament llega tots els seus béns i drets a la Vall d'Aro a la Canonja de Girona:

(265) *Liber privilegiorum maior*, Arxiu Capitular de Girona, fs. 8r-10r. GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 212 i ss. que el treu de CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 48-50r.

(266) CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 50v-51r.

(267) Alguns qüestió degué haver-hi, ja que un document del 1145, la sentència al plet que el bisbe i la Canonja de Girona mantenien amb el monestir de Sant Feliu, menciona un acord al qual arribaren Riembau de Basella i el monestir, diu així: *De excambatione quam fecit Reamballus cum monachis Sancti Felicis iudicaverunt ut supleat episcopus quod non complevit Reamballus et si noluerit supplere reddat illis quod suum est et recuperet quod illis a Ramballo datum est, detractones quas fecerunt homines super Sanctum Felicem quas abbas et monachi clamant...* GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 215-216. que el treu d'A. CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 63v-64v.

*Hoc est iudicium quod iudicaue-
runt Bernardus Gerunden' sacrista, et Gui-
llermus de Colonico iudex super querimonijs et
altercationibus quas habebant ad inuicem Beren-
garius Gerunden' Episcopus et canonici eius, et
Berengarius Guixalensis Abbas et monachi eius.
Primum namq; iudicauerunt prefati iudices in
honore sancti felici Episcopum et eius Canonicos
nullam fabricam debere habere, quoniam Ream-
ballus in ultimo positus ab obligatione sue testa-
tionis honorem sancti felici penitus sequestra-
uit, salvo tamen iure possessionis et laborationis*

Foli 64 del manuscrit d'A. Cano (fragment).

*ad Sanctam Mariam Sedis Gerun-
dae suaeque Canonicae dimitto ip-
sum meum castrum de Arado, cum
ipsa ecclesia quae ibi est, et cum ip-
sa turre quae ibi est edificata et cum
ipsis casis et ipsis muris construc-
tis et cum omni ipsa villa quae in
circuitu est et cum omnibus ad se
habentibus et pertinentibus; et ip-
sum totum honorem integriter
quem habeo in parrochia et in ter-
minio Sanctae Mariae de Fenalis,
pariter illum honorem supra scrip-
tum Sancti Felici. Hoc sunt terras,
vineas, hortos, arbores multis gene-*

[Trad.: Llego a la Seu de Santa Ma-
ria de Girona i la seva Canonja el
meu castell d'Aro, amb la seva es-
glésia, la torre que allà està cons-
truïda, amb les cases, muralles i la
vila que és en la seva jurisdicció
amb totes les seves pertinences. Lle-
go, també, totes les meves posses-
sions que tinc, juntament amb Sant
Feliu, a la parròquia de Santa Ma-
ria de Fanals, això és: terres, vinyes,
horts, arbres de tota mena, cases,
homes, dones, censos i els impos-
tos acostumats, boscos i garrigues,
prats i pastures, estanys i mars,

ris, mansos, mansiones, homines et feminas, censos et usaticos, silvas et garrigas, prata et pascua, stagna et maria, et portus et senioraticos, montem et planum, heremum et condirectum, vieductus et reductus, et omnia in omnibus. Ipsi milites et homines qui aliquid tenent de praedicto honore quem dimitto praedicta ecclesiae Sanctae Mariae et suae canonicae per me Raiambaldum serviant ipsi Canonicae sicuti mihi facere debent. Hunc praedictum honorem et praedictum castrum dimitto Sanctae Mariae et suae Canonicae tali sub convenientia quod canonici eiusdem ecclesiae non habent licentiam nec potestatem vendendi, dandi neque impignorandi vel commutandi episcopo, nec comiti, neque vicecomiti neque alio alicui homini vel femina, sed semper praedicta canonica habeat, teneat et possideat in perpetuum in dominio. Et hanc supradictam guirpitionem praedicti honoris quam ego Raiambaldus facio praedictae canonicae Sanctae Mariae facio cum consilio et laudamento atque mandamento uxoris meae Ermessindis⁽²⁶⁸⁾.

Semblava que, desaparegut el llinatge de Pals, la quietud devia caracteritzar la possessió del domini i del patrimoni del monestir de Sant Feliu de Guíxols, però la Canonja de la Seu de Girona havia heretat les possessions i drets a la Vall d'Aro del llinatge de Pals.

peatges de tot tipus, muntanya i pla, erm i conreat, camins d'anada i tornada i tot el que allà tingui. Que tots els cavallers i homes que tenen per mi, Riembau, alguna part de les possessions que llego a l'esmentada Seu de Santa Maria que la serveixin a ella com m'ho feien a mi. Llego l'esmentat castell amb aquesta restricció: que els canonges no puguin vendre, donar, empenyorar o permutar ni amb bisbe, ni comte, ni vescomte ni cap home ni dona, sinó que la Canonja ho tingui sempre en el seu poder. Aquesta donació que jo, Riembau, faig a la Canonja de Santa Maria és amb el consell, aprovació i manament de la meua dona, Ermessenda].

(268) Arxiu Capítular de Girona, Pergamí original, núm. 218, i Arxiu Capítular de Girona, Pabordia d'Aro, Llibre III, fs. 2111-2116, núm. 456.

La canonja de Girona, que ja posseïa béns a Calonge⁽²⁶⁹⁾ i Malvet⁽²⁷⁰⁾, passava de ser un antic aliat dels interessos del monestir, enfront del llinatge de Pals, a convertir-se en rival dels drets monacals a la vall.

Tornaren els plets. El 1145 el sagristà Bernat i el jutge Guillem sentencien un plet entre el bisbe i la Canonja de Girona contra el monestir de Sant Feliu sobre els drets que els primers posseïen⁽²⁷¹⁾, i que els pervenien de Riembau de Basella⁽²⁷²⁾. El 1199 Pere Cursaví, sagristà del bisbat de Girona tornà a fallar un plet entre la Canonja de la Seu de Girona i el monestir de Sant Feliu sobre possessions a la Vall d'Aro⁽²⁷³⁾. Els plets continuaren fins, gairebé, la desaparició del monestir⁽²⁷⁴⁾.

Per una ironia del destí, que féu la Canonja de la Seu de Girona hereva dels drets del llinatge de Pals, el monestir veié disputat, a la Vall d'Aro, el seu domini i controvertits els seus drets durant tota la seva història, des dels volts de l'any mil fins a la seva desaparició el 1835.

(269) Recordi's la donació que fan, el 945, els comtes Sunyer i Riquilda a la Canonja de la Seu del seu alou a Calonge, MARCA, P. de i BALUZE, E.; *Marca Hispánica*, ap. 80, cols. 856-857.

(270) El 1084, un cert Adalbert Ramon dóna a la Catedral de Girona les seves propietats a Malvet, Calonge i altres llocs. Pergamí original núm. 97, Arxiu Capitular de Girona. Vid. Pergamí original núm. 96, Arxiu Capitular de Girona. El 1131 la Canonja rebia «l'honor» de Malvet. Arxiu Capitular de Girona, pergamí original núm. 211.

(271) GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 215-216. que el treu d'A. CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 63v-64v.

(272) El document diu *propter recognitionem quam Reamballus fecit de ea Sancte Marie in infirmitate positus qua obiit... De excambatione quam fecit Reamballus cum monachis Sancti Felicis iudicaverunt ut supleat episcopus quod non complevit Reamballus et si noluerit suplere reddat illis quod suum est et recuperet quod illis a Ramballo datum est, detractiones quas fecerunt homines super Sanctum Felicem quas abbas et monachi clamant...* GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guíxols*. ap. 3, pp. 215-216. que el treu d'A. CANO, Alonso; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. fs. 63v-64v.

(273) Arxiu Capitular de Girona, *Liber privilegiorum maior de Sant Feliu de Guíxols*, f. 34r-v.

(274) La memòria dels assessors jurídics del capítol en les disputes contra el monestir de Sant Feliu sobre els béns a la Vall d'Aro, en lletra dels segles XVII-XVIII, de l'Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro, Lligalls diversos. Inventari de Savarrés, n'és un bon exemple.

APÈNDIX DOCUMENTAL

—NÚM. 1—

921, octubre, 8.

Trasllat fet pel notari Guillem Ricard, de l'adveració sacramental de la reconstrucció del document de venda entre Sendered i la comtessa Garsenda d'un alou a la Vall d'Aro per trescents sous.

[A] Original perdut.

[B] Còpia perduda, ex A.

[C] Trasllat notarial del 1411, avui perdut. ex B.

D. Arxiu Capítular de Girona. Còpia del s. XVII. Pabordia d'Aro. Llibre III, ps. 2105-2110, n° 454. Ex C?.

Transcripció ex D.

Hoc est trans/latum fideliter sumptum Gerunde vicess/ima prima die mensis julii anno a nativitate / Domini Millesimo quadringentessimo / undecimo cum autoritate et decreto venerabilis Domini / Guillemi Ricardi Licenciati in legibus iudicis / ordinarii Gerundae a quodam publico instrumento cu/ius tenor sequitur est talis:

Conditione sacra/mentorū ad quas ex ordinatione S. Rettocin/do, et Petrone, et Siffredo et Muliemundo iudices / et in praesentia Frodonio et Fredaldo sacerdotes / et Reccocindo lebita et laicorum Navio, Ugone, Mi/ro, Teualfredo, Egila, Benigno, Audino, Audegario, / Agila, Teudardo, Montebor et Eldoardo sai/one, et aliorum multorum, hominum / qui ibidem aderant testificant testes prolati quas prae/fert Gercindes comesa in faciendo supradictos ju/dices pro repparandum suam scripturam quod / perditam habet et hac sunt nomina testium / qui hoc testificant sicut et iurant id est: Sesuldus / presbiter, Teudaledus, et Addaulfus, Hichila et / Gudiselo jurati aut dicimus in primis per De/um patrem omnipotentem et per Jesum Chris/tum filium eius Sanctumque Spiritum qui / est in Trinitate unus et verus Deus, et per re/liquias sancti Sagismundi regis et marti/ris domini nōstri Jesuchristi in cuius hono/re basilica fundata est in territorio Ge/rundense, in termino de Valle Arbutias, supra / cuius sacrosancto altario has conditiones / manibus nostris continemus vel jurando con/tangimus quia nos suprascripti testes simus / et bene nobis cognitum a te, et videndum in veri/tate de ipsa scriptura vinditionis quod ista Ger/cindes comesa dicit quod praedic-

ta⁽¹⁾ perditam ha/bet, quod quondam Senderedus ei fecit de alaude / qui est in territorio Gerundense, cui vocabulum / est Arat, et in territorio Barchinonense / alios alaudes. Ego vero Sesuldus presbiter eam legi / et relegi plures vices et legibus erat firmata de / manu de quondam Senderedo, signum impres/sione facto, et de alios firmatores signum impres/sionis facientes et scripsit eam Genesius presbiter / et omnem testium firmitatis ipsius scripturae / firmiter novi videndo et religendo et nos Teuda/letus, et Addaulfus, Hichila et Gudisclo eam au/divimus legentem et relegendem plures vices et / omnem testum firmitatis ipsius scripturae / firmiter novimus audiendum et in nostra preasentia / fuit lecta et erat in certio eadem scriptura vindic/tionis.

In nomine Domini. Ego Senderedus / vinditor tibi Gercindes come-sa, emptrice, per / hanc scriptura vindictionis me vindo tibi in / comitato Jerundense, infra fines de valle Araze, / vindo tibi alaudem meum quod ego emi de te / ipsa emptrisse et habet ipse alaudes affrontatio/nes: ab oriente in rio que dicunt Lubricato, / et in ipsa Petrafita qui est in ipso prato quae dicunt / Adrabaldo, et in ipsa Rocha quae dicunt Rotun/da et descendit usque in mare, et de meridie / usque in montem quae dicunt Torsa, et de occi/duo in termines de Lagostaria et de cirtii in / termines de Romagnano. Vindo tibi ipso prae/dicto alaude cum suis villaribus id est: domos, / curtes, hortos, terras, vineas, cultis et incul/tis, pratis, pascuis, silbis, garricis, aquis, aqua/rum viaductibus vel reductibus in omnia et in / omnibus quantum infra termines de praedicta / valle habeo vel habere merear, quantum ego / emi de te sicut in ipsa scriptura resonat quod / tu michi fecisti, sic tibi ipsud omnia vindo ab in/tegre, et in comitato Barchinonense, in Vallen/se, iterum tibi vindo omnia quod ego emi de te, / ipsa cultum et incultum in omnia et in om/nibus quicquid dici aut homo nominari po/test, quantum ego de te ipsa ibidem emi, et / in mea resonat scriptura emptionis quod / tu ipsa michi fecisti ipsud omnia tibi vindo / ab integre cum illorum affrontationes cum / exios et regressios illorum, in propter praetio soli/dos tercentos, quod tu emptrix michi dedisti et / ego vinditor de praesente manibus meis accepi / et nichil que de ipso praetio apud te emptrice non / remansit, est manifestum quem vero praedicta / haec omnia que tibi vindo de meo jure in tuo / trado dominio et potestate ab omni integri/tate, ut quicquid exinde facere vel judicare / quod volueris liberam in Dei nomine ha/beas plenam potestatem. Cum exio et regres/sio illorum a propio

(1) Guixat *predicta*.

quod ego vinditor, aut / ullusque homo qui contra hanc vendiccionem ven-
erit pro inrumpendum, aut ego venero non / hoc valeat vindicare sed com-
ponat aut compo/nam tibi ista omnia superius scripta quae ti/bi vindo
in duplo cum omni illorum in meli/oratione, et hanc vindictio inrumpi non
per/mittatur sed in omnibus firmis et stabilis / permaneat omnique tem-
pore et candelarium / ipsius scriptura habeat.

Facta vindiccionem octa/vo idus octobris, anno vicesimo quarto reg/nan-
te Karolo reie, filio Lodoici.

Signum / Senderedus Alaiamanus qui hanc vindictio/ne feci et fir-
mare rogavi, Signum Embolato / Aliamanus, Signum Guskafredus Alia-
manus, / Signum Servodei Aliamanus, Signum Hichi/la Aliamanus, Sig-
num Salamon Aliama/nus, Signum Addulfo Aliamanus, Signum / Ga-
disclo Aliamanus.

In Christi nomini Ge/nesius praesbiter Aliamanus qui hanc vindictio-
nem scripsi et subscripsi die et anno quod su/pa.

Nos vero suprascripti testes vidimus ip/sa scriptura in potestatem de
dicta Gersin/des comesa, et ego Sesuldus, presbiter, eam legi / et relegi
plures vices, et erat firmata legi/bus, signum impraessionis de praedicto
vin/ditore vel de praedictos firmatores et clusa / de praedicto scriba et
omnem testum fir/mitatis ipsius scripturae firmiter novi / oculis meis
videndo et nos alii praedi/cti testes: Teudaledus, Addaulfus, Hichi/la et
Gundisclio eam audivimus legentem / et relegendem et omnem testum
firmi/tatis ipsius scripturae firmiter novimus / et legibus erat facta et
firmata et ego / Gercindes, comesa, juro in Deum et prop/ter Deum et
per suprascriptas reli/quias Sancti Sigimundi regis et martiris, / quia ip-
sa scriptura quod isti testes hic / testificant sicut superius resonat per-
di/tam eam habeo et in paret et per nullam / fraudem nec per nullum
ingenium non / hoc dico nisi quia perditam eam habeo et in / paret et
habere vel invenire eam non valeo / et ea quae sc⁽²⁾ quescimus, recte et
verasciter testi/ficamus atque juramus per super hanc prae/fixum jura-
mentum in Domino.

Late con/ditiones sexto idus aprilis, anno primo / quod obiit Karo-
lus rex, qui fuit post Oddo/ni regi.

Resesuldus presbiter qui hunc / sacramentum fideliter juravi.

SSS⁽³⁾. SSS. Teud/alegus qui hunc sacramentum juravi. SSS (signe)/
Addaulfo. (signe) Hichila. (signe) Gudisclio qui hinc⁽⁴⁾ / hanc sacramen-

(2) Guixat *quae* sc.

(3) Guixat SSS.

(4) Guixat *hinc*.

tum fideliter juramus. / (signe) Geirsindes, comesa, qui hunc juramen/tum fideliter juravi. (signe) Teudifredo. (signe). / Ugone. (signe) Odino. (signe) Doderando. (signe) Audega/rio. (signe) Agila. (signe) Baldefredo. (signe) Sabado. / (signe) Teodardo. (signe) Benigno et Navius SSS. / SSS. Miro (signe) Recosindo levita. SS. SSS. (signe) Fre/doninus. presbiter (signe) SSS. Fredaldus presbiter. Isti au/ditores fuerunt. (signe) Eldoardo saione qui / hunc sacramentum fideliter recepi.

+ Petrus. + / Reccocindus filius Virigilli fideliter sus/cruxit et sacramentum recepit +. + Sis/fredus +. + Viliemundus +. + Endaleicus / lebita qui hanc conditione scripsi et + sub / die et anno quod supra.

Ego Guillemus Ri/cardi licenciatus in legibus, iudex ordi/narius Gerundae, huic translato cum suo ori/ginali fideliter comprobato auctoritatem / meam judicalem interpono pariterque / decretum.

Eg+o Guillemus de Colle, notarius / publicus, substitutus auctoritate regia a Jacobo / de Campolongo, publico civitatis baiuliae / et vicariae Gerundae suarumque pertinen/tiarum notarius, huic translato pro teste me / subscribo.

Eg+o Johannes de Fonte, / notarius publicus, substitutus auctoritate regia a Jacobo / de Campolongo publico civitatis baiuliae / et vicariae Gerundae suarumque pertinenciarum / notarius, traslato huius modi subscribo me pro / teste.

Eg+o Michael Petri, notarius publicus, / substitutus auctoritate regia a Jacobo de Campo/longo, publico civitatis, baiuliae et vicariae / Gerundae suarumque pertinenciarum notarius, / hoc translatum ab originali suo fideliter / sumptum et cum eodem de verbo ad ver/bum veridice comprobatum scribi feci / et clausi./

Lo encontraran en un plech petit dels Titols principals de la Valldaro.

NÚM. 2

939, gener, 18.

El bisbe de Girona Guiu permuta certs alous a la Vall d'Aro amb la comtessa Riquilda.

A. Original als Estats Units?

B. Còpia a l'Arxiu d'Arenys de Mar. Ex A.

C. Còpia mecanografiada. Ex B.?

Mn. Jaume Marquès i Casanovas, amablement, m'ha facilitat una fotocòpia de la còpia C.. Encara que ignoro el seu origen, sospito que ha de buscar-se en la còpia que féu el Sr. J.M. Pons Guri i posteriorment donà al Sr. Sobrequés. La còpia sobre la qual treballà el Sr. M. Riu tingué aquest origen, que imagino semblant a la còpia que m'ha arribat fotocopiada. L'actual arxiver de la catedral de Girona, Sr. G. Roura té en elaboració un treball on, possiblement, publicarà aquest document amb un estudi detingut de la tradició de les còpies⁽⁵⁾.

Citat RIU, M. *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers*. 'Excavaciones Arqueológicas en España' n. 88. Madrid. 1975. p. 14.

Citat. MARTI I CASTELLO, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona*. (Col·lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-1100). Tesi doctoral microfilmada. U.A.B. vol. II. part I, dct. 67. p. 34.

Transcripció ex C.

Textus legalium scripturarum insonat inde aeclesiasticis rebus / proprio consentiente episcopo vel clericis uniuscuiusque ecclesiae / commutationes terrae aeclesiasticae fiat quatenus et congruus honor / ecclesiasticus resultet et qui commutat minime gravi videatur se sus/tinere dispendie. Igitur ego, in Dei nomine Vvigo humilis Hierundensis / ecclesiae episcopus prospiciens iustam petitionem inlustram femina Ri/childe comitissa qualiter a nobis petit commutari sibi alaude nostrum / qui est in comitatum Hierundense, infra terminos de locum que vocant / Arazi, pro alium alaude quod ille habet in comitatum Impuritano, infra / terminos de Villa Palatiolo, una cum assensu canonicorum nostrorum vel / reliquorum bonorum virorum in eodem locum commorantibus iustis earum / precibus assensum prebentes, decrevimus hanc scripturam commutationis / nostrae et quo animo fieri atque legaliter roborari. Donamus itaque / in hac commutatione tibi Richilde comitissa alaudem nostrum supranomi/natum in valle Arazi, id est: casas, curtes, ortos, terras, vineas, molinis / molinaris, piscatoris, pratis, pascuis, silvis, carricis, pomiferis, arbori/bus, aquis aquarum, vieductibus vel redeuntibus omnia et in omnibus tam / adquisitum vel ad inquirendum. Et adfrontant ipsas ortes de Malveto: / de parte orientis in ipso torrente de ipsas figarias qui

(5) L'encapçalament de la fotocòpia està molt esvaït, malgrat tot es pot llegir «Còpia Pons Guri».

descendit de / ipso brelio et pervenit ad ipso exarto de / Bonelde, et de ipso exarto de Bonelde pervenit ad ipso exarto de Boiones et inde vadit ad curtes / de Pascaiale et pervenit usque in mare; de meridie per...(6) ipsa...(7) ma/re vadit usque in cannidello; et de occiduo vadit de cannidello usque ad / Petrafita, qui est in ipso prato iusta rio Arazi, et pervadit usque ad / ipso rio que vocant Lubricato et rio Lubricato ascendit usque ad ipsa / Roca Rubia; et de circi de Roca Rubia usque ad ipso brolio, quantum in / istas totas frontationes(8) includunt sic commutabimus tibi totum ab integre. / Et ipsos terminos de Olivos sunt de oriente in rio Lubricato, et de rio / Rubricato vadit in directum per ipsa petra usque ad ipso cannidello qui / est ad ipsa mare; et de meridie in mare usque ad terminos de Lacustaria; / et de occiduo vadit per ipsos terminos de Lacustaria usque ad terminos de / Roamaniano subtus ipsa ecclesia domum Sancti Stephani; et e circi / infrontat in terminos de Romaniano...(9) pervenit usque in rio Lubricato, / quantum infra istas totas afrontationes includunt sic commutamus tibi / ipsa medietate ab integre, hanc igitur ipsos alaude superscriptos si/cut in ipsis terminibus scriptis pro vestra commutatione vobis per/petualiter habenda vel possidenda atque dominanda tradimus ut in Dei no/mine ammodo et deinceps tam habendi quam commutandi seu vendendi necnon / et donandi cuicumque volueris licentia et potestatem tam tu quam succe/sores tui et perpetualiter potestatem habea/tis. Similiter et ea commutatrice pro hac commutationes quam a vobis recepi dono alaudem meum / qui est in comitatu Impuritano, in villa Palatiolo, a domum Sancte Mariae / Sedis Hierunda et vos domno Vvigo episcopo episcopo(10) atque universis ec/clesiae ipsius canonicis vestre videlicet diaconi subditis alaudem meum / qui mihi advenit per comparatione vel pro quacumque voce et afrontat / et* ipse alaude de orientis in terminio de Villadeid(11), vel in terminio de / Villa Caniano, et pervadit in termino de villar que dicunt Carrica usque / in flumine Fluviane; et de parte meridie infrontat in terminos de villa s** Cabanna...(12) sive et in termino de villa sancta Eulalia;

(6) Sic.

(7) Sic.

(8) Sobreliniada a mà la r.

(9) Sic.

(10) Guixat *episcopo*.

(11) A la fotocòpia sobrelineat a mà: *med* ?

(12) Sic.

* Guixat *et*

** Guixat *s*

et de occiduo / in terminio de villa Arenios, et pervenit usque ad terminos de villa Toma/no; de circi vero infrontat iam dicto Tomano et pervenit usque in termini/nos de Siuirana, et vadit usque in medio stagno supra villare que dicunt / Villa-deid, quantum infra istas totas afrontationes includunt ea habeo, / id est: inc⁽¹³⁾ casis, in curtis, in terris, in vineis, in ortis, in molinis moli/naris, piscatoris, pratis, pascuis, silvis, carricis, arboribus pomiferis, / olivaris, aquis aquarum, vieductibus vel redeuntibus, in omnia vel / in omnibus, tam adquisitum vel ad inquirendum, tam ad rusticum quam ad ur/banum. Haec autem omnia sicut supra nominata sunt pro ipsa commutatione / quam a vobis domno Vvigone episcopo Sedis Hierunda trado atque transfundo / et perpetualiter habenda concedo, ut ab hodierno die et in posterum libe/ram exinde habeatis potestatem habendi, posidendi necnon et iuste aeclē/siaticam consuetudinem vendendi seu commutandi. Ex hac autem commutati/one duaes⁽¹⁴⁾ scripturas fieri iussimus ex quibus unam vobis nostra manu / et clericorum nostrorum firmatam tradimus exceptus ipsas ecclesias qui / ibidem sunt fundatas, quod nos tinemus cum...⁽¹⁵⁾ decimis et primicis. / Aliam vero a vobis vel ceterorum bonorum hominum roboratam a vobis recepimus. Si quis autem contra hanc scripturae nostrae commutationis venire vel aliquid molestum agere, vel ipsam scripturam inrumpere conaverit hoc quod repetit et vindicare non valeat sed insupsimus vobis culpabiles, tam ego Vvigo episcopus quam successores mei et persolvere ipsum alaudem supranominatum cum omnibus ad se pertinentibus in duplum / quantum ad eo tempore valere potuerint. Similiter, obligo ego Richildis⁽¹⁶⁾ / comitissa pro ipso alaude pro ac commutatione trado...⁽¹⁷⁾ si anc / scripturam commutationis in eo tam ego quam aliqua persona a me et missa inrumpe/re voluerit hoc quod repeti vindicare non valeam sec potius ipso alaude / quam vobis commutatione dedi a vobis vel a successoribus vestris / in duplo restituere cogamur.

Concreta est igitur hae commutationis scriptura XV kalendas februarii, anno III regnante Ludovici⁽¹⁸⁾ rege, filio Karoli./

+ Vvigo Sacte Gerundensis aecclesiae humilis episcopus S. S. En-

(13) Guixat c.

(14) Guixat s.

(15) Sic.

(16) La tercera i escrita sobre e.

(17) Sic.

(18) Sobreliniada a mà la v.

nego / archilevita, subscribo⁽¹⁹⁾. Signe Gol⁽²⁰⁾ Seudovadus levita subscribo. / + Vuanta archilevita, subscribo. Signe Speraindeo le/vita, subscribo. Signe Sendedus levita, subscribo. Signe / Sonifredus archilevita, subscribo. Signe Golfredus levita, / subscribo. / Signe Arnustus levita, subscribo. Signe Bellus presbiter / subscribo. Signe Vuistumirus presbiter, subscribo. Signe Vuistumirus presbiter, subscribo. Signe Dala sub/diaconus, subscribo./

Signe Orloriis presbiter qui hanc commutatione scrip/si et (signe) sub die et anno quod supra.

NÚM. 3

1014, maig, 7.

Els comtes Ramon Borrell i Ermessenda donen al monestir de Sant Feliu de Guíxols l'alou d'*Spanedat*, situat als termes de Llagostera i de la Vall d'Aro.

[A] Original perdut.

B. Arxiu Capítular de Girona. Còpia del XVII. *Liber privilegiorum maior* del monestir de Sant Feliu de Guíxols. f. 3r-4r. Ex [A].

CANO, A., *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de la villa de Sanct Feliu de Guíxols*. Manuscrit del 1606. Biblioteca de Girona «Tomàs de Lorenzana». fs. 28r-29v. Ex A.?

Pub. MARCA P. de i BALUZE E.; *Marca Hispanica sive limes hispanicus, hoc est geographica et historica descriptio Cataloniae*. París. 1688. ap. 173, cols. 996-998. Ex A.?

Transcripció ex B.

Convenit omnium terrenorum quamuis sint excelentissimas potestates, illi colla / et mentis submittere cuius militiae celestis famulant dignitas seruitute, ob / id ergo. In Dei nomine, Raimvndvs, gratia Dei comes et mar/chio, simul cum dulcissima coniux nostra Ermesindes, comtissa: In corde / nostro tacite recolimus sanctorum patrum vestigia qui luxu seculi et / lenocinia calcauerunt, et pro amore Dei et remediis ani-

(19) Escrit a mà des d'ara fins al final del document.

(20) Guixat *Gol*.

marum / sua omnia distribuerunt, et memor nobis fuit illud verbum quod per / quemdam prudentem legentem audivimus: helemosina a mortem liberat animam et non permitit operarium suum ire in tenebris. Idcirco ego su/pradictus comes et supradicta cometissa donamus atque concedimus ad domum Sancti Felicis cenobii Guixalis situmque in pago Gerundense / supra litus maris alodem quem dicunt Spanedat, qui est in praedicto comita/tu infra terminos de Valle Arazi, vel de Lagustaria, et in Romaniano et / in ipsos Turnos, vel in Oliuos, et in Fenales, et in Colonico, et in Penedes, / vel infra illorum terminis que antecessores nostri quondam bonae me/moriae, Suniario comite et Richelles cometissa, dudum dederunt / a praedicto coenobio per scripturam donationis, et illa perdita fuit / pro sola negligentia, casu atque incuria et infestacione paganorum igne / combusta. Et pro hac occasiones de praedictum alode partem diminutum / est. Id sunt: casas casalis, hortis hortalis, arboribus pomiferis /^(v) vel inpomiferis, terris, vineis, siluis et garricis, molen dinis molinaris, cul/tum et heremum, lapides et fontes, glandiferis maioris et minoris, pra/tis, pascuis, aquis aquarum, ueductibus vel reductibus. Et habet ipsum / alode afrontationes, de parte orientis in ipsa / mare, et de meridie in ipsa / mare, similiter, et peruatit usque ad portum de Torsa, et de occiduo subiungit etiam termes de Rio C[laro] vel de Calid[a]s, et de c[irci] / ann[ec]tet cum termes de Acl[et] et pervadit vsque ipsos vance[llos] / de Romaniano et inde v[adi]nt usque in mare. Et ad[u] enit nobis hac omnia / tam per parentes quam per regni apice vel precepta regalia, et ad / Hermesindes per meum decimum. Quantum infra istas afron/taciones habemus vel habere debemus, de ipsum alode que dicunt / Spanitate vel quantum tractum fiunt de heremo per uocem spanitate / aut inde diminutum fuit vel fraudulenter abstractum, sic donamus / atque cedimus praefactum alode totum ab integro, cum exites et / regressios suos, vbicumque inuenire potueritis de praedictum alode / ad praelibata ecclesia, vt in earum iure irriuocabili modo perpetualiter / transfundimus. Sic iamdicti termini ambuit, vt abbas et ipsi mona/chi qui ibi Deo militant et successores eorum teneant et posside/ant, et per singulos annos tascha ad mensuram legitimam exinde / accipiant et re ditiones quas melius potuerant. Hoc facimus / propter remediis animarum nostrarum et de genitorum vel parentum / nostrorum et filiis ac filiabus. Qod si ego Raimundus, / supra dictus comes, aut ego Hermesindes, comitissa, aut vullus de pro/sapia nostra, aut vllus homo vel sexus foeminarum quod con/tra istam scriptam donationem aliquem litem intulerit, aut prae/facto alode exinde minuare voluerit aut fraudu-

lenter abstrahere / non hoc valeat vindicare⁽²¹⁾ quod cupit, sed in primis ira Dei incurrat /^(4r) et dauidicas maledictiones subiaceat. Et si sors illorum cum Da/tam et⁽²²⁾ Abiron que vius absorbit terra et sit maranata et sepultu/ram accipiat assini, et insuper in duplo exsoluere cogatur praefactum / alode cum sua melioratione ad praelibata ecclesia et in antea ista scri/ptura maneat inconuulsa modo vel omnique tempore.

Facta ista scri/pta donatione monsis⁽²³⁾ madii, anno .XVIII. quo Robertus francorum rex / regnare caepit in Francia.

Sig + num Raimundus, gracia Dei comes. Sig + num / Ermessindes comitissa. Nos simul in unum qui ista donatione fecimus, simul / cum filio nostro Berengario et testes firmare rogauimus.

Sig + num / Berengarius, filio Raimundo comite et Ermessindes. Sig + num Vdaldard mandata/rio filio condam Gaucefredi. Sig + num Siluio. Sig + num R. filio / condam Oliuani. Sig + num Senofred. Sig + num Bn. Sig + num Ar/mertius. Sig + num Bn. Adroario. + Gaucefredus Bernad. Sig + num / Gursad Eldemar.

Ego Guillelmus iudex huius edictionis tactu necessitate oculo/rum signoque inpresionis corroboro.

Subscripsit Levvardus presbiter et mona/chus qui ista donatione scripsit sub die et anno quo supra.

NÚM. 4

1047, febrer, 1.

Quixol, vidua de Gaufred Vida, fa execució testamentària del testament d'aquest i dóna a la Canonja de la Seu de Girona uns alous a Sant Martí Vell.

A. Arxiu Capitular de Girona. Pergamí original, n. 49.

Transcripció ex A.

In Christi nomine. Ego Chixul, uxor condam Gaucfredi Uitalis, et Guilelmi Adalberti et Petroni Arnusti Sancti Felicis et Ge[ro]ardi Seniuldi qui sumus tutores et aduocati elemosinarii de condam Gaucfredi / Uitalis. Manifestum est enim quia comendauit nobis sua elemosina et prece-

(21) Sobreliniada la v.

(22) Sobreliniada m.

(23) Sic.

pit nobis ut scripturam donationis fecissemus ad Cannonicam Sanctae Mariae sedis Gerunde et ad Cannonicam Sancti Felicis / martiris, cuius aecclesia sita est ante portam predictae ciuitatis, de ipsis suis alodiis quos ille habebat in comitatu Gerundense, in parrochia Sancti Martini Uetuli, in locis quod nuncupant uilla Pa/laciolo et uilla Ossar siue in Genes-
tedo. Et ego praedicta Chixul dono ad cannonicam Sanctae Mariae sedis supranominata in iam dictis alodiis ipsa mea auctoritate quaecumque habeo uel habere debeat propter remedium animae meae et animam condam uiri mei. Nos uero praescripti elemosinarii donamus praescriptis alodiis praefate Cannonice Sanctae Mariae et Sancti Felicis. Id sunt iam dictis alodiis: casas / casalis, curtis curtalís, hortis hortalis, terris et uineis, cultum et incultum, pratis, pascuis, siluis, garricis, arborum diuersis generibus, ueductibus et reductibus, tam acquisitum quam acquirendum / omnia et in omnibus quantum dici uel nominari potest, cum exitibus et earum regressiis et cum earum afrontationibus sic ille nobis iniunxit uel comendauit nos a serie conditionis pariter iuratum uel / comprobatum habemus ordinate iudice sicut lex est. Et per iam dicta uoce de nostro iure in potestate tradimus de praefatas Cannonicas ad proprio pro remedium animae condam Gaucfredi. Quod si nos do/natores aut ullus homo uel femina ex qualibet persona qui contra ista scriptura donationis uenerimus uel uenerit ad irrumpendum, non hoc ualeamus uel ualeant uendicare quod requisierimus / uel requisierit sed componamus uel componat predictis sanctis iam dicta omnia in triplo cum sua melioratione, et post modum praesens scripturam donationis in omnibus optineat robur.

Facta hoc scrip/tura donationis kalendas febroarii, anno .XVI. regni Henrici regis.

Sig+num Chixul. Sig+num Vitalis⁽²⁴⁾ Guilelmi Adalberti. Sig+num Petroni Sancti Felicis. / Sig+num Geroardi. Nos qui ista scriptura donationis fieri iussimus, fecimus, firmauimus et firmari rogauimus.

Ihesus Christus. Adrovarius presbiter qui ista scriptura donationis scripsit rogatus / die et anno quo supra.

NÚM. 5

1052.

Conveni entre l'abat Arnau de Sant Feliu de Guíxols i Bernat Gaufred. L'abat dóna en violari al dit Bernat Gaufred els

(24) Guixat *Vitalis*.

alous que ell i son pare donaren al monestir a Fanals, Tueda i a la riba dreta del Ridaura.

A. Arxiu Diocesà de Girona, Pergamí original, fons de Sant Feliu de Guixols.

B. Arxiu Diocesà de Girona, Còpia del XIX, en paper, fons de Sant Feliu de Guixols, ex A.

Pub. MARTÍ I CASTELLO, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. (Col·lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-1100)* Tesi doctoral microfilmada. U.A.B. vol. II. part I, dct. 239, p. 226-228.

Transcripció ex A.

Notum sit omnibus hominibus quod ego Arnallus abbas Sancti Felicis Gixalensis dedi Bernardo Gaucefredi per uiuolar[ium] alodium Sancti Felicis iam dicti de Fenals, unde pater eius Gaucefredus et Bernardus iam dictus / se euacuauerunt in potestate Sancti Felicis et nostra cum ipso alodio de Toueda, quod pater illius dimissit solide iam dicto Sancto Felici similiter per uiuolarium, exceptus illud alodium sancti Amanci vel de Bouitis quod restituimus per tenedonem ad proprium. Simili modo concessimus illi per uiuolarium illud alodium quod ipse per scripturam donacionis libenti animo dedit sepe dicto Sancto Felici causa mercedis / omnis prelibati uiuolarii, scilicet omne illud quod habebat aliquo modo citra rivum Aradis, sicut ipsa aqua discurrens terminat usque in mare, siue cum aliis affrontacionibus ad ipsum alodium perti/nentibus usque in iam dictum monasterium, tali uidelicet ratione ut dum uiuit teneat et possideat ad seruicium Sancti Felicis et nostrum, atque sit nobis et omnibus successoribus nostris fidelis sicut unusquisque homo / debet esse seniori suo, ac post obitum suum revertantur prelibata omnia sine ullo retentu et vinculo alicuius persone honorem, in ius et dominium sepedicti monasterii. Interim uero donet annuatim / per censum et tenedonem migeriam .I. legitimam olei ad capite iunii.

Facta est conueniencia in presencia domne Ermessindis comitisse, aliorumque multorum magnatum hominum Ierundensium / Barchinonensium atque Uallensium in anno .XXII. regni regis Enrici.

Sig + num Poncii Lobeti. Sig + num Guielmi Durandi. Sig + num Gaufredi Esclue. Bernar/dus leuita.

Sunt iusores rei Guifredus iudex, Gaufredus Audegarius, Ermengaudus Bernardi, Bernardus Otonis, Eneas Mironis, Gerallus uicescomes, Arlosconis, Berengarius Seniofre, / Gaucerandus, Witardus, Raimundus filius Guifredi iudicis, Adebrandus Gauceffredi, Guielmus Gaucefredi,

Miro Sendredi, Martinus Uiscafredi, Raimundus Arnalli, Gaucbertus, Beniamin, / Petrus Sesmiri, Bernardus Mironis et coaduatio aliorum hominum utrorumque sexium in/ ibi [gerencium].

Ego uero prelibatus Bernardus in presencia supradictorum hominum a potestate uestra accipio in iam dictum / uiuolarium et laudo atque conuenio dare predictum censum sicut superius scriptum est et ad obitum meum solide deliberare sepedicta omnia.

Sig+num Bernardi Gaucfredi, qui hanc conuenienciam feci. /

Istum vero oleum quando a Bernardo Gaufredi primitus fuit deditus Sancto Felici ante portas ecclesiae accepit eum Guilmus, sacrista, in presencia Iohannis, Tedmari, Petri, Bernardi, Mironis Sendredi, Beniamin, / Petri, Sesmundi, Otonis, Richulfi, Godafredi, Gondemari, Gaucberti, Gonefredi, Bernardi, Sesmundi, Martini, Gaucberti, Garsies, Ysarni, Seniofredi, Martini, Arnalli, Bernardi, Guilemi Du/randi, Suniari, Bufa, Viuas, Bernardi, Petri Ballomar, Bonifilii, Guifredi Uiuani, Bermundi, Geralli Escaravat, Arnalli, Moratonis Sesolfi, Bonifilli Uisca[fredi], Isarni Satamat, Wifredi Analeg, Lotaz Lobatonis, Adalberti Mascaboues, Vitalis Lobeti, Seniofredi Berengarii et Guielmi frater eius, Reimundi Cerd... atque Cecili.

Subscripsi Petrus presbiter, qui hanc scripturam concessionis atque [conueniencie] scripsi die .XVII. kalendas ianuarii annoque prefixo.

NÚM. 6

1058, abril, 3.

Adebrand ven al levita Adalbert son alou de la vall de Calonge, a Riufred, i altres llocs per vint-i-un mancosos de Barcelona.

[A] Original perdut.

B. Arxiu Diocesà de Girona còpia del *Cartoral de Carlemany*. p. 350-351. ex A.?

Pub. MARTI I CASTELLO, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. (Col.lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-1100)* Tesi doctoral microfilmada. U.A.B. vol. II. part I, dct. 257, p. 258-259.

Citat: BOTET I SISO. J.; *Cartulari de Carles Many*. 'Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras'. Barcelona. t. III (1905-1906) n° 119.

Transcripció ex B.

[I]n nomine Domini. Ego Audebrandus / uenditor sum tibi Adalbertus leui/ta. Per hanc scripturam uenditionis mee uindo tibi alaudem meum proprium / quod ego habeo in comitatu Gerun/dense et est in ualle Colónico, in par par/rochia Sancti Martini, in locum quem / dicunt Riu-fred uel in aliis locis / que infra ipsa parrochia sunt. Id est: / ipso manso que ibidem est, cum ipsa / terra que ibidem est et cum ipsas a/rbores que ibidem sunt, uel cum ipsas / affrontationes de ipsa terra; et ipsa / uinea de ipso Lauador, cum ipsas / affrontationes; et alias uineas ad ip/sas Pruneres et alias uineas prope Sancti Martini, et ipsas terras cum ipsas / uineas que ego habeo in cunctisque / locis que ibidem sunt uel cum / ipso genere arborum. Et habet affronta/tiones ad ipsum alodium cum ip/so manso et cum ipsas terras uel uineas in cunctisque locis qui ibi/dem sunt: de orinte* in terra de meos here/des uel in ipso mare; de meridie in / Roca Fort uel in ipso castro Barre; / de parte uero circii in parte de Cega/taria uel ad ipso furn; de occiduo / in ipso pugo in terra de Seuiscres uel / in ipso Rochet. Quantum infra / istas quatuor affrontationes in/includunt uel resonant sic uendo / tibi ipsum alaudem suprascriptum / cum ipsas affrontationes. Quod si / ego uenditor aut ullus homo uel / femina qui contra ista scriptura uenerit / ad irrumpendum non hoc ualeat / uendicare quod requirit sed compo/nat in duplo cum omnes uas inme/liorationes et in antea ista scriptura / firma permaneat omnique tempore.

Facta ista carta uenditione —III— nonas aprilis, anno —XXVII— regnante Enrico rege.

Et est ipsum precium mancosos —XXI— de Barchinona per ipsum laudem suprascriptum.

Sig + num Audebrandus, qui istam scripturam fieri iussi et testes firmare rogavi. Sig + num Vives. Sig + num Ermengau. Sig + num Deusdeo.

+ Raiumundus sacer, qui istam cartam scripsit sub die et anno SSS quo supra.

NÚM. 7

1063, maig, 5.

Els esposos Guisad i Audenda venen als esposos Amat i Adalais una vinya a Santa Cristina d'Aro, en el lloc de Rusalleda, per dos mancosos d'or de Barcelona.

* Sic.

A. Arxiu Capitular de Girona. Pergamí original n. 61.

Pub. MARTI I CASTELLO, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. (Col·lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-1100)* Tesi doctoral microfilmada. U.A.B. vol. II. part II, dct. 271, p. 287-288.

Transcripció ex A.

In Dei nomine. Ego Vvisado et uxor mea Audinda, femina, venditores sumus uobis Amato et coniux tua Adalez, femina, emptores. Per ac scriptura uenditionis / nostre uendimus uobis uinea cum terra ubi est edificata, qui est hec omnia in comitatu Ierundensi, intra parrochia et terminum Sancte Christine cuius dicta est Arazi, / in locum que dicunt Ruscaleta. Qui mihi aduenit a me iam dicto Vvisado per parentorum aut per qualicumque voce. Et a me predicta Audinda per meum .Xmum. aut per quali/cumque uoce. Afrontat predicta terra et uinea : a parte orientis in terra Guifredi Sesmundi et ex heredibus suis; de meridie in terra de Bernardo Arnalli et Guifredo / Gonmari et de Remundi Sesmiro; de occiduo in terra de Ioannes Furtoni et ex suis heredibus; de circi in terra et uinea⁽²⁵⁾ de Ioannes Godremundi et de Remundi Spargi. Quantum in/fra iste tote afrontaciones includunt et includitur sic uendimus uobis predicta terra et uinea totum ab integrum, cum exitibus et regressibus suis, cum omnia ienera arborum qui ibidem sunt / propter precium mancusos —II— ex auro Barchinone monete. Et est manifestum quem uos predicta omnia de nostro iure in uestro tradimus dominio et potestate ad facere quod uolue/ritis, quod si nos uenditores aut ullus homo uel femina qui contra ista scriptura uenditione aut ullus homo uenerint aut uenerimus pro irrumpendum non hoc ualeat uindica/re quod requirint aut requisierimus sed componant aut componamus predicta omnia in triplo et inpost modum uero ista scriptura uenditione in omnibus obtineat roborem /

Facta ista carta venditione .III. idus madii, anno .III. regni Philippi regis.

Sig(+)num Vvisado, Sig(+)num Audinda femina, nos qui ista / scriptura venditione fieri iussimus et firmauimus et firmare rogauimus. Sign(+)um Isarnus Refredi proli. Sign(+)um Guilielmus proli Amati.

(25) Sobreliniat et uinea.

Sign(+)um / Gauzberto Guilielimi. + Petrus ipodiaconus.

Subscripsi Isarnus presbiter, qui hanc scripturam uenditionis scripsit cum literas superpositas in regulo .V. et subscripsit die et anno quod supra.

NÚM. 8

1064, gener, 27

Publicació del testament de Guitard, levita i jutge, amb jurament de testimonis sobre l'altar de Sant Just a Sant Feliu de Girona.

A. Arxiu Capítular de Girona, Pergamí original n. 64.

Pub. MARTÍ I CASTELLO, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. (Col·lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-1100)*. Tesi doctoral microfilmada. U.A.B. vol. II. part II, dct. 274, p. 293-300.

Transcripció ex A.

In nomine Domini. Hec sunt condictiones sacramentorum facte presentibus domno Arnallo Dalmacii, clerico, et Adalberto Guisadi, et Berengario Gaucfredi, et Bernardo Baronis, et Gualtero, et Adalberto Galauonsi, et Bernardo / Mironis, et Bernardo Guifredi, et Guilelmo Suniarii et Bonucio, sacrista, et Guilelmo Gualterii, clericis, et aliis hominibus, ordinante Petro Guilelmi iudice. Testificati sunt testes quos profuerunt Iohannes clericus / et Petrus Blidgeri, clericus et scriba, ad comprobandum ultimam voluntatem Guitardi, levite et iudicis, testamento aeditam. Et hec sunt nomina testium qui hoc testificantur et iurant: Remundus presbiter, et Remundus Guilelmi laicus./

Nos prefati testes unum dantes testimonium iuramus et testificamur per trinum et unum Deum et super altare Sancti Iusti, quod situm est iuxta aeccliam Sancti Felicis ante portas ciuitatis Gerunde, quia nos uidimus et audi/uimus et presentes ibi eramus quando condamn prelibatus Guitardus, levita et iudex, ordinavit suam ultimam uoluntatem per suum testamentum a se roboratum et confirmatum, per quod constituit ut essent sui elemosinarii et manu/misores, videlicet Remundus, archidiaconus, et Guilelmus Guifredi, clericus, et Iohannes, clericus, et Petrus Blidgerii, presbiter, et Petrus, monachus Sancti Felicis Gissalensis, et Arnallus, frater ipsius Guitardi testatoris, quos constituit / ut essent sui elemosinarii ut si mors illi euenisset, sicut et fecit, haberent potestatem distribuere omnia que habebat in aecclisiis, in sacerdotibus et pauperibus uel quibus ipse iniunxit. In primis concessit ad / Canonicam Sanc-

tae Mariae sedis Gerunde omne alodium suum qod habebat in uilla Olivars, quod mater sua ibi reliquid, id est quartam partem tocius iam dicte uillule in terris, et vineis, et domibus et in omnibus suis / pertinenciis. Et item concessit omnia alodia que sunt in ualle Aradis, ab ecclesia Sancte Christine usque ad terminum parrochie⁽²⁶⁾ Sanctae Mariae de Filafanis, iam dicte Canonice Sanctae Marie cum domibus, et terris, / et uineis, et hedificiis cum earum pertinenciis omnibus. Postea concessit suas domos Gerundenses cum omnibus earum hedificiis et pertinenciis suo filiolo Arnallo, ita ut sit clericus eiusdem Sanctae Marie et ut / teneret et haberet predictas domos cum predictis omnibus in servitio Sanctae Mariae; et si predictus Arnallus, filiulus suus, mortuus fuerit similiter fiat de altero filio iam dicti Arnalli qui sit clericus; et si iste mortuus / fuerit similiter sit de alio qui sit clericus; et si omnis ista posteritas celaris defecerit fiant similiter de suis nepotibus filiis, scilicet: Bernardi Tedmari et Guisle clericis, qui non portent arma umquam; / et si isti defecerint sint de aliis clericis filiorum Amati et Adaleizis qui umquam non portent arma; si uero omnes isti defecerint fiant solide et libere canonice prefate. Et concessit ad Sanctum Felicem Guissalensem / omnia sua sacraria cum uasculis que sunt in predictis sacrariis cum aliis terris, et uineis et mansibus que sunt sub prefata ecclesia usque ad mare et usque ad ipsa Toueda, in tali ratione ut donent predicti / elemosinarii ad Remundum Guilelmi modium .I. uini. Et omnia sua peccora eiusdem uallis reliquid predicto Sancto Felici, et ex his peccoribus tria Remundo Guilelmi et tria Gaucfredo Dalmacii. / Et precepit dare suum aurum Matfredo clerico, id est .XIIII. mancosos ueteres et .XI. novos de blad quem habebat in predicta valle, in cigar de Sancto Amancio et in ecclesia de Fenals, et quod defecerit adimpleant / ei de annona quam habebat in predicta sacraria de Fenals. Et reliquid ipsa sua uascula omnia que erant in predicta sacraria Sancte Mariae de Fenals iam dicto Sancto Felici. Et medietatem uini quod est / in predictis sacrariis dimitto Canonicae prenominate Sancte Marie. Alteram uero medietatem iam dicto Sancto Felici. Et medietatem omnium suorum peccorum que custodiebat Morato, baiulus suus, reliquid Olibe suo / baiulo. Et presbiteris Sancte Marie de Fenals duas capras uni et alteras .II. alteri. Alia uero que remanent reliquid Sancto Felici. Et concessit coenobio Sancti Michaelis archangeli de Crudiliis omne suum alodium quod / habebat intra terminos parrochie Sancti Martini de Iafar, ita ut donent Uenrelo custodi suo quatuor sestarios uini

(26) Sobreliniada la e.

et tres de blat predicti elemosinarii. Alii fructus qui remanent sint predicti Sancti / Michaelis. Et ad oleum predicti Sancti Martini reliquid omnia sua peccora que habebat in iam dicta uilla Iafar. Et uascula que ibi erant reliquid Sancto Michaeli iam dicto. Et iussit de suo pullo caballino / qui erat in Calidis sub custodia Guilelmi Remundi si quid defuerit de predicto debito auri reddere predicto Matfredo. Et iussit reddere debitum quod debebat ad Sento et ad Bonastrugh ebreos de sua equa / rufa que erat in Calidis que pregnans erat. Et hoc quod remanserit sumatur a predictis manumissor[ibus] et donetur sicut ipse precipuisset. Et uachas suas, quas domnus Aeneas et domna Guisla ei dederunt / pro eorum mercedem que sunt sub eorum custodia, reliquit eas omnes eidem Enea et domne Guisle. Et omne suum explet de pane et uino quod habebat in Macaned, ad ipsas heremos, remaneat ad Gaudbertum Guilelmi clerici. / Et precatus est domnam Almodem comitissam per Deum ut redderet eidem Gaucberto mulam eius quam habebat. Et omne expletum de pane et uino quod habebat in Furtiano dimisit Sancto Petro de Rodis. Et omnes suos porcos / quos ibi habebat reliquit Adalberto ministro suo et sue uxori. Et ipsa sua uascula de Lampadiis reliquit eidem Sancto Martino ad lumen olei. Et reliquid Sancto Laurentio de monte castri Bodir omne suum alodium quod evenit / ei tam ex patre suo quam ex matre sua, quod est intra terminos parrochie Sancti Felicis de Beuda, exceptis duabus uineis quas reddiderat ei Arnallus, frater suus, ipso anno et istas uineas reliquid predicto filiolo suo / Arnallo cum earum uino. Et reliquit presbiteris Sanctae Mariae unam almoceliam nouam cum hoc quod remanserit de precio uendite eque rufe predictae per missas anime meae. Et iussit uenundari suam mulam et unam alteram almoceliam / ut darent de precio domno episcopo Berengario unciam .I.. Alteram uero uncia donetur inter Canonicam Sancti Felicis Gerunde et cenobium Sancti Petri Gallicanti. Et tres aurei donentur Sancto Danieli. Et Bonifilio sacriste .IIIor. aurei. / Et inter Bonucium sacristam et Petrum Blidgarii .VII. aurei. Et ad undecim presbiteros Sancte Mariae dimisit singulis mancosos de precio iam dicte mule. Et domno Remundo, archidiachono, .VII. mancosos. Et domno Iohanni, / clerico, .III. mancosos. Et Petro Vitalis, monacho, mancosos .III.. Et Guilelmo Guifredi, clerico, reliquid suum librum iudicum. Quod autem super fuerit de precio uendite mule donetur pro anima sua Gaucfredo Dalmacii mancuso .I. et Remun/do Guilelmi alterum. Et dimisit Mariam famulam suam liberam et ab omni iugo servitutis solutam propter amorem Dei et remedium anime suae. Superpellicium uero suum novum dimisit domno Remundo archidiachono. / Instrumenta car-

tarum Sanctae Mariae debita de supradictis alodiis sibi dimissis reliquid eidem Sancte Marie et eiusdem Canonice. Alia uero instrumenta scripturarum reliquid Arnallo, fratri suo. Superpellicium alterum quod fuit de Bocheren / dimisit Gaucfredo Dalmacii. Et reliquit Mironi Giscafredi guadengam .I. et plumacium .I.. Ad famulam suam Mariam reliquid duas guadengas et unum plumacium et truiam .I.. Et reliquid ad Canonicam Sanctae / Mariae prefate omnia sua uascula que habebat in domo sua et in ecclesia Sancte Marie simul cum suis bacinis. Et reliquit suum anulum aureum in sepultura sua. Ad Mariam dimisit suam gone-lam. Et concessit / domno Arnallo Dalmacii suam capam meliorem et calceos. Et dimisit Remundo Petri pelles suas. Et ad Mariam dimisit suam uellatam. Ad Remundum, presbiterum, almoceliam .I. ueterem. Et suam capam ad Seliben. / Ad Uiues leprosum pellicio .I.. Cetera que remanent dimisit propter remedium anime suae. Et alodium de predictis heremis dimisit propter remedium anime suae et alodium de predictis heremis dimisit Canonicae Sancte Mariae. Et alodium de Crosannes cum omnibus suis per/tinenciis reliquid domno Arnallo fratri suo. Ordinavit autem predicta omnia per suum testamentum integra mente ac loquela uel ita aeger detentus ab egritudine qua obiit, dum iaceret intus in sua domo / in ciuitate Gerunda et postquam prescriptum testamentum ordinauit et propria suscriptione firmavit. Suscripserunt vel firmauerunt ipsum testamentum, Arnallus Sancte Marie clericus et Guilelmus, leuita, et Gaucfredus, clericus, et Remundus, / presbiter, et Petrus, presbiter, tam ipsius testamenti quam istarum conditionum scriptor. Ordinatum autem uel descriptum ipsum testamentum .XIII. kalendas decembris, anno .IIII. regni Philippi regis. Nos prefati testes iuramus et testificamur / in suprascripto sacramento quia sicut superius scriptum est de prefato testamento ita uerum est ulla fraus neque ullum malum ingenium hic impressum aut factum non est, sed sicut superius scriptum est ita a prescripto testatore / Guitardo, clerico, per suam extremam ordinationem ordinatum est. Ordinationem autem ipsius testamenti postea ullo modo non mutauit.

Facte conditiones imo et late .VI. kalendas februarii, anno .IIII. regni Philipi regis. Anno / ab incarnatione Christi millesimo .LX°.IIII°. mense .III°. ab obitu eiusdem testatoris Guitardis.

Remundus presbiter Subscripsi. Arbertus clericus. Sig + num Remundi Guilelmi qui hoc testimonium dedimus / et iurando confirmauimus. / Arnallus Sancte Mariae clericus +. Subscripsi Bernardus, leuita. / Sig + num Amelii. Sig + num Martini Atile. Sig + num Guilelmi Arnalli. Sig + num Mironis Giscafredi, clerici. Sig + num Viues Bugatel. / Guiliel-

mi Suniarii, leuita. S + Petrus, clerici uel iudicis, subscripsit. Subscripsit Berengarius, levita +. + Adalbertus, presbiter. Subscripsi Adalbertus, levita. / + Guilielmus levita. Bonucius, presbiter et sacristano, subscripsi. / Subscripsi Bernardus clerici S. + Poncius ipodiac/onus./

Subscripsi Petrus Blidgarii presbiter, qui has condictions scripsi et subscripsi cum litteris rasis et emendatis sub die et anno quo supra.

NÚM. 9

1067, novembre, 27.

Publicació sacramental del testament de Bonfill Donuç, qui morí de dissenteria a Antioquia quan tornava d'un pelegrinatge al Sant Sepulcre.

A. Arxiu Capítular de Girona, Pergamí original, n. 77.

Pub. MARTÍ I CASTELLO, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. (Col·lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-1100)* Tesi doctoral microfilmada. U.A.B. vol. II. part II, dct. 302, p. 349-354.

Transcripció ex A.

In Dei omnipotentis nomine. Iste sunt condiciones legaliter confecte secundum primi et secundi ordinis modum de extrema uoluntate cuiusdam defuncti nomine Bonefilii Donovcii, que ordinante Bernardo Guifredi iudice secundum iudiciariam lege / publicata est ab iusdem manumissoribus helemosinariis siue testibus qui a predicto auctore rogati fuerunt et quibus iniunctum est ut secundum seriem sui testamenti ad quam prephati defuncti facultates distribuisset et manni/festata est quoram sacerdote et episcopo, scilicet: domno Berengario Gerundensi, et capite scolarum Iohanne, et Petro Blidgerii, et Bernardo Mironis presbiteris et laicis Amelio, et Martino Atile aliisque hominibus tam clericis quam laicis. / Quarum condiciones ordo sic est. Nos pariter Gualterus, presbiter, et Adalbertus Guisadi, presbiter⁽²⁷⁾, atque ego Adalbertus Olloualli uidimus et audiuius et presentes eramus quando predictus Bonefilius intra ciuitatem Ge/rundam, intus in mea domo, uidelicet de me Gualtero, ordinauit qualiter per suum testamentum quod ipse subscripsit manu propria et firmauit et firmari rogauit. Et uolens pergere ad sepulcrum Do-

(27) Rascat i escrit *Guisadi presbiter*

mini manu/missores rerum suarum et helemosinarios instituit, scilicet Olibam, abbatem, et Bernardum, priorem, et Adalbertum Guisalli atque Petrum Gaucfredi, abbatem monasterii Sancti Felicis Gessalensis, et precatus est ut si mors / euenisset illi, sicuti factum est, omnes suas res distribuissent in sanctis Dei aecclessiis, et sacerdotibus et pauperibus sicut in prephato suo testamento resonat hoc modo. In primis dimisit Sancto Michaeli de Cruziliis alodium suum quod / habebat in Aspirano, simul cum alio alodio quod habebat apud Sanctum Martinum de Romanano quod fuit de Amato Atonis, cum ipso expleto quod ibidem erat et cum blado quod habebat in Puio Sancti Michaelis quod Sancto Micaeli/prescripto dimisit, caenobio quoque Gallicanti Sancti Petri dimisit alodium quod habebat apud Sanctum Ciprianum de Ledono cum ipso expleto quod ibidem erat et boues .II. et uacas .III. quos et quas habebat apud Sanctum Stephanum de / uilla Filafamis. Suniario, autem monacho, et Petro, scriptori sui testamento, dimisit uacham unam quam habebat Uiues Gifredi et aliam uacham ad eundem Uiues. Et a Remundum Martelli uitulum unum dimisit quem ipse / tenebat, et alium ad Deusdedit Suniarii quem ipse tenebat. Alodium autem quod habebat in Clerano dimisit Sancto Felici Gessalensi et quartas .VI. de blado quod Deusdedit et Raimundus Martelli tenebant. Dimisit uero Arnallo/Donucii, fratri suo, mansum ubi Deusdedit habitat cum suis pertinentiis quem emit a Gillelmo Seger de uilla de Asinis, simul cum chaballo quod ipse Arnallus tenebat per illum. Gualtero, quidem clerico, dimisit mansum de Channellis cum / suis pertinentiis, et Gillelmo Gualterii mansum suum de monte Bosen cum suis pertienciis, ut dum uiui fuerint, teneant et possideant sine blandimento ullius hominis et post eorum obitum remaneant Kanonice Sancte Marie. Bernardo / namque Isarni dimisit chaballum quem ipse tenebat. Alodium autem quod ipse Bonifilius tenebat per pignorationem ex Arnallo, aebrino, dimisit Kanonice Sancte Marie Gerundensi, in tali modo ut si filii ipsius ebrini donasset un/cias septem de auro ad numerum recuperassent ipsum alodium, quod si no fecissent solidum esset prescripte Kanonice. Preterea asinum suum iussit remanere Adalberto Stephani. Et uacam suam quam habebat in Rupiano dimisit Adalberto Olloualli et ad Gerbergam uxorem eius. Ad opera aetiam Sancti Vincencii de Rupiano dimisit medium modium de blado quod Adalbertus de Rupiano tenebat. Sancto dominique Michaeli de Fluuiano dimisit quartas .VI. de blado quod Adalbertus te/nebat. Dimisit etiam ipsos suos drapos de lana cum sua archa Arsendi Deuote, que habebat in ecclesia Sancte Marie prescripta. Et Guitardo fratri suo dimisit ipsum alodium quod emit ab ipso Guitardo. Quartas autem .VI. de blado / quod ipse Bonefilius

habebat iam dictus apud Sanctum Martinum de Romanano dimisit Bonefilio Ballofredi et Gilelmo Esmerici. Et ipsum alodium suum quod habebat in parrochia Sancti Vincencii de Rupiano uel in eius terminis dimisit Kanonice / predice Sancte Marie sedis Gerunde. Et ipsas domos quas habebat in cimiterio Sancti Vincenci predicti et ipsa omnia quae ibidem erant aut erunt concessit predice Kanonice. Et ad Remundum Uldrig dimisit uncias .II. de auro. et ad / dedicationem Sancti Christofori mancosos .XX.I. . Et ad Kanonicam Sancti Felicis Gerunde dimisit mancosos .VII.. Et Sancti Danielis cenobio similiter. Et presbiteris Sancte Marie statoribus uncias .IIIIor. dimisit. Et monachis Sancti Petri iam dicti man/cusos .VII.. Et ad Poncium, caput de rege, mancosos .II.. Et ad me Gualterum, clericum, testamenti sui testem mancosos .VII.. Et ad Gillelmum Gaialterii mancosos IIIIor.. Et Bernardo Arberti dimisit mancosum .I.. Et Berengario Gaucfre/di mancosos .II.. His omnibus ita ordinatis iniunxit predictis suis helemosinariis ut omnia non dicta que remaneret distribuissent pro anima eius ut melius iudissent. Factum fuit predictum testamentum anno .VII. regni Philipi regis. Firmatum autem fuit predictum testamentum a supradicto conditore et sua propria manu subscriptum suo nomine atque signatum est signo crucis sue manus impressione, et subscriptum et fir/matum siue signatum a subscriptis testibus quod ipse rogavit quorum nomina hec sunt: Adalbertus, presbiter, Gualterus, presbiter, Adalbertus, item presbiter, Gillelmus, leuita, Adalbertus Olloualli. Et quia sic hoc omnia predictus conditor nobis supra/nominatis testibus uidentibus et audientibus distribuenda sicut dictum est per supradictos helemosinarios suos ordinavit. Nos supradictus Gualterus et Adalbertus Guisadi⁽²⁸⁾ iuramus et iure iurando testificamus supra altere Sancti Iusti, quod situm est iuxta ecclesia Sancti Felicis foris muros / ciuitati Ierunde, per Deum et suos sanctos. Nos autem Dagbertus presbiter atque Benucius laicus huius rei testes sumus quia predictus Bonefilius nobis uidentibus et audientibus hore proprio laudauit et affirmavit inciuitate transmarine, in Termopole⁽²⁹⁾, hoc quod superius ordinatum / est de ipso avere quod superius scriptum est. Sed mutauit suam uoluntatem de hoc, uidelicet: de una pecia de terra que est ad portam Guifredi de Braconis quia ipse Bonefilius Donucii dimisit filio eius Gifredi clerico, simul / cum tonna .I.. Et est ipsa pecia in parrochia Sancti Vincencii de Rupiano, de alodio supradicto quod ipse Bonefilius iam antea

(28) Sobreliniat *Nos supradictus Gualterus et Aalbertus Guisadi.*

(29) Sobreliniat *in ciuitate transmarine, in Termopole.*

per supranominatum suum testamentum donaverat Kanonice Sancte Marie Gerundensi et tali modo ut dum uiuit / illi filii Gifredi, clericus, donet Kanonice Sancte Marie predicte unam libram cere et teneat et possideat et post suum obitum ipsam peciam predicte Kanonice integram dimitat. Et postquam hec omnia facta per suum testamentum / et suis verbis ordinata atque hore suo laudata instituit, de infirmitate corporis sui quam dissinteriam uocant in reversione Sancto Sepulcro, in Antiochia ciuitate mortuus est. Et quia predictum suum testamentum quod / fuit scriptum prenominatus Bonefilius laudauit et postmodum verbum suis de predicta pecia terre cum tona uoluntatem suam sic mutauit, nos testes, prelibati Dagobertus atque Bonucius, iure iurando testificamus supra predictum altare Sancti / Iusti quia sic uerum est per Deum et suos sanctos.

Late condiciones secundum primi et secundi ordinis modum et quarti de uoluntate testatoris quae scriptis et uerbis quorum probatione promulgata patuit .V. kalendas decembris, / anno .VIII°. regni Philipi regis.

Sig+num Bonucii, nos ambo testificati sumus supra predictum altare quod uerbis suis eiusdem Bonefilii diuissere / audiuimus sicut superius resonat de testamento suo et de ipsa pecia terre et tonna. / + Berengarius, Dei gratia Gerundensis episcopus +. Sig+num Amelii. Sig+num Bernardi de Bitris. Sig+num Martine Atile. Sig+num Adalbertus Olloualli. / Subscripsit Gualterus, presbiter, + Adalbertus presbiter, nos ambo assertores testamenti predicti Bonefili Donucii quod factum fuit scriptis, testificati sumus illud uerum esse supra pre/dictum altare. Petrus leuita. Berengarius leuita. + Bernardus, clericus et iudex.

Subscripsi Petrus leuita et monachus, qui scripsit testamentum et anno .VII. Philipi regis et istas condiciones scripsit .V. kalendas decembris, anno .VIII°. predicti Philipi regi cum lit/teris rasis in quarto versu et suprapositis in XXmo.V^o versu et in .XXmo.VI°..

NÚM. 10

1083, juny, 30.

Adalbert Ramon, clergue, dóna a la seva neboda Adaled, l'alou que té en el comtat de Girona, parròquia de Sant Cebrià dels Alls, vila de Malvet.

A. Arxiu Capitular de Girona. Pergamí original n° 96.

Transcripció ex A.

In nomine Domini. Ego Adalbert Remun, clericus, donator sum tibi Adaled nebota mea per hanc scriptura donacione tibi de alodium / meum quod ego abeo in comitatu Gerundense, in parrochia Sancti Cipriani de Als, quem uocatur Ruiraneges uel in uilla quem uocant / Malued. Dono tibi, prescripte femina Adaled, ipsum mansum in quo ego abito, casas cum curtis, arbor arboribus, cum terris et in / quo ibidem sunt et afrontat de parte oriente in rios .II. qui ibi sa adunent, de meridie in rio de Gur de Marca, de occiduo in / terra Sancti Felicis de cenobio Gixals uel in uinea de Petro Adebra, de parte uero circii in rio que uenit de Crusanes. / Quantum infra istas .IIIIor. afrontaciones includitur uel resonant, sic dono ego, Adalbert, prescripto alodio et cum / ipso manso ubi Gaubertus Gaucifredi abitat cum suis pertinentibus, quod dum uiuit ego, Adalbertus, tenet et possi/deat et post obitum meum siat sicut dicit scriptura et siat in manu de Sancta Maria tali modo, ut episcopus et canno/nici de prescripta Sancta Maria Sedis Gerunda et sint tibi adiutores et defensores ad tibi Adaled et a posterita / tua et abeant censum perna .I. de porcium de diners .XV. et migera .I. de ordeo. Et est manifestum / quod ego, Adalbertus Reimundi, de meo iure in tua potestate trado sine aliqua reserua/cione quem ibi non facio, ita quod si ego donator aut ullusque homo uel femina qui contra ista / scriptura donacione pro inrumpendum uenerit non hoc ualeat uendicare quod requirit sed compono aut / componant tibi in duplo et postmodum hac scriptura donacionis firma et indisrupta permaneat omni tempore./

Facta ista scriptura donacione .III. kalendas septembris. anno .XXIIII. regni Filipi regi.

Sig + num / Adalberti Reimundi qui hanc scripturam donacionis fieri iussi et manu propria firmaui et testes / firmare rogau.

Sig + num Gaubertus Gaufredi. Sig + num Adalbert Pere. Sig + num Guilelmi / Emerad. Adalbertus Remun.

Subscripsi Geraldus subdiachonus qui ista scriptura donacione / scripsit sub die et anno prefixo.

NÚM. 11

1084, gener, 4.

Testament d'Adalbert Ramon, llegant a la Seu de Girona uns masos i altres béns seus situats a Malvet, cases a Calonge i la meitat del bosc

de «la Ganga». També fa deixes als preveres de Sant Cebrià dels Alls.

A. Arxiu Capitular de Girona. Pergamí n° 97.

B. Arxiu Capitular de Girona, Pabordia d'Aro, Llibre (I o III), fs. 8-9. Notícia en extracte del XVII.

Transcripció ex A.

In Christi nomine. Ego Adalbertum Reimundi iaceo in lectulo meo detemp[tus] in egritudine et timeo [ut non] / ueniat super me repentina casu mortis, et propter hoc preco uos amicos [m]eos, id est: Adalet nepota mea [et] Adal/bertus uiro suo, et Gaucebertus hominem meum, et Guillelmus Arnusti et Reimundus Mironis, ut abeatis potestatem / distribuere omnes res meas. In primis dimitto domino Deo et Sanctae Mariae omnem meum alodium quod abeo in Maluedo / uel in eius termines sicut scriptum est in cartam donationis quem ego fieri feci et de manu propria firmaui tali⁽³⁰⁾. / Et si ullus homo uel femina qui hanc scripturam donationis disrumpere uoluerit iram Dei incurrat et escomunica/tus permaneat et cum Iuda traditore partem in inferno habeat. Et ipso manso ubi Gaucebertus habitat et cum ipsa /casa et ipsa medietatem de bosco que dicunt Ganga et ipsos duos mansos / qui sunt in uilla Colonico, uel in Riuofredo, uel in ipsa Puiada, iubeo uendere et ipsum precium fiat datum pro anime meae Et ad Cannonica Sancte Marie dimitto tonnas. II. et tinas .II. qui sunt in manso ubi Adalet et Adalbert uiro / suo abitat, et alia mea uascula tam maiore quam minore et meas oues, et capras et omnes meas bestias / dimitto ad Adalet et ad infantes suos et donent ad presbiteros Sancti Cipriani solidos .VIII. pro anima mea et frater meus, et de ipso / alodio suprascripto que iubeo uendere de ipso precio abeat Guillelmus Arnusti mancosos .IIII. de Ualentia, / et Reimundus Mironis sacrista similiter, et Gaucebertus meo scriptore solidos .II. de de⁽³¹⁾. Et ipsa casa⁽³²⁾ ubi Adalet abitat / teneat et possideat in uita sua cum infante suo.

+ Raimundus Mironis et sacrista. + De Guillelmus sacer. /

Factum hoc testamentum .II. nonas ianuarii, anno .XXV. regni Philippi regis.

(30) Guixat *tali*.

(31) Guixat *de*.

(32) Sobreliniat *casa*.

Adalbertus / Remun / qui hoc testamentum fieri iussit et de manu propria firmauit et testibus subscriptis firmare rogauit / Sig+num Arnallus Guillelmus. Sig+num Arnallus Amalrigo. Sig+num Reimundus Cog.

NÚM. 12

1098, octubre, 29.

Testament de Bernat Gaucfred, fet amb motiu de recloure's en el cenobi de Sant Feliu de Guíxols. Els principals beneficiaris de les seves donacions són el dit monestir, la seva esposa Estefania i llur fill Oliver, aquest darrer rep el castell de Pals i la major part dels alous de son pare.

A. Arxiu Capitular de Girona, Pergamí original n. 125.

B. Arxiu Capitular de Girona, Còpia del 1182, cosit amb A.

Pub. MARTÍ I CASTELLO, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. (Col.lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-110)* Tesi doctoral microfilmada. U.A.B. vol. II. part I, dct. 435, p. 586-589.

Transcripció ex A.

Cum nullus sit carne positus qui mortem euadere possit. Ideo in Dei nomine, ego / Bernardus Gaucfredi timeo [evadere et facio meum testamentum tradensque] cor/pus meum monachico habitu in potestate [Dei omnipotentis et beati benedicti atque sanctissimi] Felicis martiris et domni Stefani abbatis. Hordino uoluntatem meam et eligo [tutores] / et elemosinarios meos, uidelicet: Stephania uxor mea et filius meus Oliuarius et [Bernar]dus / Guillelmi et Berengarius Arnalli et Bertrandus Remundi, quos rogo ut distribuunt / omnes res meas mobiles et immobiles sicut hic scriptum fuerit. Primum concedo / inter ecclesia Sancti Petri et Berengarium capellanum eiusdem ecclessie .X. oues. Et ad ebdomadarios pefa/te ecclessie oues .III.. Et ad cenobium Sancti Felicis Gissalis, ubi corpus meum trado, concedo / ipsos clausellos qui sunt iuxta connaminam Sancti Felicis, que est in loco quem uocant / Sanctum Paulum, quantum pertinet ad laborationem usque in ipsum portum. Et de ipso uiuola/rio quem teneo de Toueda, de ipsa ficulnea loral sicut uadit in directum per ipsam uiam / uel super ipsas rochas et reuertitur con[tra orient]alem partem iuxta riuulum quem uo/cant Vilartagar, et peruenit usque

in ipsam uiam qui pergit ad Eroles⁽³³⁾ atque concluditur ibi ipsam plantam de Ada/laidis, femina, que fuit uxor Bernardi Arnalli de Crota, et sic pergit usque in ipsam con/daminam predicti Sancti Felicis de Chaneles siue in ipsum stagnum uel in mare. Omnibusque por/tibus uidelicet, Caneles et Castelar cum illorum usadges⁽³⁴⁾, exceptus ipsum Sancti Pauli quod retineo / Oliuario possidendum diebus uite sue. Non solum etiam mare set ipsum castrum cum suis pertinen/tiis quod uocant Benedormientis cum ipsos boscs et treturas, aqtue uineas qui sunt infra predictis / terminis usque in iam dicta ficulnea. Et totum ipsum adempramentum et albergam quod habeo in / uilla Bufragraies uel in eius termino, siue in ipsis domibus qui ibi sunt et in laboratione illorum ho/minum, quantum ibi habeo per uiuolarium aut per ullasque uoces sine ullo retentu trado et / dimitto Sancto Felici prelibato, exceptus ipsam medietatem quam habeo per uiuolarium in man/so Remundo Guifredi cum suis bordunculis ad ipsum mansum pertinentes. Et equas .II., et parilio .I. / de bouibus, et porchos .V., et mea tertia pars ordeï et frumenti, et tonnam .I. uini meliorem / quem habeo ad ecclesiam Sancte Marie. Et ad Petrum Bernardi filium meum dimitto ipsum alo/dium quod habeo in plano Vernetis. Et ad filium meum Remundi Bernardi ipsum alodium / quod habeo in Colonico et tenebat pro me Audegarius Gaucfredi. Et predicto filio meo Petro / ipsum mansum quod tenet cum bordunculis et que illi dedi sponte in Crota. / Alia, uero, mea honor, uidelicet ipsum castrum de Pals cum omnibus suis terminis et pertinentiis et feuus / quos teneo in omnibus locis, comitales, uicecomitales necnon et episcopales siue per alicuius scholaris perso/nam, et omnes meas baiulias et franchedas quas habeo in omnibus locis, et omnia mea alodia que / habeo in Barchinonensi comitatu, et in Penitensi et in Gerundensi, uidelicet: in Fenals, et in Colo/nico quod tenet Dalmatius Matfredi, et ipsum de Laneras uel in aliis locis que iuste possideo, / exceptus ipsum de Arado quod dedi per scripturam donationis Stephanie uxori mee, concedo filio meo / Oliuario. Et Stephania uxor mea predicta teneat et possideat cum predicto Oliuario et cum predic/tis aliis meis filiis omne predictum meum honorem et fid exinde domina honorifice sine illorum / damnatiu et uinculo diebus uite sue. Si uero quod absit inter Oliuarium et predicta eius mater eue/rit ut manere pariter non possint, habeat illa omne alodium illud quod ei dedi in ualle Aradis / quem admodum eum tradidi illi tunc per scripturam donacionis et teneat diebus uite sue. Post / cuius obitum rema-

(33) *Sobreliniat qui pergit ad Eroles.*

(34) *Sobreliniada la d.*

neat predicto filio meo Oliuario meliorem estal quem habeo ad ecclesiam Sancte Marie / et medietatem sacrarie predictae ecclesie et medietatem omnis prenominati alodi. Alia uero medietas / in potestate et arbitrio predictae Stephanie consistat ut quicquid exinde ordinare uoluerit habeat / potestatem. Interim uero habeat predictus Oliuarius ex predicto alodio a militibus qui illum tenent hostes et caualcadas et insuper feuum uetulum.

Actum est hoc .IIII. kalendas nouembris, anno .XXX.VIII. regni regis Philippi./

Sign + um Bernardi Gaucfredi, qui hunc testamentum fieri iussi, firmavi et testibus firmare rogaui. Sign + um Bernardi Oliue. Sign + um Bernardi Reimundi. Sign + um Guilelmi Oliue.

(Signe) Landinus sacerdos, qui hunc testamentum scripsi cum litteris emendatis et /suprapositis die annoque prefixo.

NÚM. 13

1132, maig, 12.

Testament de Riembau de Basella en el que llega diversos béns, entre ells el castell d'Aro a la Canonja de Girona.

A. Arxiu Capítular de Girona. Pergamí original n. 218.

B. Arxiu Capítular de Girona, Pabòrdia d'Aro, Llibre III, fs. 2111-2116, n° 456. Còpia del XVII.

Transcripció ex A.

In Dei nomine. Manifestum sit quod ego Raiambaldus de Bacella uolens ire ad sanctum Domini sepulcrum, taliter meum / testamentum et diuisionem facere uolo. In primis igitur dimitto et dono corpus meum Domino Deo et sancto Petro [...], et unam condaminam ad pratum Manuelem quem est in terminio Sancti Stephani de Petreto et tres cortinas [pa]lleo, et meum meliorem tapetum. Monasterio Sancti Thome de Caniano dimitto unum turibulum argen[teum / et] mansum unum in Basella quem tenet Raymundus Stephani cum omnibus suis pertinentiis. Ecclesie, uero, Sancte Marie / de Uillabertrandi dimitto duas cortinas de palleo. Ad ecclesiam Sancti Michaelis de Fluviano laxo illud alo .../ ... Arido quod habebam de illo monasterio impignore, et ad operam ciocherii eiusdem ecclesie duos modios de/. Ecclesie auctem Sancte Marie de Ulano dimitto decimum de anguillis de stagno Salso, quod habet de

me predicta ecc[lesia] / impignore propter .XXti. morabetinos. Monasterio Sancti Felicis de Geisiolis dimitto et laudo illud alodium / quod fuit condam Bernardi Gaufredi, et quod est in Barchinona uel in Lubricato, et unum mansum in Colonico / in quo stat Raimundus Berengarii, ferrarius, et totum ipsum honorem quem habeo ab illo monasterio in meo / uiolario et meum tapetum minorem. Ecclesie Sancte Marie de Arido dimitto unum calicem argenteum, de ipsa plata / que tenet Raimundus Segarii et unam cortinam de palleo. Hospital uero Iherosilimitano dimitto et dono ipsam / uineam quam tenet Guillelmus de Hospitali et totam aliam tenuicionem quam predictus Guillelmus tenet de me / et illum mansum in quo habitat Raimundus Iohannes in terminio de Areneis cum omnibus suis pertinentiis et tenuicionibus, / et ad Sanctam Mariam Sedis Gerunde sueque Canonice dimitto ipsum meum castrum de Arado cum ipsa ecclesia que ibi / est, et cum ipsa turre que ibi est edificata, et cum ipsis casis et ipsis muris constructis, et cum omni ipsa uilla / que in circuitu est, et cum omnibus ad se habentibus et pertinentibus, et ipsum totum honorem integriter quem habeo / in parroechia et in terminio Sancte Christine de Arado atque in terminio Sancte Marie de Fernalis, pariter illum honorem supra / scriptum Sancti Felicis. Hoc sunt terras, uineas, ortos, arbores multi generis, mansos mansiones, homines et / feminas, censos et usaticos, siluas et garrigas, prata et pascua, stagna et maria, et portus et senioraticos, / montem et planum, heremum et condirectum, uieductus et reductus, et omnia in omnibus. Ipsi milites et homi/nes qui aliquid tenent de predicto honore, quem dimitto predictae ecclesie Sancte Marie et sue Canonice, per me Raiambal/dum seruiant ipsi Canonice, sicuti mihi facere debent. Hunc predictum honorem et predictum castrum dimitto / Sancte Marie et sue canonice tali sub conuentientia, quod canonici eiusdem ecclesie non habeant licentiam nec potesta/tem uendendi, dandi neque impignorandi vel commutandi episcopo, nec comiti, neque uicecomiti neque alio alicui / homini vel femine, sed semper predicta Canonica habeat, teneat et possideat in perpetuum in dominio. Et hanc / supradictam guirpitionem praedicti honoris quam ego Raiambaldus facio praedictae Canonice Sancte Marie facio cum / consilio et laudamento atque mandamento uxoris mee Ermessindis. Dimitto etiam aecclesie Sancti Celedonis / ipsas meas domos quas sunt iuxta hostium predictae aecclesie et ad operam eiusdem aecclesie dimitto totam illam expletam / que mihi debet exire per unum annum de iam dicta uilla. Ecclesie uero Sancti Marcialis de Montesigno dimitto unum mansum / qui fuit condam Petri Uiscafredi de Collo Bossonis et unam cortinam

de palleo. Ad aecclesiam sancti Cucufati de Vallese / dimitto ipsum alodium de Penedes quod tenet Raimundus Guillelmi per me. Ecclesie Sancti Vincentii de Cardona / dimitto unum mansum in Colonico quem teneo de praedicta ecclesia in meo uiolario. Ad confratriam de Surana dimitto unum modium de ordeo et duos de frumento. Aecclesie Sancte Columbe de Surana et clericis dimitto illud servitium / quod ego accipio in suo alodio et unum modium de ordeo. Et sancto Petro de Paleis dimitto unum modium de ordeo. Di/mitto Militie Templi domini ipsum mansum de Serra in quo habitat Guillelmus Ermengaudi cum suis omnibus pertinentiis.

Di/mitto autem Vmberto nepoti meo totum illud pignus quod habeo de uicecomite de Cardana in Colonico et in Ualle / Lubrica propter .CC. morabetinos. Guillelmo Umberto, meo nepoti, dimitto meam spadam et illud pignus de Castanea / [in quo] habeo .C. morabetinos per uicecomitem. Raiambaldo, uero nepoti meo, dimitto duas equas et de aliis equas/... que remanent dimitto medietatem Ermessindi mee uxori, aliam autem medietatem dimitto inter Umber/[tum et] Guillelmus, meos scilicet nepotes. Dimitto etiam ipsum meum castrum de Paleis cum ipso feuuo quod teneo de comite / Barchinone, quicquid ad ipsum castrum pertinet, Umberto, meo prescripto nepoti, et sub tali conuenientia: quod uxor mea / Ermessindis teneat et possideat predictum castrum de Paleis, cum ipso honore et cum ipso castro de Arado, atque cum [ipso] / honore quem dimisi Sancte Marie, omnibus diebus uite sue et post hobitum suum remaneat ipsum castrum de Arado / cum omnem honorem Canonicæ Sancte Marie, sicut superius testatum est. Et ipsum castrum de Paleis cum ipso honore remaneat / [dicto] nepoti meo sicut testatum est superius. Dimitto autem Vmberto, fratri meo, ipsum meum castrum de Basella cum [omni] / integritate, et cum suis uillis, atque cum suis omnibus terminis, et adiacentiis, et omnia in se habente et ad / se pertinente, excepto hoc quod superius testatum habeo, tali uero tenore quod post hobitum suum remaneat filio suo Vm/[berto], si uiuus fuerit. Si autem Umbertus eius filius mortuus fuerit remaneat ipsi cui ille diuidere uoluerit. / Dimitto fratri meo Vmberto ipsum castrum de Rochabertino cum ipso honore qui ad ipsa castlaniam pertinet et / [dimi]tto ei ipsum alodium de Marzano excepto ipsa condamina quam dimisi Sancto Petro et excepta medietate / dicti alodii quam dimitto uxori mee, que dedi sibi in sponsalitis et post hobitum mee uxoris remaneat / [dictam medie] tatem fratri meo Umberto vel cui ipse testaverit. Adhuc dimitto fratri meo Vmberto totum meum honorem / [de Montesigno] cum ipso castro de

Agudas et cum ipso de Montecluso et cum ipso castro de Monte Palatio et cum ipso castro / [de Calela,] et cum ipso castro de Ostalrico, et cum ipso castro de Gerundella, et cum ipso de Brolio, et cum ipso de Far et cum / [toto ho]nore quem mihi dimissit Guillelmus Umberti, consanguineus meus, excepto hoc quod superius testatum habeo, sub tali / conuenientia quod post hobitum fratris mei Umberti remaneat filio suo Guillelmo Umberti si uiuus fuerit et si mortuus / fuerit remaneat illi cui ipse diuidere uoluerit. Dimitto etiam fratri meo Vmberto ipsum meum alodium de Auson / et quod uocant Montedellos. Et dimitto Vmberto, meo nepoti, ipsum auere quod debebat mihi comes Barchinone, meus / uidelicet dominus qui mortuus est. Fratri meo Vmberto dimitto ipsam expletam de honore de Montesigno, et de⁽³⁵⁾ toto ex/pleto quod exierit de alio meo honore dimitto terciam partem mee uxori Ermessindi, aliam terciam fratri meo Umberto / et aliam terciam dimitto pro anima mea inter ecclesias et clericos et pauperes ubi mei manumissores melius elegerint. / Et eligo meos manumissores: Berengarium, uidelicet dominum meum Gerundensem episcopum, et abbatem Sancti Felicis Gerun/de, et Gauzbertum Guillelmum, et fratrem meum Ubertum, et meam uxorem Ermessindam meumque nepotem Vmbertum ut / habeant potestatem distribuendi hec omnia sicut superius scriptum est. Dimitto etiam Sancte Marie Sedis Gerunde et sue / Canonice ipsum seruitium et censum quod faciebant mihi suos homines de Montesigno, dimitto uxori mee Ermes/sinde tres sarracenas, ipsum alodium quod habeo per escabis in Colonico dimitto fratri meo Vmberto et ipsum alodium / de Pelacaluos, omnes meas obliuiones quas ibi non sunt scripti et que mihi non memorant dimitto fratri meo Umberto / et si aliquis de meis nepotibus mortuus fuerit portionem ipsius de his que eis superius testatum habeo remaneat fratri meo / Umberto./

Factum est hoc testamentum .IIII. idus madii, anno Domini .M°. .C°. .XXX°. II°. , regnante Lodouico rege./

Sig(signe)num Raiambaldi qui hoc testamentum scribere iussi et firmaui et hos testes firmare rogau. Sig(signe)num Vmberti, fratris mei. Sig(signe)num Ermessindis, mee uxoris. Sig(signe)num Umberti mei nepotis. Sig(signe)num Ademarii de Basella. Sig(signe)num Berenga/rii de Fontanillis. Sig(signe)num Guillemi Gauzberti. Sig(signe)num Arnaldi de

(35) Sobreliniat *de*.

Sancta Christina. Sig(signe)num / Petri de Sancto Romano hospitalarii.
Sig(signe)num Bruni de Colonico. / + Berengarius Sancti Felicis abas.
Berengarius Dei gratia Gerundensis ecclesie episcopus (signe).
Guillelmus Sancti Stephani rogatus scripsit.

APÈNDIX BIBLIOGRÀFIC

ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolingia. El domini carolingi a Catalunya*. Barcelona 1986. I.E.C. (Edició a cura de J. Sobrequès).

ABADAL, R. d'; *Catalunya Carolingia. Els diplomes carolingis a Catalunya* 3 vls. Barcelona 1926-1950. 3 vols.

ABADAL, R. d'; *Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà*. «Dels visigots als catalans». vol. I. Barcelona. Ed. 62. 1969. pp. 377-484.

ABADAL, R. d'; *Els primers comtes catalans*. Barcelona. Ed. Vicens-Vives. 3ª edició. 1980.

ABADAL, R. d'; *L'abat Cesari, fundador de Santa Cecília de Montserrat i pretès arquebisbe de Tarragona. La falsa butlla de Santa Cecília*. «Dels visigots als catalans». vol. II. Barcelona. pp. 25-55.

ABADAL, R. d'; *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*. «Dels visigots als catalans». vol. II. Barcelona. Ed. 62. 1969. pp. 141-277.

ABADAL, R. d'; *L'espèrit de Cluny i les relacions de Catalunya amb Roma i Itàlia al segle X*. «Dels visigots als catalans». vol. II. Barcelona. Ed. 62. 1969. pp. 9-24.

ABADAL, R. d'; *Un gran comte de Barcelona preterit: Guifre-Borrell (897-911)*. «Dels visigots als catalans». vol. I. Barcelona. Ed. 62. 1969. pp. 323-362.

ALCOVER, J.; *Diccionari Català, Valencià, Balear*. Barcelona-Palma de Mallorca. 1964-1969.

ALSIUS, P. i PUJOL, C.; *Nomenclátor geogràfic de la provincia de Gerona*. Girona. 1883.

BADIA, J. i ALTRES; *Catalunya romànica. L'Empordà*. I. vol. VIII. Barcelona. 1989.

BALANÀ, P.; *Les destruccions de l'Empúries medieval i la capitalitat comtal*. «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos» vol. XV. 1981-82. pp. 127-135.

BONNASSIE, P.; *Catalunya mil anys enrera*. 2 vls. Barcelona. Ed. 62. 1979.

CALZADA, J. i ESTEVA LI.; *Sant Feliu l'africà i Sant Feliu de Guíxols*. «Estudis sobre temes del Baix Empordà», n° 3. pp. 11-70.

CALZADA, J.; *Sobre un diploma de Carloman*. «Estudis sobre temes guixolencs», n° 2. 1980. pp. 1-21.

CANO, A.; *Discurso general de este antiquísimo castillo y monasterio de Sanct Feliu de Guíxols*. Manuscrit del 1606. Biblioteca de Girona «Tomàs de Lorenzana».

CERVERA, J.M. *Història del monestir de Sant Feliu de Guíxols*, «La Caixa de Girona» 1981.

COROMINES, J.; *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona. Ed. Curial. 1986.

Dom CL. DEVIS i Dom J. VAISSETTE; *Histoire générale du Languedoc*, t. v. 2ª edició, Toulouse. 1875.

DUCANGE; *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. VI Akademische Druck-V. Verlag Sanstalt. Graz. 1954.

FLORIANO CUMBREÑO, A.; *Curso general de paleografía y diplomática españolas*. Oviedo. 1946.

GIL DALMAU, I; *Sinopsis cronológica de los sucesos principales de la historia del monasterio de Sant Feliu de Guíxols*. Editat per E. ZARAGOZA. «Estudis Baix Empordà», vol. 9. 1990. pp. 161-185.

GIRY, A.; *Manuel de Diplomatie*. New-York. 1893.

GONZÁLEZ HURTEBISE, E.; *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guíxols*. Tesi d'oposició a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de l'any 1905. Sant Feliu de Guíxols. Àncora. 1970.

GRAHIT, E.; *Memoria y noticias históricas para la historia de la villa de San Feliu de Guí-*

xols. «Certamen de la Asociación literaria de Gerona». 1873.

MAGNOU-NORTIER, E.; *La société laïque et l'église dans la province ecclésiastique de Narbonne (zone cypirénéenne) de la fin de VIIIe. a la fin du XIe. siècle*. Unirvesité de Toulouse-Le Mirail. 1974.

MARCA P. de i BALUZE E.; *Marca Hispanica sive limes hispanicus, hoc est geographica et historica descriptio Cataloniae*. París. 1688.

MARQUÈS I CASANOVAS, J.; *Episcopologio Gerundense*, Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona. 15 de març de 1964.

MARQUÈS I CASANOVAS, J.; *Consideracions sobre l'origen del monestir de Sant Feliu de Guíxols*. «Estudis sobre temes del Baix Empordà» n. 1, 1981. pp. 203-207.

MARQUÈS I CASANOVAS, J.; *Los judios de Gerona en el siglo XI. a* «Per una història jueva de Girona». Girona. 1988. vol. II, pp. 427-438.

MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *Els inicis de l'organització feudal de la producció al bisbat de Girona. (Col·lecció Diplomàtica de la Seu, anys 817-1100)* Tesi doctoral microfilmada. U.A.B.

MARTÍ I CASTELLÓ, R.; *La integració a l'alou feudal» de la Seu de Girona de les terres beneficiades pel «règim dels hispans». Els casos de Bàscara i Ullà. Segles IX-XI. Col.loqui «La formació del feudalisme català». CUG. 1985. pp. 49-62.*

MERINO Fra A. i CANAL, Fra J. de la; *España Sagrada* de E. FLOREZ. Madrid. 1747 i ss.

MILLÀS VALLICROSA, J. M^a; *Els textos d'historiadors musulmans referents a la Catalunya carolíngia*. «Quaderns d'Estudi». XIV. 1922.

MIQUEL ROSSELL, F. *Liber Feudorum Maior, cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*. 2 vls. Barcelona. 1945-1947.

MONSALVATJE, F. *Noticias históricas del condado de Besalú*, 21 vls. Olot. 1889-1911.

MUNDO, A.; *Moissac, Cluny et les mouvements monastiques de l'est des Pyrénées du Xe. au XIIe. siècle*. «Annales du Midi». 1963. pp. 551-573.

PONS GURI, J.; *La successió de Guillem Umbert de Basella*. a «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses». vol. XXII. 1974-75. pp. 153-175.

RIU, M.; *Excavaciones en el poblado medieval de Caulers*. «Excavaciones arqueológicas en España» n° 88.

RIUS, J.; *Cartulario de San Cugat del Vallès*. variis volums. Barcelona. 1945 i ss.

ROVIRA, Manel; *Un diploma desconegut de Carloman per a Teotari bisbe de Girona (881)*. «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses» vol. XXII. 1974-75. pp. 211-217.

SALRACH, Josep M^a; *El procés de feudalització (segles III-XII)*, en «Història de Catalunya», vol. II, Barcelona. Ed. 62. 1989.

UDINA, A.; *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. Barcelona. Fundació Noguera. 1984.

UDINA, F.; *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X. Estudio crítico de sus fondos*. Barcelona 1951.

VILLANUEVA, J.; *Viaje literario a las iglesias de España*, 22 vls. Madrid-València. 1803-1852.

ZARAGOZA, E.; *Historia de los abades del monasterio de Sant Feliu de Guíxols. (Siglos X-XIX)*. 1982.

Aquest llibre, com tots, no hauria vist la llum sense l'ajut, petit o gran, de molta gent a qui em plau agrair la seva col.laboració. Al capdavant de tots la meva esposa Merche, no cal dir perquè. Vull donar les gràcies al Sr. G. Roura, arxiver capitular de Girona, per les facilitats que m'ha donat per a consultar l'arxiu, i al Dr. J. Marquès, l'antic arxiver, per facilitar-me una transcripció d'un document perdut. Haig de destacar els consells que m'ha donat l'amic Jaume Portella, sense els quals aquest estudi no hauria arribat a port, per bé que són només meus els errors que hi pugui haver. No voldria cloure aquestes línies sense agrair a l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols la publicació d'aquest treball, i al Sr. A. Jiménez, cap del Servei de Publicacions, l'interès que ha demostrat per obtenir una edició acurada.

Índex

INTRODUCCIÓ

LA REPOBLACIÓ

L'entorn de la Bisbal i Llagostera	3
La Vall d'Aro	5
La fundació del monestir	10

L'ABAT SUNYER I EL PRECEPTE DE LOTARI

El privilegi d'immunitat	13
Els atacs marítims	14
La personalitat de l'abat Sunyer	17

EL PRIVILEGI D'IMMUNITAT

I LA FORMACIÓ DEL DOMINI MONÀSTIC

La formació dels grans dominis	20
L'efecte jurídic-polític del precepte	21

EL PATRIMONI DEL SEGLE X

L'origen del patrimoni	24
La localització del patrimoni	28

EL PROBLEMA DE LA DONACIÓ COMTAL DEL 1014

L'estructura dels grans dominis	31
La «re-donació» comtal dels alous	33
Els tipus de propietat: els drets públics	35
La solució política	37

L'ALOU D'SPANEDAT

La localització de l'alou d'Spanedat	40
El règim dels Hispans	46
L'extensió del règim hispà	49

L'OPOSICIÓ NOBILIÀRIA

Els magnats de la zona	51
El llinatge de Pals	56
La solució de l'abat Arnau	62
El perllongament de les disputes	65

APÈNDIX DOCUMENTAL

71

AQUEST LLIBRE DE LA
COL·LECCIÓ
ESTUDIS GUIXOLENC
HA QUEDAT ENLESTIT,
EN ELS TALLERS DE
GRÀFIQUES BIGAS
DE SANT FELIU DE GUÍXOLS,
AL MES D'ABRIL DE
MCMXCI

AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE GUÍXOLS
Servei de Publicacions i d'Arxiu